

ÁLLAMTUDOMÁNYI

MŰHELYTANULMÁNYOK

2018. évi 4. szám

Csath Magdolna, Nagy Balázs, Taksás
Balázs, Vinogradov Szergej, Györpál Tünde

Jelentés az állam versenyképességet javító, vállalkozóbarátabb üzleti környezet megteremtését célzó, szükséges és lehetséges feladatait vizsgáló kutatásról

---

Nemzeti Közszolgálati Egyetem · National University of Public Service
Budapest

ISSN 2498-5627
www.allamtudomany.hu

Jelentés az állam versenyképességet javító, vállalkozóbarátabb üzleti környezet megteremtését célzó, szükséges és lehetséges feladatait vizsgáló kutatásról

Absztrakt

A „jó kormányzás” egyik fontos feladata a vállalkozó- és innovációbarát üzleti környezet kialakítása. Ez növeli a gazdasági és társadalmi versenyképesség javításának esélyeit. A tanulmány széleskörű nemzetközi és hazai elemzésekre támaszkodva vizsgálja a hazai üzleti környezet jellemzőit, és sokirányú gyakorlati kutatásra, a különböző méretű cégek véleményének feldolgozására alapozva elemzi a kormányzat környezetet alakító tevékenységének erős és gyenge pontjait. Végül, nemzetközi jó példákat is figyelembe véve, javaslatot tesz az üzleti környezetet érintő kormányzati tevékenységek hatékonysága és hatásossága javításának lehetséges módszereire.

Kulcsszavak: versenyképesség, kormányzati képességek, vállalkozás, üzleti környezet, gazdasági és társadalmi jellemzők, intézményrendszeri hatékonyság és hatásosság, innováció ösztönzés

Abstract

One of the most important responsibilities of „good governance” is the creation of an entrepreneurship – and innovation-friendly business environment. By doing so it can enhance the chances of improving economic- and social competitiveness.

This report examines the characteristics of the domestic business environment based on detailed analysis of an extensive international and local professional literature, and additionally explores the strong and weak points of the government’s business-environment shaping activities by the help of multilevel practical research exploring the opinion of businesses of different size. Finally by taking into consideration international best practices, as well, the study offers recommendations concerning how the effectiveness and efficiency of the governance decision system, which has a strong impact on the business environment, could be improved.

Keywords: competitiveness, governance capabilities, entrepreneurship, business environment, economic and social characteristics, institutional efficiency and effectiveness, motivating innovation.

---

¹ A tanulmány a Jó Államhoz kapcsolódó speciális jelentés.

I. Bevezetés, a kutatás indoklása

„Habár a kormányok közvetlenül nem képesek arra, hogy versenyképes iparágakat hozzanak létre, de nagy szerepük van abban, hogy olyan szabályozó és intézményi környezetet alakítsanak ki, amely lehetővé teszi az üzleti világ számára a versenyelőnyök kiépítését” állítják a neves versenyképességkutató, M.Porter előszavával készült, és az üzleti környezet alakításának kormányzati feladatait és lehetőségeit elemző szerzők². Az üzleti környezet legfőbb sajátossága, hogy hatással van a vállalkozások működésére. Azonban nem mindegy, hogy ez a hatás a cégek által befolyásolható vagy nem. Általában az állam üzleti környezetre gyakorolt hatását a vállalatok kevéssé tudják befolyásolni. Kivételt képeznek a nagy lobbierővel rendelkező nagyvállalkozások. Viszont az üzleti környezet befolyásolja a cégek eredményességét, ezen keresztül a nemzetgazdaság versenyképességét. A versenyképesség kapcsán meg kell említenünk, hogy tartalmát a különböző kutatóhelyek eltérően értelmezik. A legismertebb és legáltalánosabban elfogadott meghatározás, amelyet általában az OECD tanulmányok használnak, úgy hangzik, hogy *egy nemzetgazdaság versenyképessége azt mutatja meg, hogy mennyire képes egy ország – szabad és tisztességes piaci körülmények között – olyan termékeket és szolgáltatásokat előállítani, amelyek keresettek a nemzetközi piacokon, és ennek alapján mennyire képes hosszabbtávon is növelni a lakosság reáljövedelmeit.* De elterjedt az IMD versenyképességkutató intézet évente kiadott elemzéseiben használt fogalom is, amely *szerint a nemzetek versenyképessége azt mutatja meg, hogy az egyes országok mennyire képesek olyan környezetet teremteni, amelyben a vállalkozások úgy állítanak elő nagy hozzáadott értéket, hogy közben a lakosságéletszínvonala és életminősége is javul.* Ezek a meghatározások az üzleti környezet fontosságát elsősorban a versenyképesség szempontjából hangsúlyozzák. Azonban ha arra is figyelemmel vagyunk, hogy minden országnak mások a lehetőségei, az erős és gyenge pontjai, és ebből kifolyólag valószínűleg eltérő módokon tudja versenyképességét javítani, akkor célszerű ezeket a nemzeti sajátosságokat is figyelembe venni a versenyképesség fogalmának meghatározásánál. Ennek megfelelően esetünkben arra érdemes a figyelmet összpontosítani, hogy mivel hazánk nem rendelkezik – az egy főre jutó jó minőségű termőföldön kívül más – jelentős természeti erőforrással, ezért versenyképességünket azokra a képességekre kell építenünk, amelyekkel rendelkezünk. Ezek pedig a humán vagyoni és annak elemei: a szakembergárda tudása, elkötelezettsége, továbbá a vállalkozókészség és -kedv, az innovativitás és a mozgékony kisvállalkozói szektor. Ebből kifolyólag ezen képességeink lehető leghatékonyabb és leghatásosabb hasznosításával tudunk jelentősen javítani versenyképességünkön. Ezért esetünkben az állam versenyképességet befolyásoló szerepét a következőképpen határozhatjuk meg: *olyan állami magatartás, amely olyan környezetet képes teremteni, amelyben a nemzet képességei jól hasznosulnak és hosszabb távon folyamatosan erősödnek, a cégek nagy hozzáadott értéket termelnek, és mindezek következtében az emberek életszínvonala és életminősége folyamatosan javul.* Ebből kiindulva a tanulmányban foglalkozunk azon állami, kormányzati képességekkel, amelyek az üzleti és társadalmi környezet alakításán keresztül hatással vannak a nemzeti képességek hatékony hasznosíthatóságára, és ezzel a versenyképesség javíthatóságára. Nem foglalkozunk a cégek

---

² Neo, B.S., Chen, G.(2011): Dynamic Governance.Singapore. World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

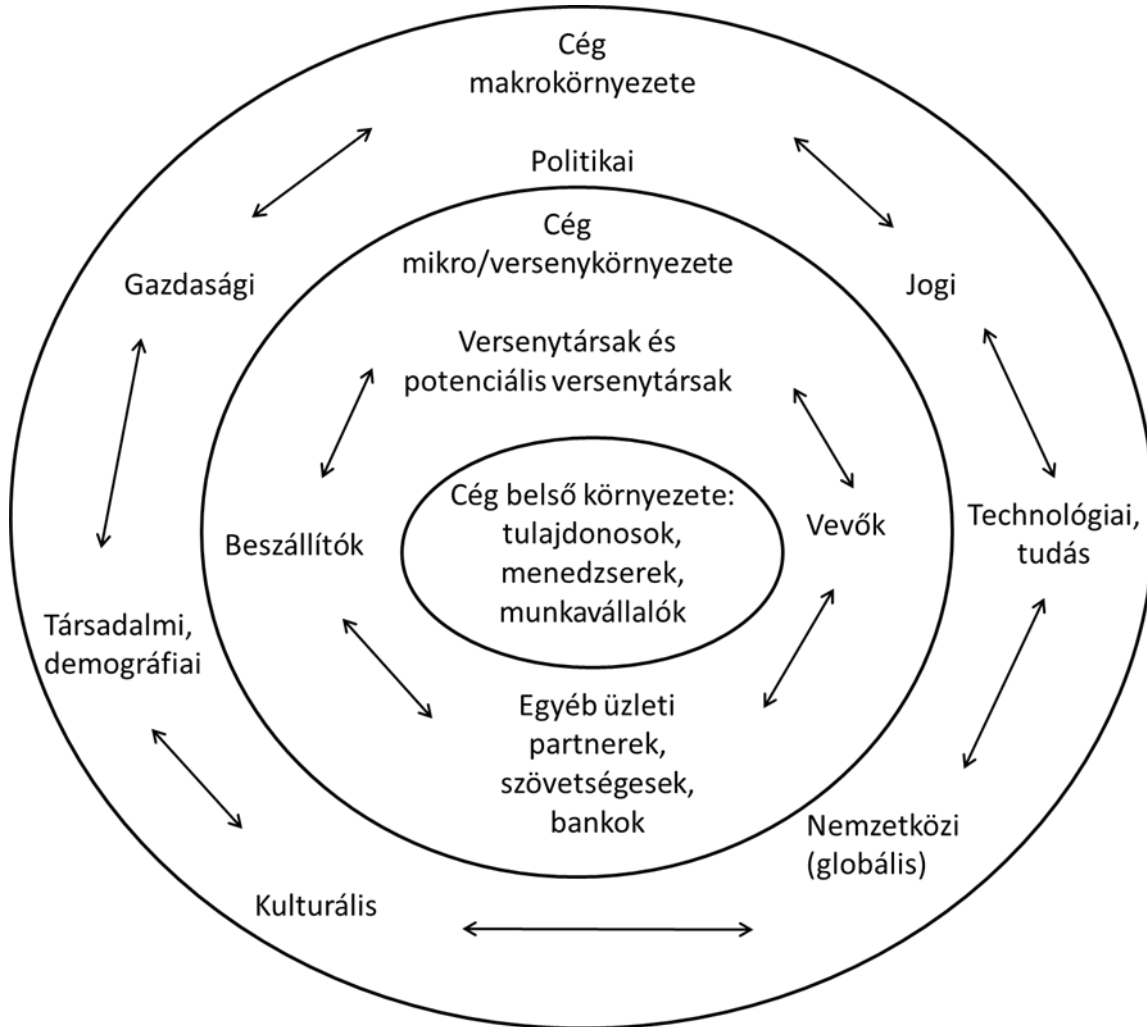
saját stratégiájuktól függő versenyképességével, és nem vizsgáljuk általában a gazdaságpolitika hatását a versenyképességre. Figyelmünket arra összpontosítjuk, hogy mit tud tenni a kormányzás azért, hogy az üzleti környezet vállalkozásbarátabb legyen, az állam és intézményei partnerként kezeljék a vállalkozásokat, és ennek kapcsán optimálisan hasznosuljanak képességeink. Az üzleti környezet minőségének vizsgálatánál feltételezzük, hogy a világos, egyértelmű és egyszerű szabályrendszer megkönnyíti a cégek működését és bátorítja a vállalkozói tevékenységet, mindez pedig javítja versenyképesség növelés és a gazdasági fejlődés esélyeit.

Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az állami, kormányzati magatartást, elsősorban mint a nemzetgazdaság versenyképességét befolyásoló tényezőt vizsgáljuk az üzleti környezet alakítása területén. Elemezzük a nemzetközi és hazai véleményeket, hiszen ismert, hogy hazánkat sok kritika éri az üzleti környezet jellemzői miatt. Jelen tanulmány célja a helyzet feltérképezése, a nemzetközi tapasztalatok értékelése, az azokból leszűrhető tanulságok összefoglalása mellett az üzleti világ véleményének bemutatása az állam üzleti környezetet alakító szerepével kapcsolatban, továbbá javaslatok megfogalmazása a döntéshozók számára az üzleti környezet barátságosabbá tételének lehetséges módszereivel kapcsolatban. A javaslatok – véleményünk szerint – hozzájárulhatnak az állami beavatkozások hatékonyságának és hatásosságának növeléséhez, és ezzel a versenyképesség javításához.

II. Előzmények, elméleti közelítések

A szakemberek az üzleti környezetet külső és belső környezetre bontják. A belső környezet főszereplői a tulajdonosok, menedzserek és munkavállalók. Ezek a szereplők képességeikkel, elgondolásaikkal, kreativitásukkal saját döntéseik alapján hatnak a vállalkozások működésére. A külső környezet hatásait viszont a cégek gyakran úgy élik meg, hogy azokra semmilyen hatással nincsenek, azokkal szemben tehetetlenek. A külső környezetet a szakirodalom makro- és mikrokörnyezetre bontja. A mikrokörnyezetet piaci környezetnek is nevezi, és legfontosabb szereplőiként a versenytársakat, a vevőket, a beszállítókat és az egyéb üzleti partnereket, például bankokat, jelölik meg. A cégek makrokörnyezetét a gazdasági, politikai, kulturális, technológiai-tudás, jogi, társadalmi és demográfiai tényezők befolyásolják, amelyek alakulására jelentős hatással van az állam és intézményrendszerének működése. Általában a makrokörnyezetre kevésbé tudnak a cégek hatással lenni, mint a mikrokörnyezetre. A makrokörnyezet részének lehet tekinteni a nemzetközi környezetet, beleértve az EU-s szabályokat és általában a globalizáció üzleti környezetre gyakorolt hatásait. Az üzleti környezet rendszerét az 1. ábrán láthatjuk.

1. ábra. Az üzleti vállalkozások környezete

Forrás: Saját szerkesztés.

Az ábrából láthatjuk, hogy a vállalkozások versenyképességére nagyon sok tényező van hatással. Közöttük olyanok is, amelyek esetén kizárólag a vállalkozások felelősége az, hogy azokat hogyan alakítják. Ilyenek például a beszállítókkal vagy a munkavállalókkal kialakított kapcsolatok, vagy a versenystratégiák. Vigyázni kell arra, hogy az állam ne legyen szereptévesztésben, és ne vegyen át a cégektől olyan feladatokat, amelyeket nekik kell elvégezniük versenyképességük javítása érdekében. Ilyen például a munkavállalók továbbképzése, vagy a piaci munka többsége, beleértve a sikeres marketing tevékenységet is. Viszont az államnak mindent meg kell tennie azért, hogy ne nehezítse a cégek munkáját, ösztönözze innovatív viselkedésüket és azt, hogy versenyképességüket elsősorban innovációval, az általuk előállított termékek és szolgáltatások tudástartalmának növelésével javítsák. Bizonyított viszont az, hogy a kormányok által kialakított általános keretfeltételek működési hatékonysága ronthatja a vállalatok eredményességét, illetve gátolhatja a gazdasági dinamizmus szempontjából fontos új cég alapítást. A „Center for American Progress”³ egyik

³ 2003-ban alapított, washingtoni székhelyű kutató-szaktanácsadó csoport

tanulmánya⁴a versenyképesség legfontosabb forrásai között elsőként említi az okos állami szabályozást, amely a cégek számára a legegyszerűbb és legbarátságosabb üzleti környezetet biztosítja. További fontos tényezőként sorolja fel a vállalkozóbarát állami működést és az elkötelezettséget az innovációt ösztönző környezet megteremtése mellett. De javítja az üzleti környezetet – a tanulmány szerint – a korszerű infrastruktúra, különös tekintettel a kommunikációs infrastruktúrára, a magas színvonalú oktatási rendszer, amely jól felkészült szakembereket bocsát ki, továbbá a könnyen elérhető finanszírozási források. A tanulmány szerint a kormány akkor tudja maximálisan mozgósítani erőforrásait az üzleti környezet hatékony és fenntartható javítása érdekében, ha ezen feladatok összehangolt ellátását egy szervezetben összpontosítja. Ehhez az is szükséges, hogy az állami intézményrendszer egyes elemei ne elszigetelten, „minisztériumi falak által elválasztottan”, hanem rendszerszemléletben működjenek. Végül felhívja a tanulmány a figyelmet arra, hogy a teljes gazdaság harmonikus fejlődése szempontjából hátrányos lehet, ha az állam „nyerő szereplőket” emel ki a gazdaságból, azokra megkülönböztetett figyelmet és jelentős állami forrásokat fordít. Ez torzíthatja a gazdaság szerkezetét, forrásokat vonhat el más, a versenyképességet jobban javító területektől, szűk keresztmetszeteket képezhet az értékláncok működésében, következésképpen gátolhatja a gazdaság és a társadalom kiegyensúlyozott és hosszabbtávon fenntartható fejlődését.

A BCG⁵ egy tanulmányában⁶ arra hívja fel a figyelmet, hogy a kormányok csak akkor járulhatnak hozzá hatékonyan a gazdasági fejlődéshez, ha tevékenységüket elsősorban az üzleti környezet javítására és nem a költségvetési támogatások szelektív nyújtására összpontosítják. A kormányok általi, a gazdaságot érintő lehetséges lépéseket és azok egymásra épülését a 2. ábra szemlélteti.

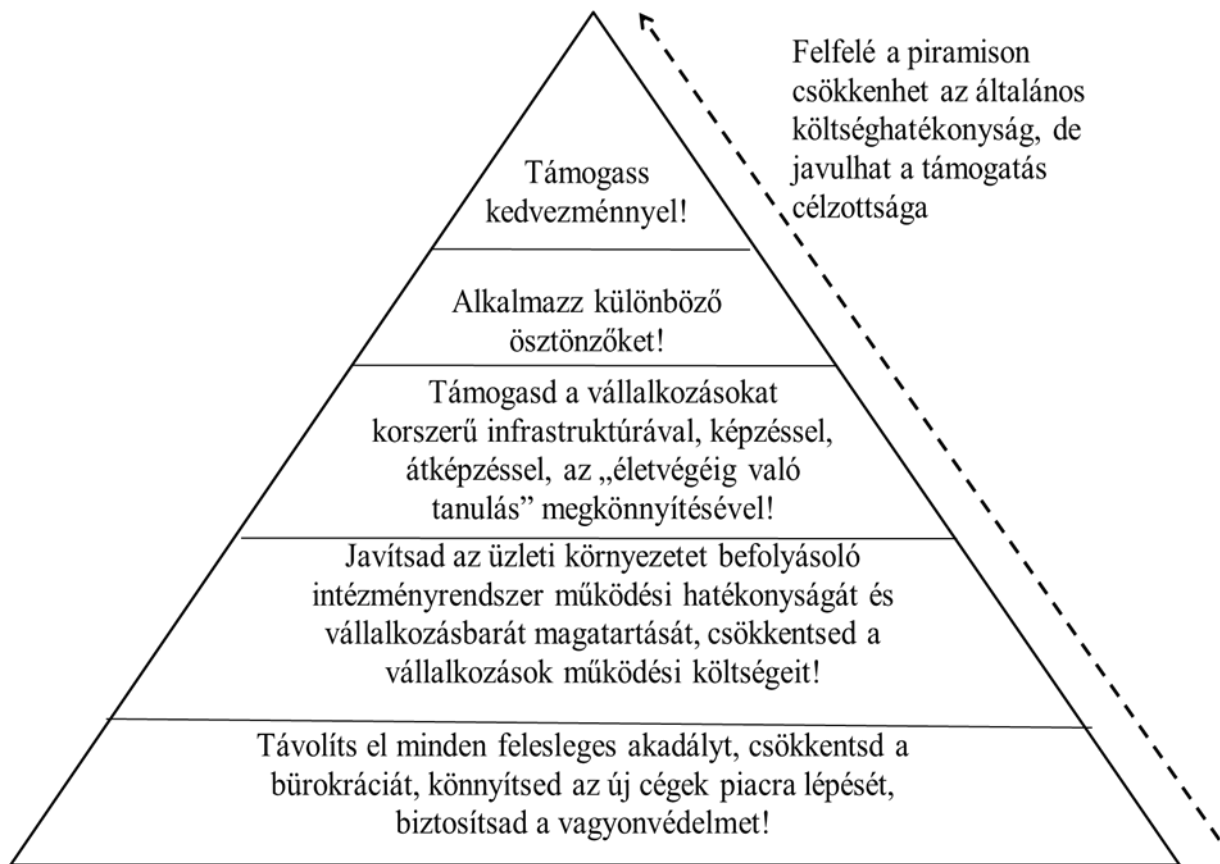
---

⁴Kohli, J., Eizenga, J.(2011):Reorganizing Government to Promote Competitiveness. Washington DC. Center for American Progress.

⁵BCG: Boston Consulting Group, amerikai szaktanácsadó és elemző csoport.

⁶Beal, D., Rueda-Sabater,E., Heng, S., L.(2015): Why Well-Being Should Drive Growth Strategies. Boston, Boston Consulting Group.

2.ábra. Az állami beavatkozások hierarchiája

Forrás: Saját szerkesztés a BCG tanulmány alapján

A tanulmány arra figyelmeztet, hogy például az sem biztos, hogy a munkahelyteremtés legköltséghatékonyabb módja a különleges üzleti zónák, például a „szabad vállalkozási zónák” kialakítása. A legfontosabb lépés az, hogy általánosan, valamennyi vállalkozás számára javuljon az üzleti környezet. Ezt egyszerűen úgy lehet kifejezni, hogy *a legfontosabb dolog, amit egy kormány tehet, hogy nem okoz gondot, nehézséget, esetleg kárt a cégeknek.* Ez jelent konkrétadminisztráció-csökkentő lépéseket, de egy sajátos üzleti szemléletű gondolkodást is. *Vagyis legyen képes az állam a cégek fejével gondolkodni és megérteni, hogy mire van szükségük ahhoz, hogy versenyképességüket javítani tudják.*

A BCG egy másik tanulmánya⁷ pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a „start-up-ok” fontos részesei egy jól működő „üzleti ökoszisztémának”, ezért helyzetbe hozásuk legjobb módja, ha az állam rugalmassá, kiszámíthatóvá és átláthatóvá teszi a befektetési környezetet azért, hogy a kockázati tőke cégek értelmét lássák a „start-up” cégek finanszírozásának. De semmiképpen nem szabad egyes „start-up” cégeket külön kiemelve egyedi támogatásban részesíteni, hiszen ha a körülöttük lévő „üzleti ökoszisztéma” nem működik megfelelően, akkor hiába kapnak egyedi támogatást, nem lesznek képesek tartósan sikeresen működni. A sikerrel kapcsolatban pedig a kulcsszó az innováció.

⁷Briegl, M., Liechtenstein, H. (2015): A Rise in Good Deals, but an Investor Drought: The State of European Venture Capital. Boston, Navarra, BCG. IESE

Porter versenyképességi tényezői

A versenyképesség javítás fontos feltétele az innováció. Az innovációt tartalmazó termékek és szolgáltatások azonban általában drágábbak. Hazai piaci elterjedésüket ezért gátolhatja az alacsonyabb életszínvonal, az alacsonyabb szintű fizetőképes kereslet. Viszont a hazai piacon szerzett elismertség a nemzetközi piacra jutás fontos feltétele lehet. Ezt bizonyították Porter⁸ kutatásai. A nemzetek versenyképességét vizsgáló könyvében⁹ bemutatja, hogy a hazai piac jellemzői komoly mértékben befolyásolják a hazai cégek nemzetközi piaci lehetőségeit. Ilyen jellemzők az úgynevezett keresleti tényezők. A cégek a piac számára állítanak elő termékeket és szolgáltatásokat. Ez azt is jelenti, hogy ki kell szolgálniuk a vevők igényeit. Az igények szempontjából azonban nemcsak a mennyiség, hanem a minőség is fontos. A szakirodalom ezt a vevői igények „kifinomultságaként” (sophistication) nevezi. Minél „kifinomultabb” a kereslet, annál jobban ösztönzi, sőt kényszeríti a cégeket a jobb minőségű, magasabb tudástartalmú termékek és szolgáltatások előállítására, vagyis állandó innovációra. Hozzátehetjük, hogy ha ilyen igény nincs a hazai piacon, akkor nem tudja magát hol kipróbálni a cég, nincsenek referenciatermékei, szolgáltatásai. Ez nagy hátrány lehet egy hazai kisvállalkozásnak, ami gátolja innovációját, és ezzel nagyobb újdonságtartalmú, ezért jobb árak elérését lehetővé tevő exportját. A nálunk működő nagycégeket viszont nem korlátozza a magyar piac kevésbé „kifinomult” volta, mivel egyrészt nem a magyar piacra, hanem exportra termelnek, másrészt általában van erős gazdaságú és igényes piacú „anyaországuk” is, amely az innovációt, az állandó fejlődést kikényszerítő piaci környezetet biztosít számukra. Porter arra is felhívja a figyelmet, hogy a cégek közötti együttműködés, az egymástól való tanulás is javíthatja a cégek és a nemzet versenyképességét. Az egymástól való tanulás, az együttműködés azonban erős társadalmi tőkét, magas bizalmi szintet igényel. Tehát a társadalmi bizalom – erre a későbbiekben részletesebben is visszatérünk – maga is versenyképességi tényező.

Az egymástól való tanulás, a korrekt együttműködés lehetővé teszi az innovációs folyamatot felgyorsító és olcsóbbá tevő nyitott innovációt (open innovation), amihez szintén szükség van magas bizalmi szintre.

Porter a céges együttműködés fontosságán túl arra is rámutat, hogy a kormánypolitikák, a kormányok által megteremtett és folyamatosan befolyásolt üzleti környezet is jelentős hatással van a versenyképességre. A politikák között a fizikai infrastruktúra (fizikai erőforrások) és a humán infrastruktúra (a humán erőforrások: tudásszint, K+F ráfordítások, oktatási- és egészségügyi ráfordítások nagysága és hatékonysága) fejlesztésével kapcsolatos állami stratégiák vannak kiemelkedő hatással nemcsak a jelenlegi, hanem a jövőbeli versenyképességre is. Ehhez hozzátehetjük, hogy különösen fontos az, hogy például amikor az állam a közbeszerzések során maga is vevőként jelenik meg a piacon, akkor a lehetőség elnyerésének feltételei között ne csak a költségek (olcsóság), hanem a tudás- és innovációtartalom is szerepeljen, ráadásul nagyobb súllyal, mint a költség. Vagyis az állam is legyen igényes vevő.

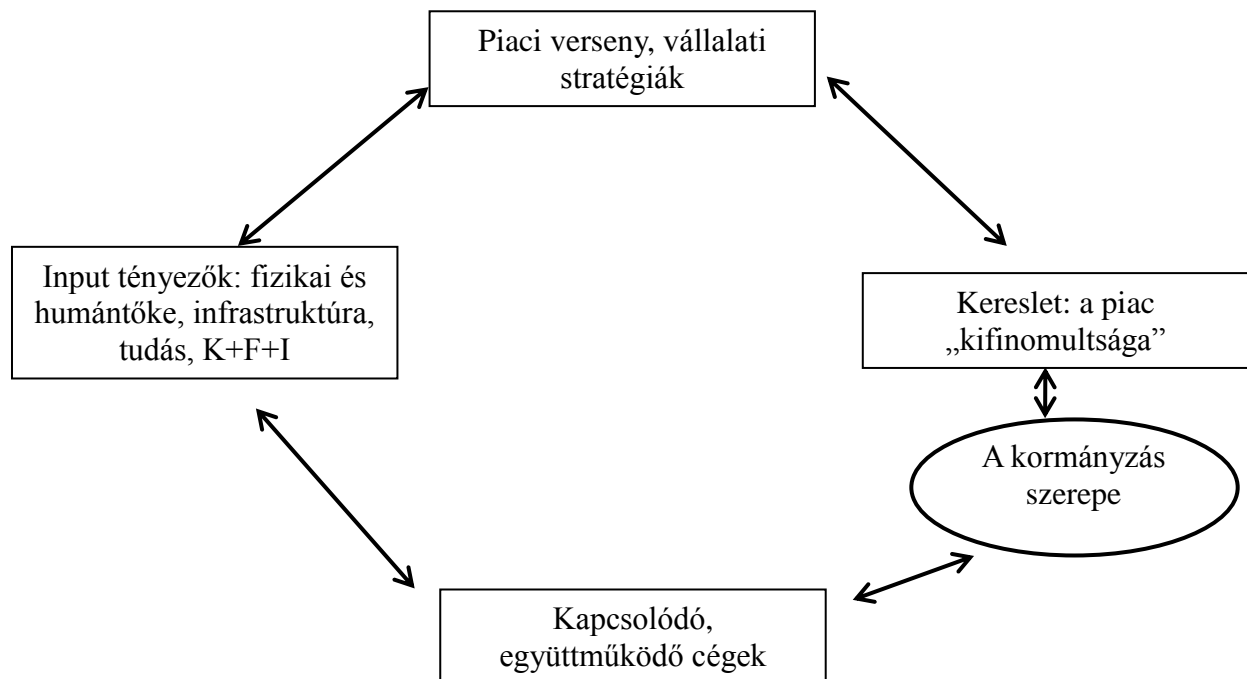
⁸ Porter M.: amerikai közgazdász, a Harvard Egyetem üzleti iskolájának (Harvard Business School) professzora, a versenyképesség nemzetközi hírvé szakértője

⁹ Porter, M. (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. The Free Press. New York.

A versenyképességre ható különböző hazai tényezőket Porter a 3.ábra szerint foglalta össze.

3.ábra. Porter versenyképességi modellje

Forrás: Porter(1990) alapján saját szerkesztés

Üzleti környezet, társadalmi tőke, versenyképesség

A társadalmi tőke mérése nem egyszerű. Viszont ereje fontos versenyképességi tényező. Több kutatás is igazolta, hogy az erős társadalmi tőkájú országok a versenyképességi listák elején vannak. A társadalmi tőke lényege a bizalom: bizalom az üzleti életben, bizalom a társadalomban. Jelentőségét az adja, hogy a bizalom csökkenti a működési költségeket, nem kell mindent állandóan lepapírozni, sokszorosan túlbiztosítani. Ezzel összefüggésben a bizalom javítja az üzleti környezetet, növeli az innováció esélyeit. A szakterület kiváló képviselője Halpern¹⁰ ezt így fogalmazta meg:

„A társadalmi tőke ereje jelentős hatással van a gazdasági teljesítményre. A piac hatékony működéséhez a vásárlók és eladók közötti jó információáramlásra, könnyű és olcsó együttműködési lehetőségekre van szükség, amelyek során biztosított a szerződések és egyéb megállapodások betartása.”

A társadalmi tőke erőssége nem pénz kérdése. A társadalmi tőke megerősítéséhez kiszámítható környezet, megbízható állami működés, alacsony korrupciósint, kölcsönös tisztelet, becsületesség szükséges. A társadalmi tőkét különböző kutatások rendszeresen mérik. A mérés általában „kvalitatív” jellegű, azaz megkérdezéseken és felméréseken alapul.

¹⁰ Halpern, D. (2005). Polity Press. Cambridge. UK:

Azonban az így összegyűjtött információk könnyen feldolgozhatók statisztikai módszerekkel. A nemzetközi versenyképességi műhelyek között elsősorban az IMD¹¹ Versenyképességi Központja vizsgálja a társadalmi tőkét. A „social cohesion” – társadalmi kohézió értékét kérdőíves kikérdezéssel állapítja meg. A 2016. évi versenyképességi jelentésben a vizsgált 61 ország között Magyarország az 58. helyen volt a társadalmi kohézió erőssége tekintetében. Az országok rangsorát Kanada, Dánia, Svájc, Új-Zéland, Norvégia és Szingapúr vezeti. Csehország a 17., Szlovákia a 42. és Lengyelország mögöttünk két hellyel a 60. A gyenge lengyel pozíciót azonban a mélyinterjúk felmérésünk nem erősítette meg. Sokkal inkább azt érzékeltük, hogy Lengyelországban legalábbis az üzleti szférában erősebb a bizalmi szint, mint nálunk. (Erről részletesebben a „Külföldi interjúk” pontban lesz szó.)

A 2016. évi versenyképességi listán Svájc a 2., Szingapúr a 4., Dánia a 6., Norvégia a 9. Kanada a 10., Új-Zéland a 16. helyen van. Magyarország a 46., Csehország a 27., Szlovákia a 40. és Lengyelország a 33. Lengyelország esetén itt is tetten érhető az ellentmondás: a gyenge társadalmi tőke ellenére a viszonylag erős versenyképességi pozíció. Meg kell jegyezni, hogy az IMD 2017 évi versenyképességi listáján Magyarország a 2016 évi 46. helyről az 52.-re csúszott le. A részletes elemzés azonban a tanulmány zárásakor még nem állt rendelkezésre, így az okokat nem tudtuk vizsgálni.

A társadalmi tőke fontosságára való tekintettel a kutatásban kitértünk a bizalmi szint mérésére. Az üzleti kapcsolatokra jellemző bizalmi szintet a beszállítókkal és vevőkkel szembeni bizalom szintjével mértük. Az üzleti és társadalmi viszonyokra jellemző bizalmi szintet pedig az egyes fontos állami, valamint érdekvédelmi szervezetek, intézmények felé megnyilvánuló bizalom alapján értékeltük. A vizsgált intézmények, partnerek illetve rendszerek a következők voltak: minisztériumok, területi közigazgatás szervei, önkormányzatok, NAV, Kereskedelmi és Iparkamara, szakmai kamarák, IPOSZ, fogyasztóvédelmi szervezetek, beszállítók, vevők, rendőrség, média, egészségügyi intézményrendszer, oktatási rendszer, bankok, biztosítók, katasztrófavédelem és Nemzeti Közlekedési Hatóság. A kutatás eredményeit részletesen a későbbiekben ismertetjük.

Összefoglalva az eddigieket, az üzleti környezet bonyolult rendszer, amelynek működése hatással van nemcsak a cégek, hanem a nemzet versenyképességére is. Az állam az üzleti környezet alakításával befolyásolja a cégek aktivitását, vállalkozó-és innovációs tevékenységét, amely viszont a versenyképességre van hatással. Fontos a meglévő cégek körüli környezet alakulása, de ugyanannyira fontos az is, hogy mekkora a környezeti ösztönzés új cégek létrejöttére. A gazdaságpolitika alapvetően befolyásolja a cégek makrokörnyezetét, a kormányok konkrét jogalkotási és szabályozási lépései pedig hatással vannak a mikro, azaz a piaci környezetre, a vállalkozások költségeire és ezzel eredményeire, versenyképességére is. Például a béreket terhelő járulékok komoly költségnövelő tényezők. A munkahely megőrzéséhez és az új munkahelyek teremtéséhez adott kedvezmények viszont csökkentik a cégek költségeit. Az adócsökkentés növeli, az adónövelés csökkenti a cégek hozamát, és ezzel befolyásolja beruházási kedvét, innovációs lehetőségeit. A kormány a közbeszerzésekkel vásárlóként is megjelenik a piacon. A közbeszerzési szabályok tisztasága,

---

¹¹ Institute for Management Development. Lausanne, Svájc

átláthatósága és ezáltal a közbeszerzési munkák elérhetősége befolyásolja a cégek piaci lehetőségeit. A lehetőségekhez jutó cégek piaci előnyre tesznek szert azokkal szemben, amelyek nem jutnak hozzá a közbeszerzési munkákhoz. Igaz ez a pályázati lehetőségekre is. *A legnagyobb üzleti környezeti hatást azonban az állam intézményrendszere működési hatékonyságával, az üzleti világgal szembeni szemléletével és a szabályok egységes és általános érvényesítésével éri el. Vagyis a bürokrácia és a korrupció mértéke, valamint az intézményi magatartás jellemzői üzleti környezetet- és ezen keresztül versenyképesség-befolyásoló tényezők.* Az üzleti környezet valamennyi eleme állandó változásban van, és a változások hatásai nehezen becsülhetők előre. A cégek általában jobban felkészültek a mikro-környezet, például a versenyhelyzet várható alakulásának előrejelzésére. *A makrokörnyezet váratlan változásai, az előre nem becsülhető állami lépések azonban komoly zavarokat okozhatnak a vállalkozások és a piac működésében, rontva a cégek versenyképességét. Ezért minél erőteljesebb egy országban az állam piaci szerepvállalása, annál fontosabb, hogy lépései az üzleti szféra számára kiszámíthatók legyenek.* Az üzleti környezet javítása nem öncélú tevékenység. Úgy sem lehet rá tekinteti, mint az üzleti szférával szembeni állami jóindulatra. *Az üzleti környezet javítása a társadalmi-gazdasági versenyképesség fontos feltétele, így ha ezen a területen egy kormány rosszul teljesít, akkor ezzel gátolja a nemzeti versenyképesség javulását, rontja a növekedési és a fenntartható fejlődési esélyeket.*

III. Alkalmazott módszertan

Tekintettel a vizsgált téma sokszínűségére és bonyolultságára sokirányú megközelítést választottunk. A minél átfogóbb vizsgálat érdekében

- online kérdőíves felmérést végeztünk,
- személyes kikérdezéssel végzett kérdőíves felmérést készítettünk,
- mélyinterjúkat készítettünk,
- fókuszcsoporthoz megbeszéléseket tartottunk,
- nemzetközi interjúkat készítettünk,
- esettanulmányokat dolgoztunk fel, és
- átfogó irodalom-feldolgozást végeztünk.
-

A kérdőíves felméréshez feleletválasztásos (1-5-ös Likert-skála segítségével) és kifejtős kérdéseket is tartalmazó kérdőívet szerkesztettünk. A hazai és külföldi interjúk esetén egységes interjúkérdés listát használtunk. A fókuszcsoporthoz módszer alkalmazásánál helyi vállalkozók kisebb csoportjaival beszélünk végig néhány, az adott régióra, megyére különösen jellemző problémát.

A kérdőíves felmérés két változata

A kétféle felmérés végzésének egyrészt módszertani, másrészt tartalmi oka volt. A módszertani ok az volt, hogy a rendelkezésünkre álló különböző adatállományok nem fedték le valamennyi régiót, így egyes régiókból kevesebb kitöltött kérdőívre számíthattunk. Másrészt az internetes felmérés miatt tartani lehetett attól, hogy - elsősorban a kisebb cégek

esetén - az internet- használat alacsonyabb szintű elterjedtsége miatt, kevesebben töltik ki az online kérdőívet. Egyébként ez a feltételezésünk be is igazolódott. A tartalmi ok pedig az volt, hogy szerettünk volna egy átfogó és reprezentatív képet nyerni a mikro- és kisvállalkozások helyzetéről, mégpedig megyei bontásban, viszont ehhez nem volt reprezentatívnak tekinthető adatbázisunk. Ezért – az IPOSZ közreműködésével – minden megyében és Budapesten is, kérdezőbiztosok segítségével, a megfelelő reprezentáció biztosításával 50-50 kérdőívet gyűjtöttünk össze, aminek segítségével összesen 1000 + 4 kérdőívet kaptunk vissza. (Az egyik megyéből négyel több kitöltött kérdőív érkezett vissza). Ennek a felmérésnek a keretében igazolódott az a feltevésünk, hogy a kevésbé fejlett, elsősorban keleti megyékben egyáltalán nem jellemző az internet elterjedt használata a kisvállalkozásokban. Így a kikérdezéssel kitöltött kérdőíveket utólag kellett bevinni a számítógépes adatbázisba.

Össességében – az internetes felmérésből származó 431 és az IPOSZ segítségével összegyűjtött, 1004 kérdőívvel együtt - 1435 kérdőívet tudtunk feldolgozni. Ez a minta – ismereteink szerint - kiemelkedően magas. Tekintettel arra, hogy a reprezentativitás is nagyon jónak tekinthető, így a kapott eredmények objektív következtetések levonását teszik lehetővé.

Mélyinterjúk

A mélyinterjúk keretében elsősorban a nagyvállalatok véleményét gyűjtöttük össze tekintettel arra, hogy ezeket a vállalatokat nehéz lett volna kérdőívek kitöltésére rábírnunk.

Összesen 11 mélyinterjú készült, ebből 8 nagyvállalati vezetővel, egy kutatóintézeti vezetővel, és egy kamarai vezetővel. A nagyvállalatok között 5 volt külföldi nagycég, 2 magyar tulajdonú vállalat és egy tőzsdén lévő magyar vezetésű nagyvállalat. Továbbá készült egy interjú egy önkormányzati vezetővel arról, hogy hogyan lehet jó munkahelyeket teremtő cégeket betelepülésre ösztönözni. Az interjúalanyok minden esetben „anonimitást” kértek. Amint az majd az összefoglaló elemzésből látható lesz, a nagyvállalati vezetőkkel készített interjúk különösen fontosak voltak, ugyanis - a sok egyezés mellett – eltérések is tapasztalhatók abban, ahogyan az üzleti környezetet a nagyvállalatok és a kisvállalkozások érzékelik, amiben a problémákat és a pozitívumokat látják.

Fókuszcsoporthoz megbeszélések

A fókuszcsoporthoz kutatás minőségi kutatási módszertan, amelyet eredetileg a cégek marketing célokra használtak. Jellemzően 6-12 fős csoportokról van szó, amelyek adott témakört, nyílt végű kérdésekre adott válaszokkal, moderátor által irányítottan dolgoznak fel. Esetünkben a fókuszcsoporthoz módszert elsősorban két kevésbé fejlett régióban használtuk a helyi vállalkozók tipikus problémáinak megismerésére és feldolgozására.

A két fókuszcsoporthoz kutatás Nógrád megyében, Balassagyarmaton, és Békés megyében, Orosházán zajlott.

Nemzetközi interjúk, további nemzetközi kutatások

A nemzetközi interjúk célja a V4 országok üzleti környezetének összehasonlítása, jó példák, átvehető tapasztalatok megismerése volt. A munka során Csehországban, Szlovákiában és

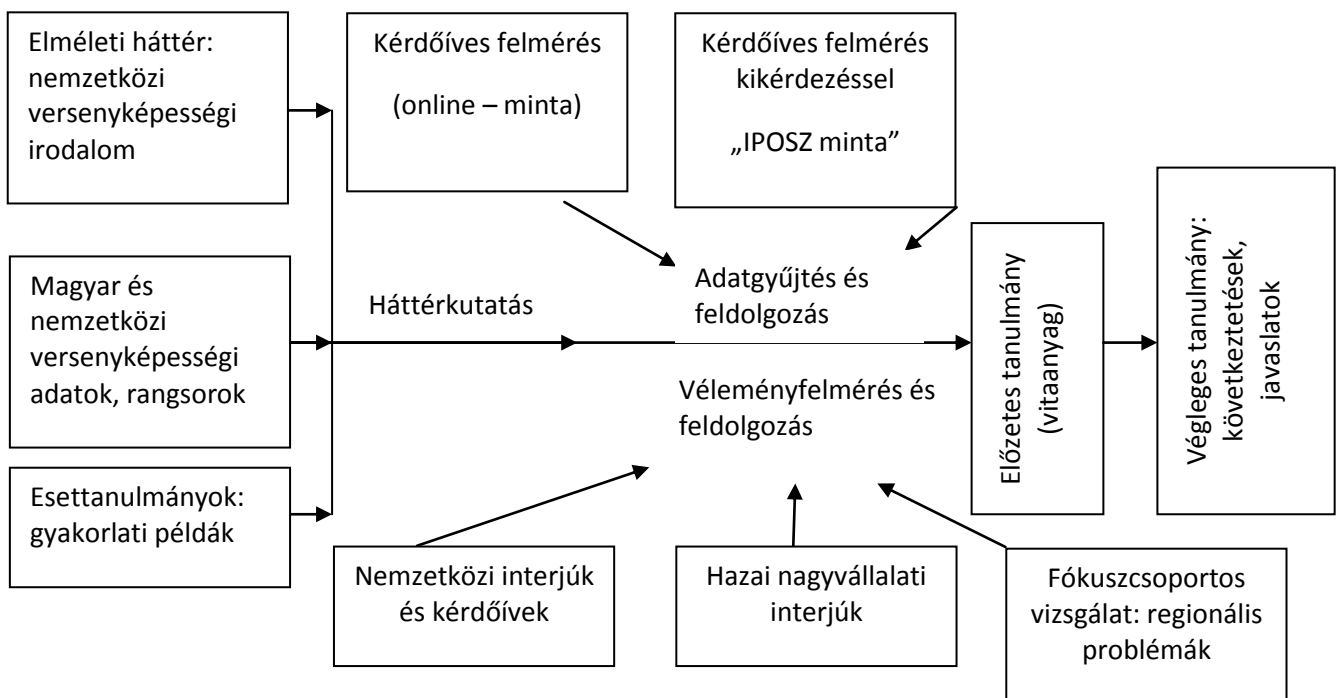
Lengyelországban egyaránt 5 -5 interjú készült. Ezen kívül készült egy kismintás felmérés Litvániában és Székelyföldön.

Esettanulmányok

Az esettanulmányok lényege konkrét példák, esetek, események összegyűjtése és leírása volt. Jellemzően a vállalkozások ugyanazokra a problémákra tértek vissza, amelyekkel már a kérdőívekben is találkoztunk. Másrészt egyszerűbb, de persze egy kisvállalat számára komoly nehézséget okozó bosszúságokat írtak le.

A kutatási módszertant, annak elemeit és összefüggéseit a 4.ábrán láthatjuk.

4.ábra. A kutatás rendszere és módszertana

Köszönet

A tanulmány szerzői köszönetet mondanak az IPOSZ munkatársainak a kérdőívek kitöltéséhez, az esettanulmányok összegyűjtéséhez és a V4 interjúk megszervezéséhez nyújtott segítségért.

Az online kérdőívek továbbításához segítséget kaptunk a Székesfehérvári és a Veszprémi Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítványtól, a Zala Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítványtól, a Paksi Iparos és Vállalkozó Körtől, és a Szekszárdi Vállalkozói Szalontól, továbbá Páty, Szentkirály és Cégénydányád Önkormányzatától.

A fókuszcsoportos megbeszéléseket Balassagyarmaton a Mikszáth Kálmán Művelődési Központ, Orosházán pedig a Justh Zsigmond Városi Könyvtár segítségével szerveztük meg.

Végül köszönettel tartozunk a mélyinterjúkat adó vezetőknek a következő cégekből illetve intézményekből: IBM Magyarország Kft., GE Hungaria Kft., National Instruments Hungaria Kft., MOL Nyrt., Continental Automotive Hungaria Kft., AmCham Amerikai Kereskedelmi

Kamara, British Petrol (BP), Karsai Holding Zrt., Servier Kutatóintézet Zrt., Gablini Cégcsoport Kft, Székesfehérvár .

III. Vezetői összefoglalás

2017. május 12-én a Fitch Ratings hitelminősítő megerősítette stabil kilátással a BBB- szintű magyar államadósság osztályzatot. Az összefoglalásban az szerepelt, hogy *a felminősítéshez, mások mellett, az üzleti környezet további javítására lenne szükség.*

Egy cégvezető pedig így fogalmazott az interjú során: *„a jó vállalati működés kulcsa a stabil és kiszámítható gazdasági és jogi környezet”.*

1. A nagy adatbázisra, 1004+431 kérdőív feldolgozására, hazai és külföldi interjúkra, fókuszcsoportos beszélgetésekre és esettanulmányokra, valamint nemzetközi kutatási eredményekre alapozó kutatás általános következtetése, hogy Magyarországesetén *a KKV kategória használata döntéselőkészítési célra félrevezető.*A kutatás alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a mikro-és kiscégek környezete nagyon hasonló, de a közepes cégek – amelyeket a statisztika szintén a KKV szektorba sorol – üzleti környezete és viszonyai – elsősorban az állam megkülönböztetett figyelmének köszönhetően - közelebb esnek a nagyvállalatokéihoz. Ezt cégméret szerinti elemzéseink egyértelműen bizonyították. De erre utalnak a nemzetközi elemzések is. (Pl. a Német-Magyar Kereskedelmi és Iparkamara 2017 évi konjunktúrakutatása). Ehhez kapcsolódik, hogy *a kiscégek terhelése aránytalanul nagyobb,* és ennek jelentős csökkentését még a közepes és nagycégek is indokoltnak látják.
2. Vannak tipikus regionális problémák, amelyeket meg kell oldani: például az elektronikus ügyintézéshez, „e-kormányzáshoz” való hozzáférés regionális különbségei tekintetében. Ez ugyanis egyértelműen az üzleti környezet versenyképességet gátló jellemzőjének tekinthető. A regionális problémáknál ki kell emelni, hogy Észak-Magyarország minden tekintetben az erős lemaradottság jeleit mutatja. Ezt a kérdőíveken túl a fókuszcsoportos beszélgetés is bizonyította. Az „e-kormányzás” kapcsán fel kell figyelni a nemzetközi elemzések eredményeire, amelyek szerint „hardverre”, azaz technikára, pl. vezetékkiépítésre sokat költünk, viszont „szoftverre”, azaz tudásra és készségfejlesztésre nem, ezért a modern informatika magán-és állami hasznosításában egyaránt rossz a pozíciónk az EU országok között. Ez rontja a termelékenység növelés esélyeit, és ezzel a versenyképesség javításának lehetőségeit is.
3. A bürokrácia szintjét, a kiszámíthatóság hiányát a cégek továbbra is nagy problémának tartják, és rámutatnak arra, hogy ez nehezíti a cégek hosszútávú tervezését. A legújabb kezdeményezés a jogszabályok, rendeletek átvizsgálására és az átfedők, feleslegesek kiszűrésére jó gondolat, csak fel kellene gyorsítani a munkát. Ugyanis egy szakmai nyilatkozat szerint bár több, mint 100-an dolgoznak a témán, de legjobb esetben is egy év múlva lesz eredmény. Azon is el kell gondolkodni, hogy amikor egy NAV vezető azt jelenti be, hogy egy adott adótípus

esetén a bevallással kapcsolatos szabályozás leírását 160 oldalról 60 oldalra „rövidítik” le, az tekinthető-e valódi bürokrácia csökkentésnek?

4. Az üzleti környezetben működő intézményekkel, rendszerekkel szembeni bizalom alacsony szintje szintén nagy probléma. A bizalmi szint ugyanis versenyképességi tényező. Az viszont pozitívumként értékelhető, hogy az üzleti életen belül a beszállítók, gyártók/szolgáltatók és vevők közötti bizalmi szint magasabb. Bár itt is találoztunk komoly problémákkal is.
5. Kritikus kérdés az innovativitás mértéke. A nemzetközi elemzésekben e tekintetben rendszeresen rossz helyezést kapunk. A cégek egy része is arra mutatott rá, hogy az üzleti környezet nem elegendően innovációbarát. Ennek egyik oka az innováció helytelen értelmezése. Innováción sokan - beleértve esetenként a pályázatok kiíróit is - még mindig kutatás-fejlesztést értenek. Ezért a szervezeti, vezetési, marketing és folyamat-innovációra nincsenek is pályázatok, és az innovatív tartalom és megoldás, mint feltétel sem szerepel kellő hangsúllyal a közbeszerzések elbírálásánál. Pedig ez segítené leginkább a termelékenység növelését, ami pedig szintén a versenyképességnövelés egyik forrása lehetne.
6. A versenyképesség növelés legfontosabb forrását, az innovációt egyébként a nemzetközi elemzések következtetései és a hazai minta tapasztalatai alapján is gátolja a hazai értékrend, amely nem túlzottan barátságos a „vállalkozói létformával” kapcsolatban, és ehhez kapcsolódva az az állami magatartás is, amely nem értékeli a mikro-és kisvállalkozói létet, szektort. A „vállalkozás becsülete”, megbecsültsége – ahogyan azt a nemzetközi interjúk bizonyították - sokkal nagyobb a többi V4 országban. A magyar kormány viszont inkább a közepes és a nagyvállalati szektorban látja a gazdasági növekedés forrását, így az adózással és az állandó ellenőrzésekkel sokkal jobban terheli a kisvállalkozói szektort, mint a nagyobb cégeket. Továbbá az állami programok, beleértve a pályázati és közbeszerzési lehetőségekhez jutást is szintén elsősorban a nagyobb cégeket célozzák meg. Ennek kapcsán tisztázni kell, hogy a „vállalkozás”, mint fogalom, - „entrepreneurship” a szakirodalomban - elsősorban a vállalkozói létformával, a kockázatvállalással van kapcsolatban, és nem a vállalattal – „company, business enterprise” - ami viszont inkább a már megállapodott nagyvállalatot jelenti. *A gyorsinnovációk, a gazdasági dinamizmus pedig nem a megállapodott nagyvállalati szektortól, hanem a gyorsan mozgó, ötletelő kiscégektől várhatók.* Természetesen csak akkor, ha ez a cégtípus is „jól érezheti magát a bőrében” a rendelkezésére álló környezetben. (Erre utal a később bemutatásra kerülő GEM kutatás). Ez egyébként nemcsak az innovativitás, hanem a többlet munkahelyek létrehozása, ezen keresztül pedig a nagyobb gazdasági növekedés miatt is fontos lenne. *Bizonyított, hogy tartós és versenyképesség javulással is együttjáró gazdasági növekedés nem képzelhető el megfelelő szintű innovativitás, állandó megújulás nélkül.*
7. Fontos kapcsolódó probléma, - ahogy arra Porter kutatásai rámutatnak - hogy az innovációhoz igényes piacra is szükség van. Az igényes piac olyan vevőket feltételez, amelyek hajlandók megfizetni az újdonságtartalmat. Ha viszont a piacon inkább az árak szintje határozza meg a vásárlások mennyiségét, az rossz hatással

van az innovációra is. Természetesen a vállalkozó kereshet „igényesebb”, külföldi piacokat is innovatív tartalmú termékei, szolgáltatásai számára, azonban ez egy kisvállalkozás számára nem könnyű feladat. Hiszen gyakran még a nagycégek is a könnyebb utat választják, és inkább kisebb bonyolultságú és tudástartalmú termékeket exportálnak úgy, hogy a piacon „árversenyben” és nem „tudás-innováció-alapú” versenyben vesznek részt. Ezt bizonyítja, hogy a magyar exportban az un. nagyminőségű, nagy tudástartalmú termék export aránya a 2009 évi 30%-ról 2014-re 23 %-ra csökkent. (Eurostat adatok). Megjegyzendő, hogy a sikeres exporthoz az is fontos, hogy legyen a cégnek „hazai piaci referenciája”. *A hazai piac „igénytelésege” ezért gátolja az exportpiacok megszerzését is.*

8. Bár a kutatásnak nem volt témája az állami tulajdonú vállalatok helyzetének vizsgálata, ennek ellenére fel kell figyelni arra, hogy mind a nagyvállalati interjúk, mind pedig az irodalomfeldolgozás (ÁSZ kutatások) figyelmeztetnek egy fontos tényre, arra, hogy az állami vállalatokra jellemző kisebb teljesítménykényszer rontja az üzleti vállalkozások környezetét, beleértve azt is, hogy a kevésbé hatékony működés állami tolerálása a munkavállalói kultúrára is rányomja a bélyegét, mivel nagyobb lehet az indokoltnál az alkalmazott létszám, ami nem ösztönöz fegyelmezett és innovatív munkavégzésre. Az egyik multinacionális vállalat vezetője így fogalmazott: *„gyakran azért nem sikerül megfelelő minőségű és árú munka végzésére képes beszállítót találni, mert a potenciális beszállító inkább állami megrendelésre hajt. Ott ugyanis „puha” a költségvetési korlát, például a magasabb árat, különböző okokra hivatkozva utólag el lehet fogadtatni, illetve nagyobb a minőségi problémákkal szembeni tolerancia”.*
9. Ki kell térni a korrupció kérdésére is, amelynek szintjét nemcsak a kiscégek, hanem a nagyvállalkozások is túlzottnak ítélik meg. Egyébként a nemzetközi elemző cégek, valamint az ÁSZ is figyelmeztet erre a problémára. A nemzetközi szervezetek általában elismerik, hogy már némi javulás bekövetkezett a közelmúltban ezen a területen. A korrupció – több ok miatt is - hatékonyság romboló tényező. A korrupció drágítja a munkavégzést. De ennél is nagyobb kárt tesz azzal, hogy a munkát nem a leginkább hozzáértő cég kapja meg. Így nemcsak drágább, de rosszabb minőségű is lesz a végrehajtás, miközben a jó munkára képes cég viszont nem kap lehetőséget.
10. A bürokrácia, transzparencia, kiszámíthatóság és korrupció kapcsán meg kell említeni az alacsony bizalmi szintet. A „bizalom” szintje értékes és törékeny társadalmi érték, nem örökölt és nem természeti adottság, hanem olyan megteremtendő társadalmi jellemző, amely nehezen épül fel, de gyorsan le lehet rombolni, és amely jelentős hatással van a versenyképességre.
11. Elsősorban a multinacionális vállalatok említették, hogy az un. „Triple Helix” rendszer kiépítésének hiánya jelentősen gátolja a piaci eredményekben is megjelenő innovációt. A „Triple Helix” a cégek, az egyetemek és kutatóintézetek, valamint a kormány eredményorientált együttműködési rendszerét jelenti az innováció területén.
Ilyen tudatosan felépített és menedzselte rendszer nincs Magyarországon. Helyette pályázatokkal bátorítja a kormány elsősorban a nagyvállalatok és az egyetemek

közötti együttműködést. Vagyis gyakorlatilag a kiscégek és az oktatási intézmények együttműködése, amelytől kisebb, de a piacra könnyen kivihető újdonságok megszületése várható, alig kapnak támogatást. Hozzá tették az interjúalanyok, hogy a nagyvállalat-egyetem együttműködés is gyakran „döcög” amiatt, hogy az egyetemek az alapfunkcióik elvégzéséhez sem kapják meg a finanszírozást, arra is pályázniuk kell. Ezért alacsony az egyetemi oktatók motiváltsága az együttműködéssel kapcsolatban. A probléma megoldását segíthetné, ha ismét a cégek dönthetnének arról, hogy mely oktatási intézménynek adják a szakképzési hozzájárulást.

12. Általános vállalati vélemény, hogy nincs elég „interakció” a kormány és a cégek között. Kivételt képeznek azok a nagyvállalatok, amelyeket „nyitott ajtó” vár a kormánytagoknál. A kommunikáció egyoldalú, üzenő és nem érdeklődő jellegű.

Megoldási javaslatok

1. A KKV szektorra vonatkozó állami döntéshozatal során külön kellene foglalkozni a kiscégekkel, mert helyzetük alapvetően tér el a közepes méretű cégektől. Számukra egyszerűbb EU-s és közbeszerzési pályázati lehetőségeket kellene megnyitni. Továbbá általában a KKV szektor sajátosságai, problémái, de a benne rejlő lehetőségek miatt is ki kellene jelölni egy megfelelő szintű, a KKV-k versenyképességének növelésért felelős vezetőt az államapparátusban, és megbízni konkrét eredményelvárásokat is tartalmazó feladatokkal. A feladatok között kellene, hogy legyen a kiscégek családon belüli továbbadásának megkönnyítése. A szervezeti megoldásnak is innovatívnak kellene lennie: nem egy minisztériumhoz kellene rendelni a feladatot, hanem „projekt feladatként”, a „nyitott innováció” – a széleskörű együttműködésen alapuló feladatmegoldás - módszerét alkalmazva, eredményorientáltan kellene a témát kezelni (Folyamatmenedzsment világos célokkal).
2. A regionális versenyképességi problémák feltérképezésére és megoldási javaslatok kidolgozására lenne szükség. A regionális versenyképességi problémák megoldásában komoly szerepet játszhatnának a helyi kisvállalkozások.
3. A digitalizáció üzleti és állami hasznosításának felgyorsítására általános továbbképzési programra lenne szükség, még pedig nem pályázati alapon. A pályázati alapon elnyert „tanulási lehetőség” ugyanis éppen azokat segítheti, akiknek erre nincs vagy kisebb szüksége van. *A tudáshiány ugyanis hátráltatni fogja a magyar gazdaság sikeres bekapcsolódását az „Ipar 4” digitalizációs és robotizációs folyamatba.* Az országos szintű képzést az állami oktatási rendszer helyben lévő intézményeire (egyetemek, főiskolák, szakképzők) lehetne bízni. De felgyorsíthatná az általános tovább-és átképzést egy „online” képzési program kidolgozása is. Ez különösen a kiscégek esetén lehetne jó megoldás. Például az USA-ban működik egy ilyen rendszer. Ennek keretében az online képzési programok ingyen állnak a kiscégek rendelkezésére. (Ennek részleteire később még visszatérünk). Nálunk például az 5000 Ft-os, általánosan bírált és „többletadónak” minősített kamarai „regisztrációs díj” –ért lehetne ilyen szolgáltatást nyújtani a kisvállalkozások számára.

4. A bürokráciacsökkentés és a bizalomnövelés kapcsolódó témakör. Ugyanis gyakran a túlszabályozottság oka éppen a bizalomhiány. A bürokrácia másrésztől összefügghet azzal is, hogy túl sokan dolgoznak az „állami apparátusban”, és – ahogyan egy vállalkozó fogalmazott - ha már asztala van valakinek, akkor gyorsan ki is talál egy új szabályozást. Megoldásként a hatásvizsgálatok általánossá tételét javasoljuk. Ne lehessen addig új jogszabályokat, ellenőrzési rendszereket bevezetni, illetve régieket megváltoztatni, amíg azoknak a vállalkozások – köztük is különösen a kiscégek - működésére gyakorolt hatását nem vizsgálták meg. Továbbá sürgősen ki kellene szűrni az átfedő, következtelenségeket tartalmazó, illetve nehezen értelmezhető szabályokat. Ezen a területen tanulni lehetne a rugalmasabban működő, a cégeket kevésbé „gúzsba kötő” nemzetközi megoldásokból. Végül megemlítendő, hogy a sok egyedi beavatkozás, sokféle kedvezmény, sokféle Áfa kulcs, vagyis az állam intenzív, de nem „rendszerű” beavatkozása a gazdaságba a kiszámíthatatlanság érzetét kelti az üzleti világban, és rontja magának az esetleg indokolt beavatkozási célnak az elérési hatékonyságát is. A bizalmi szintet növelni lehetne a nagyobb transzparenciával, a mindenkire – kivételezés nélkül - egyformán alkalmazott szabályokkal, a nagyobb döntés decentralizációval, valamint a kommunikáció javításával. Továbbá, bár ezzel a témával részletesen nem foglalkoztunk, de a vállalkozói véleményekből érzékeltük a problémát: az önkormányzati működést is „vállalkozóbarátabbá” kellene tenni, aminek első lépése az önkormányzati bürokrácia jelentős csökkentése és az online ügyintézés általánossá tétele lehetne.
5. Az innovációt helyesen kellene értelmezni állami szinten is, és ennek megfelelően kellene kiírni a pályázatokat. Vagyis figyelembe kellene venni, hogy egy kutatás-fejlesztési támogatás még nem garantál piaci eredményt, viszont a termelékenység javító folyamat-, szervezeti- és menedzsment innováció nagy valószínűséggel járul hozzá a gazdasági eredményesség javításához is. Ezért az innováció ezen kevésbé ismert/elismert megoldásait is támogatnia kellene a pályázati rendszernek. Ezzel összefüggésben át kellene gondolni az állami kutatás-fejlesztési és innovációs rendszert, mert az - a vállalatok véleménye és a nemzetközi elemzések szerint - nagyon alacsony hatékonysággal működik.
6. Vissza kellene adni a „vállalkozás” szó valódi értelmét: azt, hogy a vállalkozó új dolgokat próbál ki, kockáztat, értéket teremt, munkahelyeket hoz létre mások számára. Ezt a fajta „vállalkozót” is be kellene mutatni a médiában, nemcsak az „adócsaló ügyeskedőt”, aki állandóan az adóhivatal „célkeresztjében” van. Az USA-ban például minden évben rendeznek „Nemzeti Kisvállalkozási Hetet”, ahol bemutatkozhatnak a sikeres kisvállalkozások. Ez a szemléletváltás javítaná a bizalmi szintet a kormány és a kisvállalati szektor között, ami jót tenne a gazdaságnak is. Erre – a vállalkozók szerint - „rásegítene”, ha az állami apparátus képes lenne a cégek fejével gondolkodni, és saját maga számára is kemény teljesítmény-követelményeket megfogalmazni.
7. Csökkennie kellene a gazdaságpolitikában a „nagyvállalat-centrikusságnak”, amely alapvetően olyan cégeket hoz előnybe, amelyek – az esetek többségében – profitot maximalizálni és költséget minimalizálni települnek Magyarországra, és –

ennek megfelelően – a megtermelt új érték jelentős részét el is viszik innen: azaz nem járulnak jelentősebb mértékben hozzá sem a hazai gazdaság modernizációjához, sem pedig az életszínvonal és életminőség javításához. Az erős, innovatív és modern kisvállalati szektor viszont stabilizálná a magyar gazdaságot, csökkentené kitérttségét (függőségét) és hozzájárulna a regionális különbségek és ezáltal az életszínvonal, életesély különbségek csökkentéséhez: vagyis a kiegyensúlyozottabb gazdasági-társadalmi fejlődéshez.

8. Az államnak „igényes vevőként” kellene fellépni a közbeszerzéseknél: innovatív megoldásokat költséghatékonyan elvárni a pályázóktól. Azaz a „puha költségvetési korlátot” meg kellene szüntetni. Az állami vállalatoknál fokozni kellene a teljesítmény követelményeket azért, hogy a „megengedőbb környezet” ne szívja el a munkaerőt a magánvállalkozások „keményebb” világától. Ennek kapcsán át kellene tekinteni azt a gyakorlatot is, amely szerint a kiscégeknek időről időre különböző kötelező továbbképzéseken kell részt venniük, - például a taxisoknak „vállalkozási ismeretek” képzésen -, amelyek sokba kerülnek, de a hasznosságuk gyakran kétséges. A vállalkozók véleménye szerint ezen kötelező képzések esetén az állam „piacot teremt” olyan állami és magán cégeknek, amelyek a piaci viszonyok mellett ezekből a szolgáltatásokból nem tudnának megélni.
9. A „Triple Helix” rendszert be kellene vezetni, összekapcsolva a „tudás-klaszterek” (vállalkozói közösségek) létrehozásának ösztönzésével. Ehhez szükség lenne a minőségi felsőoktatás megfelelő finanszírozására. Egyben meg kellene szüntetni azt, hogy egy egyetem az alapfunkciói ellátásához szükséges eszközöket, tudást (szakkönyveket, informatikai eszközöket stb.) pályázatokon tudja csak beszerezni. A probléma megoldásához hozzájárulna továbbá, - ahogy azt korábban már említettük - ha ismét a cégek dönthetnének arról, hogy mely oktatási intézménynek adják a szakképzési hozzájárulást. Végül megjegyzendő, hogy a külföldi szakkönyvek beszerzésével kapcsolatos bonyolult vámeljárás, illetve a magas Áfa-költség indokolatlan, hiszen a tudáshoz jutást nehezíti, drágítja.
10. Javítani kellene a kommunikációt az állam és a cégek között: nagyobb kört kellene bevonni a döntéshozatalba és a hatásvizsgálatokba. Nem lenne szabad egy adott szakmai kérdésben az illető szakterület szakmai képviselőinek érdemi bevonása nélkül döntést hozni. A szakemberek bevonása minimalizálna a hibás, módosításra szoruló döntések és az emiatti változtatások számát, így növelné a kiszámíthatóságot. Ezzel kapcsolatban több példát is olvashatunk a kérdőívek feldolgozásánál. Állami szinten is alkalmazni lehetne a TQM (Total Quality Management – Teljeskörű Minőségmenedzsment) alapelvét, amely így hangzik: *„Jól gondold meg előzetesen, hogy mit fogsz lépsz, és a lépést úgy készítsd elő, hogy elsőre jól sikerüljön!”.*

V. Nemzetközi és hazai szakirodalmi összefoglalás: vélemények a magyar üzleti környezetről

Going for growth 2017 OECD¹² tanulmány

Az OECD 2017 évi tanulmánya szerint, az eddig elért eredmények ellenére, még mindig nagyok a cégek adminisztrációs terhei Magyarországon. Ezért tovább kell csökkenteni a bürokráciát, és előzetesen, a hatályba lépés előtt, elemezni kell a szabályozások változtatásának cégekre gyakorolt hatásait (Hatásvizsgálatok). Csökkenteni kell továbbá a munkára rakódó még mindig magas terheket.

Az EU 2017. február 22-i országtanulmánya¹³

A tanulmány részletesen elemzi az üzleti környezet jellemzőit. Problémaként a következőket emeli ki:

- Az üzleti környezetre rossz hatással vannak az intézményrendszer és a kormányzás teljesítményének gyengeségei
- Nem megfelelő a közbeszerzések transzparenciája
- Az „e-kormányzás” rendszere nem elég fejlett
- Túl bonyolult az adórendszer: az adóbevallás idő- és költségigénye a legtöbb környező országénál magasabb, ami a kiscégeknek jelent nagyobb problémát. Érdeemes megemlíteni, hogy az OECD 2016. évi tanulmánya¹⁴ szerint az adózás költségei a kiscégeknél a nagycégekéhez viszonyítva tízszer nagyobbak. Például gyakran egyféle terméket vagy szolgáltatást többféle adó is terhel, ráadásul gyakran az adóalap is eltérő. Ráadásul gyakori az adórendszer változtatása.

- Jelentősek a bürokratikus terhek
- Kiszámíthatatlan a szabályozórendszer
- Magas a korrupciós kockázat
- Gyenge a kiscégek támogatása
- Alacsony szintű az együttműködés a felsőoktatás és az állami kutató intézetek, valamint a kormány és az üzleti világ között („Triple Helix” probléma) (egyik ok: az állami kutatás-fejlesztési és innovációs rendszer gyenge teljesítménye)
- Alacsony szintű tudástranszfer
- Jogalkotás esetén a hatásvizsgálatok elmaradása
- Szűk körű konzultáció a változtatásokról („kockázatviselők” korlátozott bevonása)
- A változásokhoz való alkalmazkodásra adott idő rövideje

Doing Business tanulmányok (Világbank)¹⁵

¹² Economic Policy Reforms. Going for Growth 2017. OECD Publishing, Paris. 2017.

¹³ Commission Staff Working Document. Country Report Hungary 2017. EC. Brussels 22.2.2017 (SWD(2017)82final)

¹⁴ OECD (2015) Hungary: Towards a strategic state approach. OECD Public Governance Reviews. Paris.

¹⁵ Doing Business (2016-2017) Világbank (doingbusiness.org)

A Világbank Doing Business tanulmánya szerint 2016-ban Magyarország a 42. helyen volt a 189-es országlistán az üzleti környezet „vállalkozásbarátsága” tekintetében. Előttünk volt Lengyelország (25.), Szlovákia (29.) és Csehország (36.). 2017-re a pozíciónk az akkor vizsgált 190 ország között egy hellyel javult (41.). Lengyelország szintén egy hellyel lépett előbbre (24. hely), Csehország jelentős mértékben, a 33. helyre ugrott előre, Szlovákia viszont 4 hellyel rontotta pozícióját (33. hely). Azonban továbbra is mindhárom ország megelőz bennünket.

A 2017. évi tanulmány 11 mutató alapján rangsorolta az országokat:

- Cégalapítás körülményei : a cégek létrehozásának eljárásai, idő- és költségigénye, és a szükséges minimális tőke nagysága.
- Építkezés esetén: az engedélyezési folyamat bonyolultsága, az összes formalitás idő- és költségigénye.
- Elektromos energia hálózathoz kapcsolódás: eljárások, idő- és költségigény, a szolgáltatás megbízhatósága, a díjak megállapításának transzparenciája.
- Tulajdonszerzési eljárások: az átírás idő- és költségigénye, a földekkel, területekkel kapcsolatos adminisztrációs rendszer minősége.
- Hitelhez jutás: szabályozás, hitelinformációs rendszer
- Kisebbségi tulajdonos jogai: a beruházások és a működés során
- Adózás: az adórendszer átláthatósága, adók nagysága, az adóbevallások idő- és költségigénye
- Export-import szabályozás: az eljárások idő- és költségigénye
- Szerződéses viszonyok: a betartatás lehetősége, vita esetén a jogi eljárások minősége
- Csődhelyzet, fizetéseképtelenség, cégfelszámolás: eljárások idő- és költségigénye, a jogi szabályos minősége
- Munkaerőpiaci szabályok: foglalkoztatási szabályok rugalmassága.

A 2017. évi „Doing Business” tanulmány vizsgált 11 mutatója közül a legrosszabb helyezést az elektromos energiához jutás és a szolgáltatás megbízhatósága mutatóra kaptunk. A 190 ország között a 121.-ek vagyunk. Legjobb helyezést pedig az export-import szabályozás és az eljárások idő- és költségigénye mutatóra kaptuk.

Ez összhangban van a Forbes üzleti környezetelemzés (ld. később) eredményével, amelyben az árumozgás szabadsága mutató esetén, a 139 vizsgált ország között igen jó pozícióban, a 7. helyen vagyunk. Érdekes elemzés a legjobb teljesítményhez – amelyet 100-as érték jelöl – való közelség az egyes országok esetén.

Nézzük meg, hogy állunk e tekintetben a V4-ek között.

1.táblázat. A V4-ek lemaradása az élvonaltól (Doing Business, 2017)

Országok	A legjobbhoz való közelség (%)
Magyarország	73,07
Csehország	76,71

Lengyelország	77,81
Szlovákia	75,61
Néhány további ország	
Ausztria	78,92
Szlovénia	76,14
Észtország	81,05
Románia	74,26

Mint látjuk, a legjobb értéktől Magyarország van a legtávolabb.

The Economist Intelligence Unit (EIU) üzleti környezet elemzése¹⁶

Az elemzés érdekessége, hogy a tanulmány egyrészt vizsgálja az országok 2009-2013 évi pozícióját, másrészt előrejelzést készít a 2014-2018-as időszakra. A jövőre vonatkozó előrejelzések az üzleti környezet vállalkozást bátorító jellemzői, és az üzleti vállalkozások várakozásainak figyelembevételével készülnek. Az összes vizsgált ország száma 82.

Az elemzés 10 terület vizsgálatán alapul. Ezek: a politikai környezet, a makrogazdasági környezet, a piaci lehetőségek, a piaci verseny szabályozása, a külföldi tőkebefektetés lehetőségei, a külkereskedelmi szabályozás, az adórendszer, a finanszírozási lehetőségek, a munkaerőpiaci helyzet és az infrastruktúra állapota. Ezeket a területeket az EIU indikátorokkal írja le. Az indikátorok száma 91. Az indikátor értékét egy 1-5-ös skálán méri, amelyen az „1” a „nagyon rossz a cégek számára”, az „5” pedig a „kiváló a cégek számára” értékelést jelenti.

Az indikátorok csaknem 50%-a úgynevezett „kemény mutató”, vagyis statisztikai adattal írható le, a többi pedig úgynevezett „puha/minőségi mutató”, amelyek jellemzése különböző forrásokra, közöttük a vállalkozások kikérdezésére támaszkodik. Az EIU kutatás szerint a V4 országok és néhány további környező ország az üzleti környezet minősége tekintetében a 2009-2013-es, illetve a 2014-2018-as időszakban a következő helyezést kapta.

2. táblázat. Az üzleti környezet minősége az EIU elemzésében.

Ország	Pozíció		Változás (+ javulás, - romlás)
	2009-13	2014-18	
Magyarország	35	37	-2
Csehország	28	28	-
Lengyelország	31	29	+2
Szlovákia	30	31	-1
Ausztria	17	18	-1
Románia	55	47	+8

¹⁶ Business Environment Rankings: Which country is best to do business in? The Economist Intelligence Unit. 2014. (www.eiu.com)

Szlovénia	36	31	+5
-----------	----	----	----

A táblázatból azt látjuk, hogy a legrosszabb helyezést a V4-ek között mindkét időszakban Magyarország kapta úgy, hogy az előre jelzett érték romló tendenciát vetít előre.

A kutatás azonban 2014-ben készült, és azóta nem ismételték meg.

A Forbes üzleti környezet elemzése

A Forbes újság 2016 évi, az üzleti környezet szempontjából legvonzóbb országok listáján¹⁷ az első 10 ország a következő:

1. Svédország	6. Dánia
2. Új-Zéland	7. Hollandia
3. Hong Kong	8. Finnország
4. Írország	9. Norvégia
5. Nagy-Britannia	10. Kanada

Az első 10 ország között 7 ország európai. Érdekes arra is felfigyelni, hogy közöttük egyik országra sem jellemző az alacsony bér. Éppen ellenkezőleg, magas bérű országokról van szó. Régióinkból az első ország a listán – a 13. helyen – Észtország, a 15. helyen Litvánia, a 20. helyen Szlovénia, a 31. helyen Lengyelország, a 34. helyen Csehország található. Bulgária a 38., Szlovákia a 40., Magyarország pedig a 41. De ha nem az alacsony bérek jelentik a fő vonzerőt, akkor mi?

A Forbes szakértői a vizsgált 139 országot 11 tényező elemzésével rangsorolták, amelyek a következők: a kereskedelem szabadsága, a pénzügyek szabadsága, a tulajdon védelme, az innováció szintje, a technológiák korszerűsége, a bürokrácia szintje, befektetésvédelem, a korrupció szintje, a személyes szabadság mértéke, a piac működése (a tőzsdeindex alakulása). Érdekes megemlíteni, hogy a magas életszínvonal és a jövedelem egyenlőtlenség alacsony szintje is vonzerőként van megemlítve, mivel ezek a jellemzők arra utalnak, hogy a társadalmi környezet is vonzó.

¹⁷ Best countries for business. Forbes 2016. Ranking. www.forbes.com/best-countries-for-business/list (letöltve 2017. 02.05.)

Hasonlítsuk össze a helyezésünket a 11 tényezőre a többi V4 országgal!

3. táblázat. Forbes elemzés: V4

	Ország/ tényező	Magyar- ország	Lengyel- ország	Csehország	Szlovákia
1.	A kereskedelem szabadsága	7	7	7	7
2.	A pénzügyek szabadsága	1	8	21	53
3.	A tulajdon védelme	49	43	31	39
4.	Az innováció szintje	79	59	37	68
5.	A technológiák korszerűsége	54	46	28	44
6.	A bürokrácia szintje	62	87	67	57
7.	Befektetés védelem	75	42	52	80
8.	A korrupció szintje	49	30	37	49
9.	A személyes szabadság szintje	42	1	1	1
10.	Adóterhelés	65	42	47	49
11.	A piac működése	8	33	1	47
	Általános helyezés	41	31	34	40

Érdeemes megnézni néhány fejlett, a versenyképességi listákon jóval előttünk lévő ország helyezéseit is.

4. táblázat. Forbes elemzés: további országok

	Ország/ tényező	Ausztria	Dánia	Szlovénia	Észtország
1.	A kereskedelem szabadsága	7	7	7	7
2.	A pénzügyek szabadsága	43	17	18	38
3.	A tulajdon védelme	17	11	52	25
4.	Az innováció szintje	13	10	32	28
5.	A technológiák korszerűsége	23	11	35	32
6.	A bürokrácia szintje	91	23	43	13
7.	Befektetés védelem	32	19	9	52
8.	A korrupció szintje	16	1	35	23
9.	A személyes szabadság szintje	1	1	1	1
10.	Adóterhelés	39	7	23	20

11.	A piac működése	37	85	62	27
	Általános helyezés	24	6	20	13

A V4-ek közötti pozíciónk, ahogy a 3. táblázatban látható, egyes mutatók tekintetében kimondottan kedvező. Azonban az is igaz, hogy az összes mutató együttes vizsgálata alapján a V4-ek közül egyetlen ország sem került be a lista első 30 helyezettje közé. Viszont a volt szocialista országok közül Észtország az előkelő 13., Szlovénia pedig a 20. helyen van. Ennek az lehet az oka, hogy mindkét ország jó pozíciót ért el az innovációs környezet és a technológiai színvonal tekintetében. Észtország ezen kívül előkelő - a 13. helyen van - a bürokrácia alacsony szintje miatt. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy Észtországban gyakorlatilag mindent el lehet intézni az interneten keresztül, mivel kiválóan működik az „e-kormányzás”.

Ha viszont kiemljük a jövő szempontjából egyik legfontosabb jellemzőt, az innovációs és technológiai fejlettségi pozíciókat, és ezek szerint hasonlítjuk össze a vizsgált országokat, akkor a következőt láthatjuk:

5.táblázat. Innovációs és technológiai pozíciók

Ország/ Tényező	Magyar- ország	Lengyel- ország	Cseh- ország	Szlovák ia	Ausztri a	Dánia	Szlovén ia	Észt- ország
Az innováció szintje	79	59	37	68	13	10	32	28
A technológiák korszerűsége	54	46	28	44	23	11	35	32

A sorrendekből azt tűnik ki, hogy a vizsgált nyolc ország között az innováció szintje tekintetében Dánia vezet, Dániát Ausztria és Észtország követi. Mi az utolsók vagyunk éppen úgy, mint a technológiák korszerűsége tekintetében. Ez utóbbi tényező tekintetében is Dánia van az élen és Ausztria a második, de a harmadik helyre Csehország lépett előre. Lemaradásunkat komolyan kell venni, hiszen az innovációs környezettől, az innovatív cégek számától, illetve a technológiai színvonaltól nagyban függ versenyképességünk javításának esélye. *Az elemzésből azt a következtetést kell levonnunk, hogy versenyképességünk javításához fontos lenne az üzleti környezet oly módon való változtatása, hogy az ösztönözze az innovációt és a technológiai korszerűsítést.*

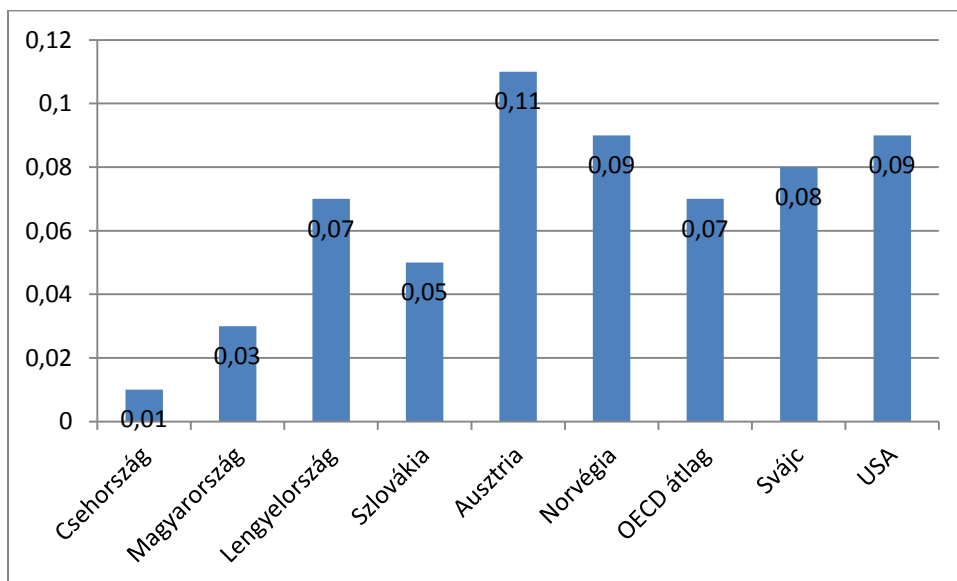
Végezetül térjünk vissza Dánia példájára! Mely tényezők is magyarázzák az összességében nagyon jó dán teljesítményt? Dánia a 6-dik helyen van a vizsgált 139 ország között. Első helyen van a legalacsonyabb korrupciós szint, valamint az egyéni és vállalkozói szabadság mutatók tekintetében. Kiemelték továbbá a kutatók a rendkívül innovációbarát környezetet, ennek következtében a sok innovatív vállalkozást, valamint az általános technológiai szint korszerűségét. De kiváló Dánia teljesítménye az úgynevezett tudásalapú vállalathálózatok, klaszterek mennyisége tekintetében is. Vagyis Dánia tudással, innovációval, tiszta, korrupció-

mentes üzleti környezettel versenyez és nem alacsony bérrel. Ez tanulságként szolgálhat a V4-ek, közöttük a mi számunkra is. A tartós sikert elérni akaró országok ugyanis egyre inkább a magas tudásszintű, képzett és innovatív gondolkodásra, korszerű technológiák intelligens működtetésére alkalmas szakember gárdára, a rugalmas, alacsony bürokráciaszintű, vállalkozás-, és innovációbarát környezetre építik versenyképességüket. *A nagy hozzáadott értéket előállítani képes cégeket is elsősorban a humán vagyoni megerősítésével, valamint a tisztas versenyszempontokat biztosító rugalmas, kiszámítható és innovációbarát üzleti környezettel lehet a jövőben a legbiztonságosabban magunkhoz vonzani.*

„FDI Restrictiveness Index”

Az üzleti környezet jellemzése szempontjából fontos mutató a vállalkozás szabadsága. Az OECD által kifejlesztett „FDI Restrictiveness Index” olyan mutató¹⁸, amely azt méri, hogy egy országban vannak-e olyan törvények, szabályok vagy bármilyen rendelkezések, amelyek akadályozzák a külföldi tőke betelepülését és működését. Az indexet az OECD először 1997-ben publikálta, és azóta nyolcszor (2003, 2006, 2010, 2011-2015) jelentette meg, ezzel összehasonlítási lehetőséget kínálva a vizsgált 58 ország adott évi indexe alapján az egyes országok között, illetve lehetővé téve az egyes országok esetén a változás elemzését is.

5. ábra. FDI Restrictiveness (korlátozott) Index

Forrás: Az OECD. FDI Restrictiveness Index 2016. alapján saját szerkesztés

Az 5. ábrán a vizsgált index értékét látjuk néhány OECD országra és a V4-ekre. A V4-ek között legjobb indexértéke Csehországnak (0,01) a legrosszabb (0,07) Lengyelországnak van. Igaz, a lengyel érték egyezik az OECD átlagértékkel. A rosszabb lengyel érték úgy is

¹⁸ OECD FDI Regulatory Restrictiveness Index. 2016. www.oecd.org/investment/fdiindex.htm

értelmezhető, hogy a lengyelek, valamilyen módon próbálják inkább a helyi gazdaságot helyzetbe hozni. Azonban érdemes figyelni arra, hogy például az USA, Norvégia és Svájc még inkább védi a saját gazdaságát a külföldi tőkebefektetőktől. Esetükben (0,09, 0,09, 0,08) a külföldi tőkebefektetés korlátozását mérő index értéke. A kínai index érték – az ábrán nem szerepel - pedig 0,39. A magyar érték, a V4-en belül a második legkedvezőbb. Az index értékéből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a külföldi tőkebefektetők Magyarországon teljes szabadságot élveznek, számukra rendkívül kedvező az üzleti környezet. Ezt megerősítette a kérdőíves felmérés, valamint a nagyvállalatokkal készített mélyinterjúk is.

IMF 2017. évi magyarországi missziója

Az IMF szokásos éves gazdasági missziója alkalmából rövid jelentést¹⁹ adott ki. Ebben az üzleti környezettel kapcsolatban a következő szerepel: Fontos lenne az üzleti környezet javítása úgy, hogy az átláthatóság növelésével csökkenjen a korrupció érzékelési szint, valamint javuljon az állami döntések kiszámíthatósága, csökkenjen a bürokrácia és tovább egyszerűsödjön az adózási eljárás (időigényeit és költségeit tekintve egyaránt).

Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara. Konjunktúrajelentés 2017²⁰

A Kamara 230 vállalat kikérdezésével készítette el jelentését, amelyből 37% volt az 50 fő alatt és 63% az 50 fő fölött foglalkoztató cégek aránya. Ez azt jelenti, hogy a közepes és nagyvállalatok reprezentációja jelentősen nagyobb a mintában, mint a kiscégeké. Az elemzők az üzleti környezetet három témakör szerint vizsgálták. Ezek a munkaerőpiaci feltételek, a gazdaságpolitikai és szabályozási környezet, valamint a közvetlen működési környezet.

Az általános következtetések szerint a nagyobb vállalatok optimistábban ítélik meg az üzleti környezetüket. Azonban problémákat is jeleznek. Néhány tipikus vélemény:

- Drámainak tartják a cégek a szakemberhiányt minden ágazatban, és a rendelkezésre álló munkaerő képzettségi szintjét is rossznak ítélik meg. Ami a munkaköltségeket illeti, a béremelés ellenére az EU-s országok között Magyarország alulról az 5. helyen van az egy munkaóra jutó munkaköltségek tekintetében (euró/óra, 2016).
- A cégek javuló tendenciájúnak ítélik meg a közigazgatási hatékonyságot, az adózási környezetet, azon belül különösen előnyösnek tartják a társasági adó és a szociális adó csökkentését.
- A jogbiztonság tekintetében élesen eltér a kis- és a nagyobb cégek véleménye. A kiscégek a biztonságot hiányolják, a nagyok viszont magasabbra értékelték a jogbiztonság szintjét.
- Ami a korrupció szintjét illeti általános volt a vélemény, hogy ezen a területen nincs javulás (a cégek 70-75%-a elégedetlen a helyzettel).
- A közbeszerzési rendszer működésével a cégek többsége elégedetlen.

¹⁹ Hungary: Staff Concluding Statement of the 2017. Article IV. Mission. March 9, 2017.

²⁰ Konjunktúrajelentés. A DUIHK 23. Konjunktúra – felmérésének eredményei. DUIHK-Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara. Budapest, 2017. április.

- Az innovációs helyzetről is negatívan nyilatkoztak a válaszadók. Nem is elsősorban az anyagi, pénzügyi támogatást hiányolták, sokkal inkább a cégek, kutató és oktató intézmények együttműködésének állami elősegítését.

A kutatás összefoglalásaként a kormány munkáját összességében a cégek 14%-a jónak, 43%-a kielégítőnek és 32%-a rossznak minősítette.

Gondolatok az Állami Számvevőszék tanulmányaiból

Domokos et al.²¹ szerint:

- katasztrófa az állami vállalatok gazdálkodásának hatékonysága és törvényessége. Tipikus problémák:

- a világos teljesítménykövetelmények megfogalmazásának hiánya
- az üzleti tervek, vállalati stratégiák hiánya, illetve a meglévők tartalmi problémái
- a rejtett adóssággal, veszteséges gazdálkodással és a jegyzett tőke leépülésével kapcsolatos problémák
- a jogszabályi előírásoknak nem megfelelő önköltségszámítás
- önköltségszámítással szakmailag meg nem alapozott árazás a közszolgáltatásoknál;
- a közvagyon nyilvántartásával, megóvásával és gyarapításával kapcsolatos hiányosságok
- a követelések nem megfelelő kezelése, a tartozások késedelmes teljesítése
- a szerződéses fegyelem hiányosságai
- a tulajdonosi ellenőrzéssel és a felügyeleti jogok gyakorlásával kapcsolatos hiányosságok
- a jogszabályi kötelezettségeket meghaladó aktív, következményeket érvényesítő irányítás hiánya

A könyv idézését azért tartottuk fontosnak, mert az állami cégek gyakorlata hatással van a piaci viszonyokra. Továbbá az üzleti vállalkozások, ahogyan azt a mélyinterjúknál olvashatjuk, hasonló véleményen vannak az állami cégek működéséről.

Mészáros et. al.²² így ír:

²¹ Domokos L., Várpalotai V., Jakovác K., Németh E., Makkai M., Horváth M.: Az Állami Számvevőszék hozzájárulása az „állammenedzsment” megújításához. Állami Számvevőszék, Budapest, 2016.

²² Mészáros L., Nagy I., Domokos L., Gergely Sz., Posta G., Fülöp I.: Az Állami Számvevőszék hozzájárulása a minőségi jogalkotáshoz. Állami Számvevőszék. Budapest, 2016.

Aminőségi jogalkotás a jó kormányzás egyik meghatározó jellemzője. Minőségi jogalkotásról akkor beszélhetünk, ha teljesülnek a jogszabályokkal kapcsolatban támasztott legfontosabb elvárások: a jogállamiság és a demokratikus alapértékek védelme, az egyértelműség, a koherencia, az igazságosság, az arányosság és a hatékonyság.

A jó kormányzás, a jól irányított állam alapkritériumai között a törvényesség, a jogállamiság is szerepel, ezen belül kiemelt hangsúlyt kap a jogszabályok egyértelműsége és koherenciája, amelyek egyébként alapkövetelménynek tekinthetők mindenféle jogalkotással szemben. Az egyértelműség és a koherencia „technikai” jellegű követelményei mellett a minőségi jogalkotást át kell haszna egyfajta igazságossági, méltányossági, valamint arányossági szempontú megfelelés is.

Mindezek mellett modern, teljesítményre épülő korunkban előtérbe kerül egyfajta hatékonysági és célszerűségi követelmény is a jogszabályalkotással szemben (gondoljunk csak a törvényekhez kapcsolt és egyre inkább elvárt előzetes hatástanulmányra vagy utólagos hatásvizsgálatra).

A szabályozás szerepe, megfelelése odáig kell terjedjen, hogy az egyéni teljesítménynek ne gátat szabjon, hanem a közjót, közérdeket is szem előtt tartva támogatást nyújtson.

Domokos et al. könyve²³ is fontos megállapításokkal szolgál. Néhány említésre érdemes gondolat:

A „jó kormányzás” alapja, hogy az állami szervek a közjó előmozdítását szolgálják. Működésüket hassák át azok az értékek, amelyek a köz szolgálatából erednek, úgymint: a szakmai felkészültség, az objektivitás és elfogulatlanság, az erkölcsi feddhetetlenség, valamint a közérdek előtérbe helyezése a magánérdekkel szemben. Az állampolgárok érdekeit szolgáló közintézmények feladata tehát a tiszta és átlátható közélet megteremtése, így küldetésük elválaszthatatlan része a korrupció elleni küzdelem támogatása.

A korrupció a magánszféra és a közszféra találkozási pontjainál jelentkezik leggyakrabban. Minél több ponton találkozik a két szféra, annál jobban emelkedik a korrupciós kockázat szintje.

A korrupció elleni küzdelemben a bekövetkezett szemléletváltás az integritás alapú gondolkodásmód meghonosítását jelentette Magyarországon. Az új szemléletmód a korrupció visszaszorítása érdekében a korrupciós kockázatok beazonosítására, azok meglétének tudatosítására helyezi a hangsúlyt az alkalmazottak (vezetők, beosztottak) körében. Az új megközelítés másik kulcseleme a kockázatok kezelésére hivatott kontrollok kiépítése, és azok működésének rendszeres értékelése. Az integritás szemlélet tehát magában foglalja a kockázatokban való gondolkodás képességét, ezzel is megelőzendő a nemkívánatos események, a korrupciós kockázatok bekövetkezését. Az etikus vezetésnek csak szükséges, de nem elégséges feltétele az, hogy a közpénzt valaki szabályosan költse el. További feltétel az, hogy a pénz elköltése a közjót eredményesen és fenntartható módon szolgálja. Ha az állam,

---

²³ Domokos–Pulay–Szatmári–Gergely–Szabó (2016): Az integritás kultúrájának meghonosítása a magyar közszférában. Állami Számvevőszék, Budapest

illetve az adott adóforintokat konkrétan felhasználó közintézmény ezt az ígéretét nem tudja beváltani, akkor már a pénz elvétele is etikátlan. Az etikus vezetés és az eredményes, valamint hatékony, ugyanakkor szabályos és átlátható gazdálkodás nem választható el egymástól.

A korrupciómentes közsféra megteremtésének kulcsa ebből adódóan az egész társadalmat átfogó együttműködés, a nyilvánosság és a széles körű tájékoztatás, valamint a jövő generációkra is kiterjedő szemléletformálás.

Végül néhány olyan jó gyakorlatot²⁴ mutatunk be, amelyek az állami és az üzleti szférában egyaránt használhatók lennének.

A Számvevőszék feladata a közvagyonnal való szabályos és hatékony gazdálkodás biztosítása és támogatása, így a bemutatott gyakorlati megoldások elsősorban az államháztartás szereplőire terjednek ki. Ugyanakkor ezeket a gyakorlatokat akár a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, akár más hatóságok is alkalmazhatnák arra, hogy az üzleti környezeti rendszert javítsák.

Önteszt rendszer

„Az Állami Számvevőszék ellenőrzési tapasztalatainak széleskörű, interaktív hasznosítására kidolgozta az önteszt rendszerét. Témacsoportos ellenőrzéseink során tapasztalt rendszerszerűen visszatérő hiányosságok, típushibák alapján egyes területeknél összeállítottunk olyan öntesztet, amelyek kitöltésével a potenciális ellenőrzöttek lemérhetik gazdálkodásuk szabályszerűségének szintjét. Az önteszt az Állami Számvevőszék honlapján az érdeklődők számára elektronikusan elérhető, kitöltésük önkéntes, következmények nélküli. A kiértékelés alapján a szervezetek saját maguk is meg tudják mondani, hogy gazdálkodásukban hol található hiányosságok, és azok milyen módon javíthatók.”

A vállalkozások körében az önteszt rendszerére egyszerűsítene a bevallási, bejelentési kötelezettségekkel kapcsolatos feladatok elvégzését, hiszen a kérdőíves felmérés és interjúk tapasztalatai alapján a vállalkozók az esetek többségében nem szándékosan mulasztanak, hanem a vállalkozás alaptevékenységére összpontosítják figyelmüket, így az adminisztrációs feladatokra kevesebb időt tudnak fordítani. Az Önteszt jól kiépített rendszere ezt az adminisztrációs terhet és az akaratlan mulasztások számát csökkenthetné.

„Jó gyakorlat” szemináriumok

Az Állami Számvevőszék ellenőrei nem csak hiányosságokkal, de sok esetben jó gyakorlatokkal is találkoznak. Rendszeresen szerveznek egy-egy téma köré „Jó gyakorlat” konferenciákat. Ezekre a konferenciákra meghívják előadóként a jó gyakorlatokat végző szervezetek képviselőit, így a nem ellenőrzött szervezetek, vagy az éppen ellenőrzött, de sok hiányossággal működő szervezetek első kézből ismerhetik meg az előremutató gazdálkodási megoldásokat, jó gyakorlatokat. A „jó gyakorlatok” bemutatása a vállalkozások számára is

---

²⁴ Az idézetek és gyakorlatok forrása: Domokos–Renkó–Gál–Pálmai (2016): Az ellenőrzések és azok hasznosulása az ellenőrzöttek szintjén. A jó kormányzás építőkövei – fókuszban a legfőbb pénzügyi ellenőrző szerv, az Állami Számvevőszék. ÁSZ.

előnyös lehet, hiszen itt nem csak az ellenőrzések tapasztalatait ismerhetik meg, hanem azokat a szintén vállalkozásoktól származó gyakorlatokat is, amelyek segítik a hatékony gazdálkodást és szabályos működést. Mindemellett ezek a szemináriumok lehetőséget teremtenek az állam és vállalkozások közti kapcsolatok fejlesztésére is. Amennyiben a szemináriumok online formában is elérhetővé válnak, akkor a jó gyakorlatok a vállalkozók széles rétegéhez juthatnak el, ez pedig fokozhatja a hatékonyságukat.

A vállalkozók véleménye alapján szükség lenne arra, hogy a hatóságok által észlelt szabálytalanságok esetében gyakrabban alkalmazzák a figyelmeztetéseket az azonnali bírságolás helyett. Ebben segíthetnek azok a preventív jellegű előadások vagy tájékoztatók, amelyek segítségével a problémák és szabálytalanságok kialakulását kívánják megakadályozni. Az elektronikusan küldött tájékoztató levelek nem igényelnék a vállalkozók személyes jelenlétét a szemináriumokon, mégis olyan hasznos információt szolgáltathatnak, amely segíthetné a szabálytalanságok elkerülését.

Figyelmet felhívó levelek

Az Állami Számvevőszék ellenőrzései során „sokszor tapasztalnak olyan eseményeket, amelyek bár nem minősülnek szabálytalannak, de felvetik a későbbi szabálytalanság, károkozás lehetőségét akár az ellenőrzöttnél, akár a gazdaság más szereplőinél. Ezek olyan tapasztalatok, melyek időbeni jelzése és az érintettek általi kezelése megelőzheti a valós probléma, szabálytalanság kialakulását. Ezekre az információkra az Állami Számvevőszék levélben hívja fel az érintettek figyelmét. A figyelmet felhívó levéllel kapcsolatban a címzettnek intézkedési kötelessége nem keletkezik. A címzett a levélben leírt tapasztalatokhoz a rendelkezésére álló egyéb információkat hozzátéve ítélni meg, hogy mekkora a jövőbeni szabálytalanság, károkozás veszélye, illetve mi a leghatékonyabb módja a probléma megelőzésének.”

A figyelemfelkeltő levelek segíthetik a jó kormányzást, ezért fontos lenne, hogy más hatóságok, közigazgatási szervek is éljenek a figyelemfelkeltés, figyelmeztetés eszközével. A központi szervek, minisztériumok feladata pedig kivizsgálni ezeket az eseteket, hiszen a jogalkalmazó gyakran találkozhat olyan esetekkel, gyakorlati problémákkal, amelyeket a jogalkotásnál nem vagy nem megfelelően vettek figyelembe.

A „Global Entrepreneurship Monitor” (GEM) 2015-16 évi tanulmánya²⁵

A kutatók 17 éve vizsgálják a vállalkozó szellem különböző jellemzőit, a vállalkozók ambícióit és motivációit, illetve a társadalmak értékrendjét a vállalkozásokkal kapcsolatban. De elemzik az állam vállalkozást bátorító szerepét, beleértve a vállalkozási ismeretek szerepeltetését az oktatásban, a bürokrácia szintjét, a K+F eredmények gazdasági hasznosulását, azaz az innovációt. Ennek kapcsán rá kell mutatni arra, hogy érdeklődésük

---

²⁵ Kelley, D., Singer S., Herrington, M. (2016): 2015/16 Global Report. Global Entrepreneurship Research Association (GERA) Babson College. USA

középpontjában kifejezetten a „vállalkozói lét”, „életforma” tipikus képviselői, a mikro- és kiscégek helyzetének vizsgálata áll.

Az adatokat kérdőíves felmérés segítségével gyűjtik össze. A mintában 62 ország szerepel, közöttük Magyarország is. Azonban a 62-ből kettőre, Japánra és Törökországra nem készült el valamennyi elemzés. A felmérés 2015-ben készült.

Többek között arra voltak kíváncsiak, hogy mekkora a rangja, elismertsége a vállalkozói életpályának, pozitív kép alakul-e ki a médiában a vállalkozókról, és jó életpályának tekinthető-e az adott országban a vállalkozói lét.

A 2016-ban megjelent tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy 2013 óta a vállalkozás indítással kapcsolatos motivációs index értéke, amely azt méri, hogy mennyire látnak az emberek jó lehetőséget a vállalkozási létben, leginkább Lengyelországban és Szlovákiában javult.

Általános rangsort nem készítettek a kutatók, hanem részterületenként mérték az egyes országok eredményeit.

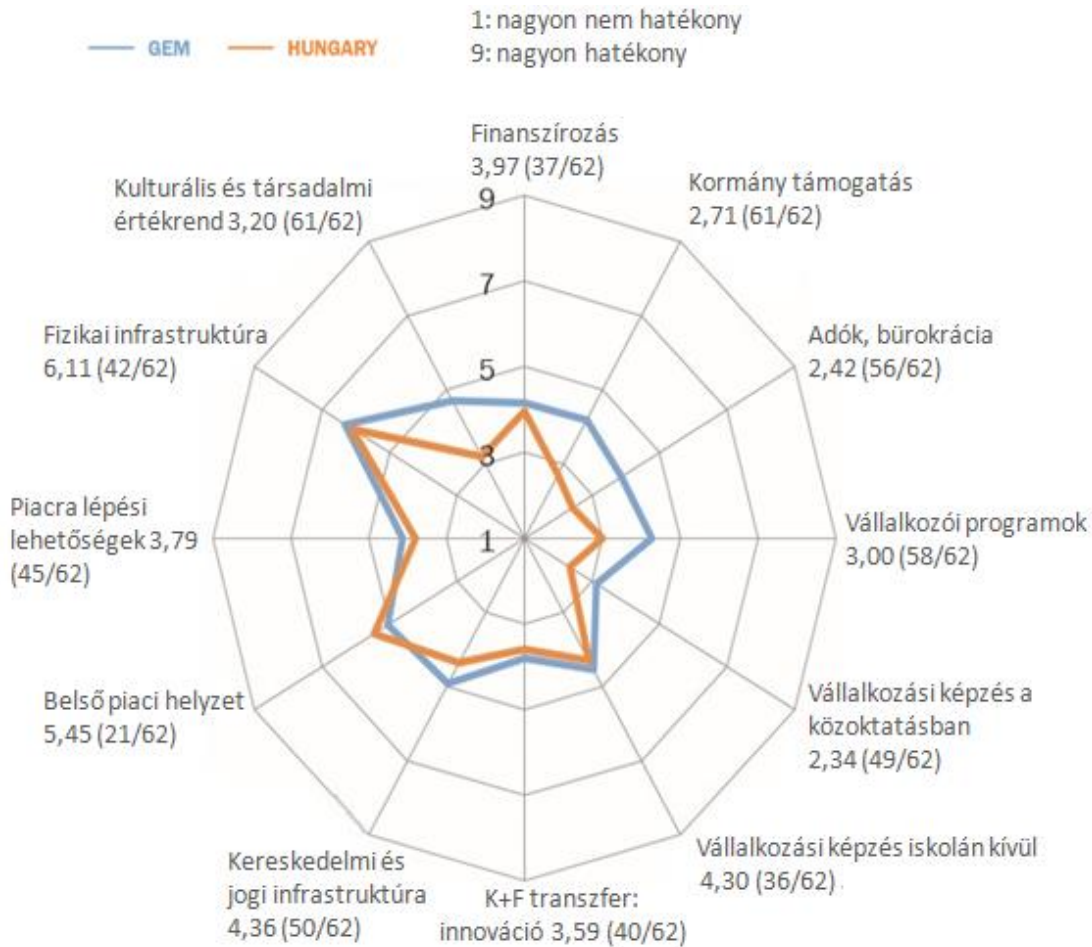
A vizsgált részterületek:

- a vállalkozások finanszírozási lehetőségei,
- a kormány vállalkozásokat támogató magatartása,
- adók és bürokráciaszint,
- a kormány által indított vállalkozói programok,
- vállalkozói képzés iskolában és iskolán kívül,
- a K+F eredmények gazdasági hasznosulása (K+F transzfer),
- kereskedelmi és jogi infrastruktúra,
- a belső piac helyzete, versenyhelyzet,
- piacra lépési lehetőség kezdő cégek számára,
- fizikai infrastruktúra és
- kulturális és társadalmi értékrend (hogyan viszonyul a társadalom és a média a vállalkozásokhoz)

A magyar értékeket, a GEM kutatásban szereplő országok átlagához mérve az 6. ábra szemlélteti. Azt láthatjuk, hogy a legrosszabb (utolsó előtti hely) pozíciót a kulturális és társadalmi értékrendre (61.hely) és az állam vállalkozásokkal szembeni politikájára, támogatási szintjére (61. hely) értük el.

6.ábra. A magyar vállalkozási részterületek jellemzői a GEM átlagértékekhez viszonyítva.

Forrás: GEM kutatás 2016.

Összehasonlításként nézzük meg néhány terület esetén három V4-es ország, valamint Észtország és Szlovénia helyezéseit.²⁶

6.táblázat. Vállalkozói pozíciók (GEM)²⁷

Vállalkozói terület	Magyar-ország	Lengyel-ország	Szlovákia	Észt-ország	Szlovénia
A kormány vállalkozásokat támogató szerepvállalása	61	18	45	38	33
Állami vállalkozói programok	58	19	44	12	23
Adók, bürokrácia	56	40	42	10	48
Vállalkozói képzés a közoktatásban	49	46	27	7	38
Vállalkozói képzés iskolán kívül	36	55	48	23	53
Kulturális és társadalmi értékrend	61	38	58	9	60

²⁶ Csehországra nem készült elemzés

²⁷ A legrosszabb pozíció a 62-es

K+F transzfer, innováció	36	55	48	9	34
Finanszírozási lehetőségek	37	16	24	15	27

Az összehasonlítás azt érzékelteti, hogy Magyarország legrosszabb helyezését a vállalkozói életforma megbecsülése, társadalmi értékelése (61.) és az állam vállalkozással szembeni viselkedése (61, 58) területén érte el.

Meg kell jegyezni, hogy a minta szűkkörű: például nem szerepel benne Csehország és Ausztria, valamint az értékelés alapja kérdőíves felmérés.

Továbbá arra is még egyszer fel kell hívni a figyelmet, hogy a vállalkozás ez esetben a „vállalkozói létre” vonatkozik, vagyis elsősorban a mikro- és kisvállalati közeget vizsgálják a kutatók és nem a „megállapodott” közepes méretű cégek vagy nagyvállalatok helyzetét. Megállapításaik azonban összhangban vannak egyrészt az EU –s kisvállalati kutatás, másrészt a kérdőíves felmérés következtetéseivel.

Összefoglalás a 2017. évi DESI jelentésről²⁸

A digitalizációra való felkészültség versenyképességi kérdés. Amely országok ezen a területen nem lépnek időben, azok valószínűleg versenyképességben is lemaradnak majd. A fejlődésbe való bekapcsolódásnak sokféle feltétele van, és a feltételek megteremtésében az államnak is szerepet kell vállalnia például azzal, hogy ösztönzi és támogatja az infrastruktúra kiépítését és a szükséges tudás megszerzését. A DESI jelentés az EU-s országok felkészültségét vizsgálja. A Digitális Gazdaság és Társadalom Index (DESI) 2017. évi kiadása alapján Magyarország a 21. helyen áll az uniós országok rangsorában. A rangsorolás alapja egy kompozit mutatószám, amely a következő területekre épül:

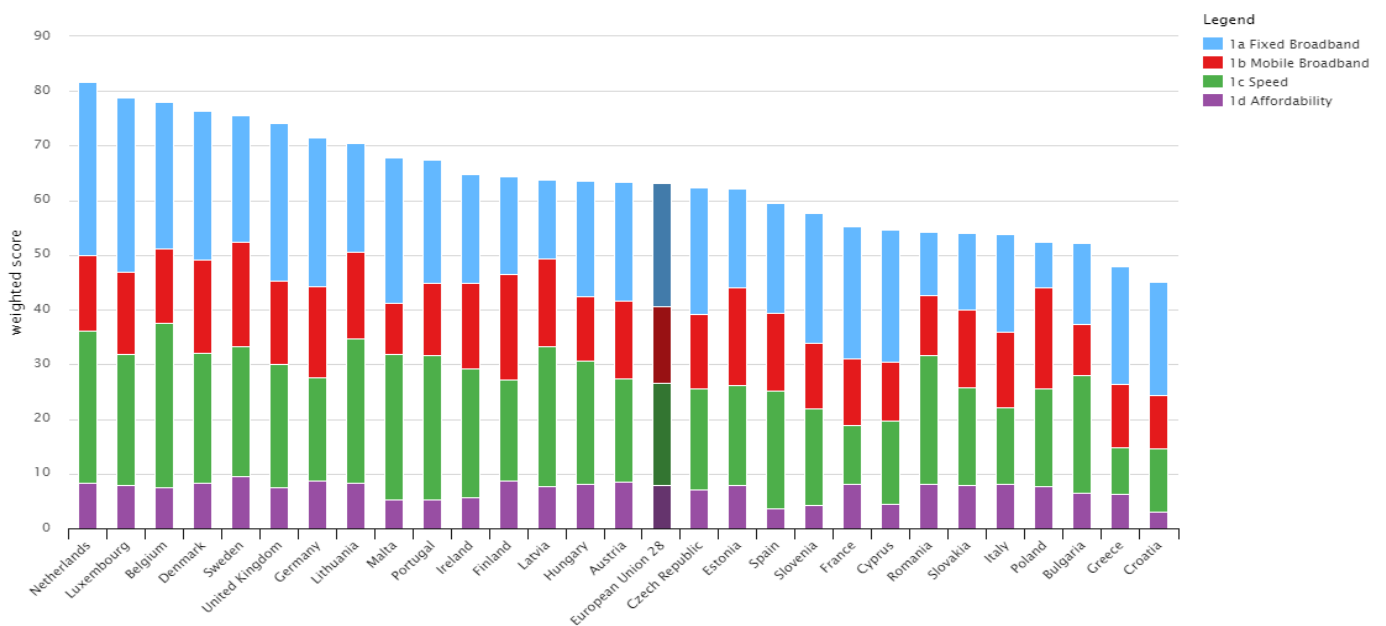
- Összekapcsoltság (Connectivity)
- Humán tőke (Human Capital)
- Internethasználat (Use of Internet)
- A digitális technológiák integráltsága (Integration of Digital Technology)
- Digitális közszolgáltatások (Digital Public Services)

Összekapcsoltság:

Az Összekapcsoltság indikátorcsoport a *vezetékes széles sáv (kék szín)*, *mobil széles sáv (piros szín)*, *a széles sáv sebessége (zöld szín)* és *ára* (lila szín) mutatókra épül. Ezekon a területeken Magyarország jól teljesített és fejlődést mutatott az előző évekhez képest, 2017-ben már a 14. helyet foglalta el. Ugyanakkor Magyarország messze elmarad az átlagtól a szélessávú mobil internet-hozzáférések elterjedésében (28. hely).

²⁸The Digital Economy and Society Index (DESI) EC. 2017. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

7.ábra. DESI index és részterületei.

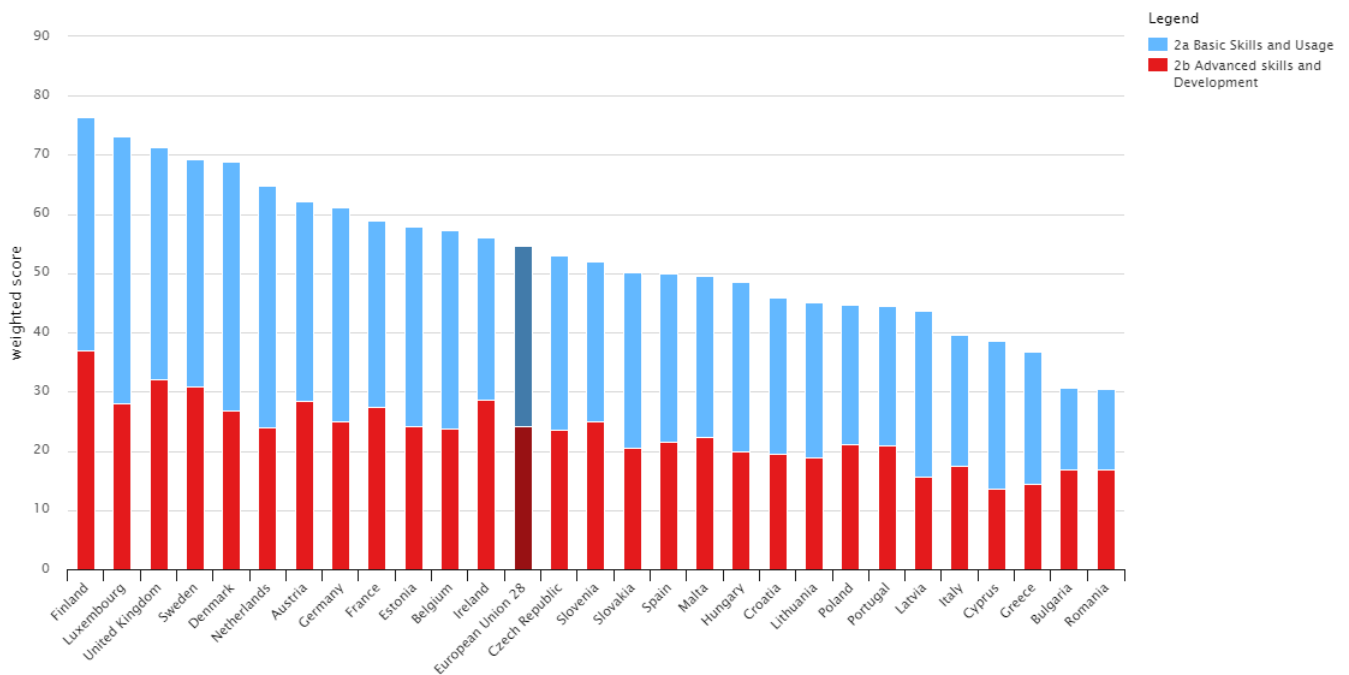
Forrás: European Commission, Digital Scoreboard

Humán tőke:

A humán tőke indikátorcsoport az *internethasználat és az alapfokú készségek megléte (kék szín)* és a *fejlettség és fejlett digitális készségek*(piros szín) mutatókra épül.

A humán tőke területén összességében nem történt előrelépés annak ellenére sem, hogy a területhez kapcsolódó összes mutató értéke javult az elmúlt évhez képest. A visegrádi országok közül egyedül Lengyelországot előzzük meg. A 2017. évi jelentés szerint hazánkban a legalább alapfokú digitális alapkészségekkel rendelkezők aránya 51%, míg az uniós átlag 56%.

8.ábra. Helyezésünk a humán tőke felkészültsége alapján

Forrás: European Commission, Digital Scoreboard

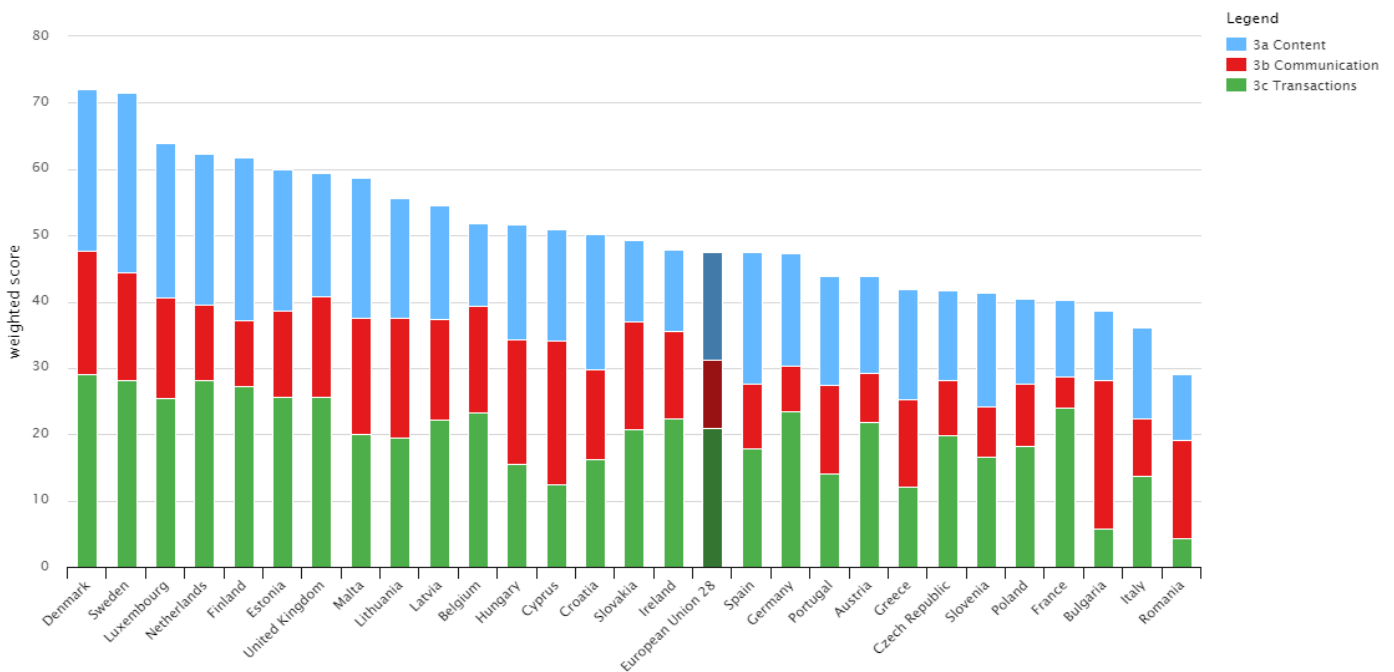
Internethasználat:

Az Internethasználat indikátorcsoport az *online tartalmak* (kék szín), *kommunikáció* (piros szín) és *online kereskedelmi műveletek* (zöld szín) mutatókra épül.

Összességében ezeken a területeken kedvező Magyarország pozíciója: a többi visegrádi országot megelőzve 12. pozícióban található. Az összefoglalásban azonban a következőt olvashatjuk: „a magyar internethasználók különösen aktívak a közösségi hálókon, valamint a hírolvasás és a videotelefonálás területén. Ugyanakkor kevésbé szívesen vállalkoznak online kereskedelmi műveletekre, például elektronikus bankolásra és vásárlásra.”²⁹ Az online tranzakciók tekintetében Magyarország pozíciója 22., vagyis az internet nyújtotta lehetőségeket a magyarok az EU-s átlagnál kisebb arányban használják kereskedelmi műveletekre.

²⁹ Forrás: http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=43017

9.ábra. Internet használat területei

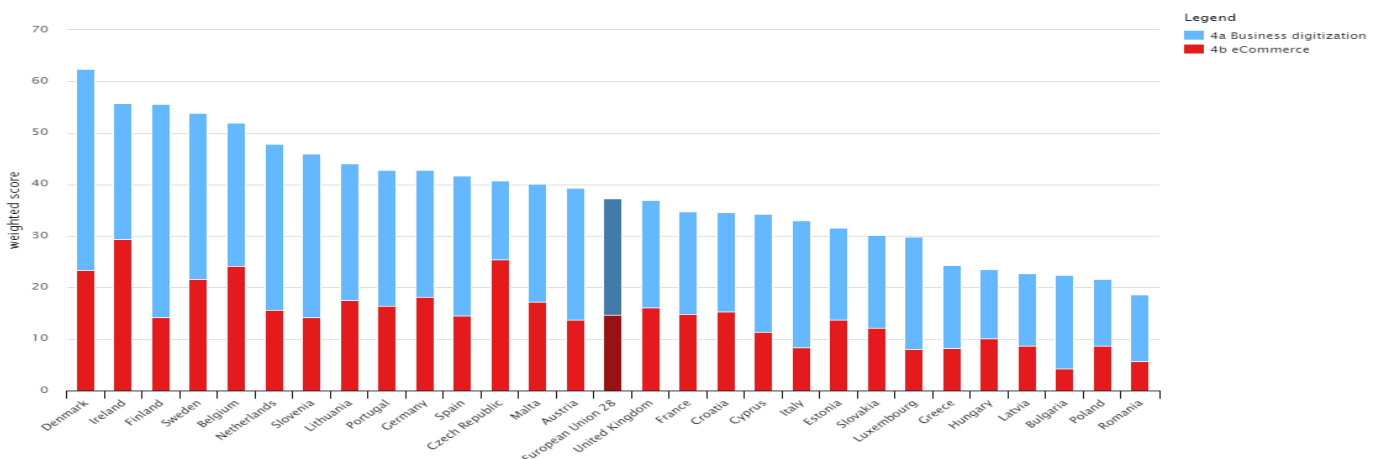
Forrás: European Commission, Digital Scoreboard

A digitális technológiák integráltsága:

A digitális technológiák integráltsága indikátorcsoport az üzleti *digitalizáció* (kék szín) és *elektronikus kereskedelem* (piros szín) mutatókra épül.

Hazánk ezen a területen csak a 24. helyen található, ami nagyon rossz pozíció, hiszen csak 4 ország van mögöttünk. A hazai vállalkozások messze az uniós átlag alatt használják a felhő alapú szolgáltatásokat, az e-számlázást és közösségi média nyújtotta üzleti lehetőségeket. Kedvező jelenség ugyanakkor, hogy az előző évhez képest javult a mutatók értéke.

10.ábra. A digitális technológiák elterjedtsége.

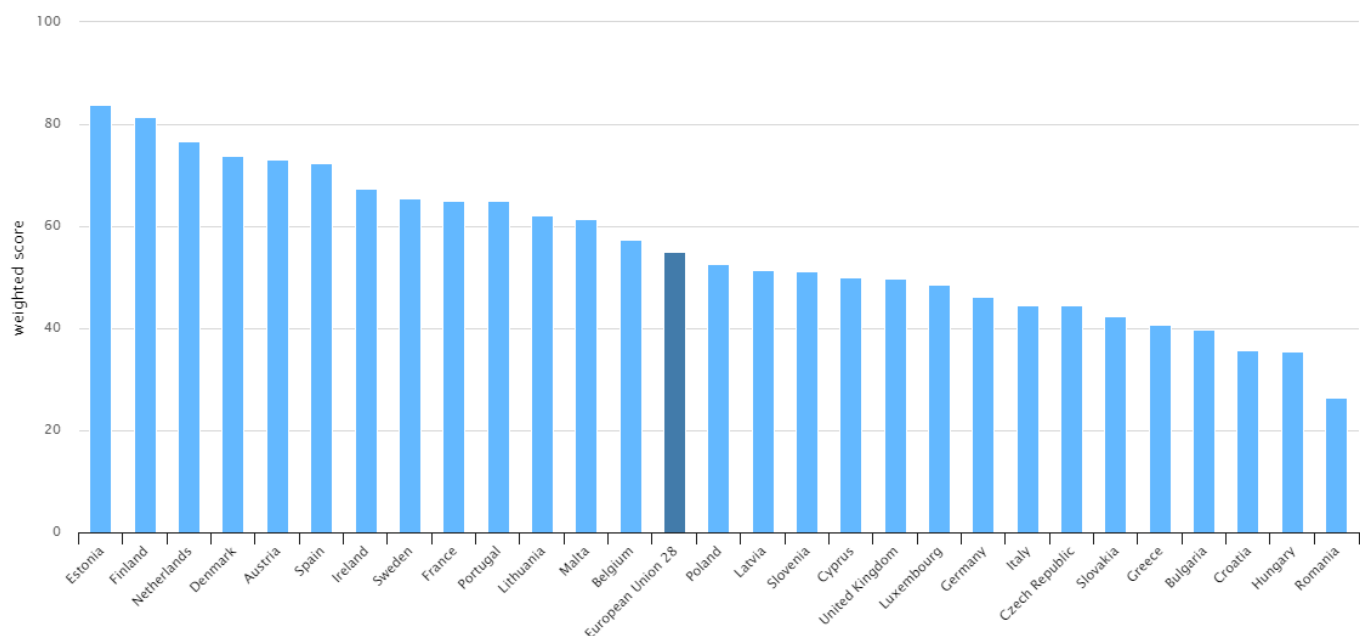

Forrás: European Commission, Digital Scoreboard

Digitális közszolgáltatások:

A digitális közszolgáltatások indikátorcsoport az *elektronikus kormányzati teljesítményt* méri. Ezen a területen érte el Magyarország a leggyengébb teljesítményt, ugyanis a 28 tagország között az utolsóelőtti, 27. helyen végzett, egyedül Romániát előzi meg. Az e-kormányzás lehetőségeit (egy éven belül) használó magánszemélyek aránya (30%) az előző évhez képest csökkent és elmarad az uniós átlagtól (34%). Összehasonlításképpen a vezető Észtországban ez az arány 77,6%. Komoly lemaradás mérhető az előre kitöltött nyomtatványok tekintetében (23. hely), az ügyintézés (online intézhető esetek) kiterjedtségében (26.) és a nyilvánosan elérhető közadatok (23.) tekintetében is.

11.ábra. Digitális közszolgáltatások használatának elterjedtsége.

Forrás: European Commission, Digital Scoreboard

Small Business Act jelentés tapasztalatai a V4 országokban³⁰

Összesítés a vállalatok számáról, létszámról és hozzáadott érték előállításról

A kisvállalkozások fontos szerepet töltenek be a gazdaságban, munkahelyeket tartanak fenn és új munkahelyeket létesítenek. A kisvállalkozások gyors innovációra képesek, és megvan bennük a fejlődés, a nagyobb céggé válás lehetősége. Viszont a magyar kisvállalkozási szektor, ahogyan azt az eddigi elemzésekből is láttuk, nem elég termelékeny és nem elég innovatív. Nem tud ezért exportálni és gyenge a növekedési képessége. Az okokat a későbbiekben a kérdőíves felmérés eredményeire támaszkodva részletesen elemezzük. Most

³⁰ Forrás: EU (2017): Small Business Act Fact Sheet Hungary 2016

azonban bemutatjuk az EU kisvállalkozásokkal kapcsolatos tanulmányának néhány fontos meglátását. Előzetesen néhány adat:

Magyarországon az összes vállalkozás 99,8%-át a KKV-k adják. A KKV-szektor foglalkoztatási szerepe is nagy. A V4 országokban a foglalkoztatottak több mint kétharmada mikro-, kis- vagy középvállalkozásnál dolgozik. A legfontosabb adatokat a 7., 8., 9. és 10. táblázatban látjuk.

7.táblázat. KKV adatok: Magyarország

	Vállalkozások száma			Foglalkoztatottak száma			Hozzáadott érték		
	Magyarország		EU-28	Magyarország		EU-28	Magyarország		EU-28
	Mennyiség	Arány	Arány	Mennyiség	Arány	Arány	Milliárd €	Arány	Arány
Mikrovállalkozások	489 767	94.1%	92.8%	861 275	34.4%	29.5%	9.6	18.1%	21.2%
Kisvállalkozások	25 750	4.9%	6.0%	479 997	19.2%	20.2%	8.6	16.3%	18.0%
Középvállalkozások	4 131	0.8%	1.0%	404 644	16.2%	17.0%	9.5	18.0%	18.2%
KKV-k	519 648	99.8%	99.8%	1 745 916	69.7%	66.8%	27.7	52.5%	57.4%
Nagyvállalkozások	877	0.2%	0.2%	757 678	30.3%	33.2%	25.1	47.5%	42.6%
Összesen	520 525	100.0%	100.0%	2 503 594	100.0%	100.0%	52.9	100.0%	100.0%

Forrás: SBA 2016 Hungary

8.táblázat. KKV adatok: Lengyelország

	Vállalkozások száma			Foglalkoztatottak száma			Hozzáadott érték		
	Lengyelország		EU-28	Lengyelország		EU-28	Lengyelország		EU-28
	Mennyiség	Arány	Arány	Mennyiség	Arány	Arány	Milliárd €	Arány	Arány
Mikrovállalkozások	1 457 812	95.0%	92.8%	3 054 215	36.2%	29.5%	32.3	17.8%	21.2%
Kisvállalkozások	58 815	3.8%	6.0%	1 223 743	14.5%	20.2%	25.9	14.3%	18.0%
Középvállalkozások	14 684	1.0%	1.0%	1 539 984	18.2%	17.0%	37.0	20.4%	18.3%
KKV-k	1 531 311	99.8%	99.8%	5 817 942	68.9%	66.8%	95.1	52.6%	57.4%
Nagyvállalkozások	3 036	0.2%	0.2%	2 621	31.1%	33.2%	85.8	47.4%	42.6%

ok				622					%	
Összesen	1 534	100.0	100.0	8 439	100.0	100.0	180.9	100.0	100.0	100.0
	347	%	%	564	%	%		%	%	

Forrás: SBA 2016 Poland³¹

---

³¹ EU (2017): Small Business Act Fact Sheet Poland 2016

9.táblázat. KKV adatok: Csehország

	Vállalkozások száma			Foglalkoztatottak száma			Hozzáadott érték		
	Csehország		EU-28	Csehország		EU-28	Csehország		EU-28
	Mennyiség	Arány	Arány	Mennyiség	Arány	Arány	Milliárd €	Arány	Arány
Mikrovállalkozások	955 046	96.1%	92.8%	1 123 258	31.7%	29.5%	17.9	20.1	21.2%
Kisvállalkozások	31 140	3.1%	6.0%	625 065	17.6%	20.2%	12.7	14.3	18.0%
Középvállalkozások	6 430	0.6%	1.0%	668 338	18.9%	17.0%	18.2	20.5	18.2%
KKV-k	992 616	99.8 %	99.8 %	2 416 661	68.2 %	66.8 %	48.8	54.9 %	57.4 %
Nagyvállalkozások	1 492	0.2%	0.2%	1 127 464	31.8%	33.2%	40.1	45.1	42.6%
Összesen	994 108	100.0 %	100.0 %	3 544 125	100.0 %	100.0 %	88.9	100.0 %	100.0 %

Forrás: SBA 2016 Czech Republic³²

10.táblázat: KKV adatok: Szlovákia.

	Vállalkozások száma			Foglalkoztatottak száma			Hozzáadott érték		
	Szlovákia		EU-28	Szlovákia		EU-28	Szlovákia		EU-28
	Mennyiség	Arány	Arány	Mennyiség	Arány	Arány	Milliárd €	Arány	Arány
Mikrovállalkozások	395 223	96.8%	92.8%	597 090	41.1%	29.5%	8.8	27.0	21.2%
Kisvállalkozások	10 429	2.6%	6.0%	208 513	14.3%	20.2%	4.4	13.5	18.0%
Középvállalkozások	2 139	0.5%	1.0%	230 807	15.9%	17.0%	5.5	16.8	18.2%
KKV-k	407 791	99.9 %	99.8 %	1 036 410	71.3 %	66.8 %	18.6	57.3 %	57.4 %
Nagyvállalkozások	487	0.1%	0.2%	417 090	28.7%	33.2%	13.8	42.7	42.6%
Összesen	408 278	100.0 %	100.0 %	1 453 500	100.0 %	100.0 %	32.4	100.0 %	100.0 %

Forrás: SBA 2016 Slovakia³³

³² EU (2017): Small Business Act Fact Sheet Czech Republic 2016

³³ EU (2017): Small Business Act Fact Sheet Slovakia 2016

A következőkben a Small Business Act (SBA) 2016. évi jelentései alapján mutatjuk be a KKV-szektor főbb jellemzőit. Az elemzés során a SBA vizsgálati területei, alapelvei alapján vizsgáljuk a visegrádi országok közötti különbségeket.

Az iskolai nevelésnek és oktatásnak kiemelt szerepe van a *vállalkozói szellem és szemlélet* fejlesztésében. Az oktatási rendszer hozzájárulása a vállalkozói szemlélet kialakulásához viszonylag gyenge Magyarországon. Ezzel szemben a cseh adatok kedvezőbb képet mutatnak. Ez összefüggésben lehet azzal, hogy – amint az a kérdőíves felmérés és interjúk során is kirajzolódott – alacsony szintű Magyarországon a vállalkozói tevékenység elismertsége és megbecsültsége. De alacsony Magyarországon a vállalkozást kívánatos pályaként értékelők aránya (48,4%) is. Általános jelenség, hogy a vizsgált országokban az EU átlagtól elmarad ez az érték, de a lemaradás mértéke hazánkban a legmagasabb. Erre a GEM kutatás is rámutatott.

Magyarországon (a többi visegrádi országgal ellentétben) viszont - a válaszadók 68,4%-a szerint - magas pozíciókban vannak egyes sikeres vállalkozók. Csehországban ez az arány csak 48%.

A vállalkozókról kialakult képet javíthatja vagy éppen torzíthatja a média. Éppen ezért fontos, hogy a különböző médiumok mekkora figyelmet fordítanak a vállalkozásokra, és azokat milyen összefüggésben mutatják be leginkább. A SBA-jelentés alapján kijelenthető, hogy a vállalkozásokra irányuló médiafigyelem nálunk alacsonyabb, mint a visegrádi országokban. Viszont jellemző, hogy bűnesetek bemutatásakor gyakran kezdődnek úgy a hírek, hogy „X.Y. vállalkozó....”. Valószínűleg ezzel is összefügg az, hogy a kérdőíves felmérés mindkét mintája esetén a vállalkozói bizalmi szint a médiával kapcsolatban volt a legalacsonyabb.

A *második esély* pillér megmutatja, hogy a becsületes vállalkozók egy csődhelyzet után hogyan és milyen gyorsan jutnak új esélyhez, azaz tudnak-e és ha igen, milyen gyorsan új vállalkozást indítani. Ezen a területen Magyarország elmarad az uniós átlagtól, sőt a visegrádi országok között is az utolsó. Ez annak köszönhető, hogy az újrakezdés társadalmi támogatásának mértéke rendkívül alacsony, továbbá erős a kudarctól való félelem is. E két terület össze is kapcsolódik, hiszen a támogatás hiánya fokozhatja a kudarctól való félelmet. A fizetéseképtelenségi eljárások költsége és időigénye tekintetében a V4 országok között Magyarország jól áll, ugyanakkor az uniós átlagnál rosszabb értéket ért el. (az alacsonyabb érték a jobb)

11. táblázat. Fizetéseképtelenség rendezésének idő- és költségigénye

Vizsgált területek	Magyarország 2016	EU-átlag 2016
Fizetéseképtelenség rendezésére fordított idő (év)	2	1,97
Fizetéseképtelenség rendezésének költsége – adósságbehajtás költsége az adós vagyonának százalékában (%)	14,5	10,25

Forrás: SBA 2016 Hungary

A *hatékony közigazgatás* vállalkozásokat érintő egyik legfontosabb feladata segíteni az alapítást és működést. Ezen a területen Magyarország átlagos teljesítménye a V4-ek között jobb, mint Szlovákiáé és Csehorszáé, ugyanakkor Lengyelország nemcsak a másik három országot előzi meg, de az uniós átlagnál is jobb eredményt ért el.

Magyarország esetében a vállalkozás alapításához szükséges befizetett minimális előírt tőke (az egy főre jutó jövedelem százalékában) nagyon magas (47,7%), míg ez az érték az uniós országok esetén sokkal kevesebb, 10,66%. Az adóbürokrácia hazánkban magas, hiszen az adófizetésre fordított idő egy évben átlagosan 277 óra (EU átlag: 185,55 óra).

A KKV-k online kapcsolattartása a hatóságokkal (2013-as adatok alapján) továbbra is gyenge, ezért szakpolitikai intézkedések indokoltak az adózással és adatszolgáltatás fejlesztésével kapcsolatban. Ezt erősíti meg a kérdőíves felmérésünk eredménye is, ugyanis a vállalkozók bonyolultnak és rendkívül költség-és időigényesnek tartják a jelenlegi rendszert.

A Small Business Act 2016. évi jelentésében az *állami támogatások és közbeszerzés* területe Magyarország erősségei közé tartozik. A jelentésben szereplő adatok alapján Magyarországon a KKV-k közbeszerzési pályázatokon magas arányban (47%) indulnak, továbbá a közbeszerzési szerződések összértékén belül szintén jó eredményt értek el (az összes szerződési érték 51%-a). Ez az eredmény azonban abból a szempontból félrevezető, hogy nem mutatja azt be, hogy a KKV szektoron belül mely vállalat típusra igaz ez a megállapítás. A kérdőíves felmérésünk azt mutatta, hogy a mikro- és kisvállalkozások alacsony hajlandóságot mutatnak a közbeszerzési pályázaton történő indulásra, mivel a kiírások legtöbbször eleve kizárják őket az indulásból. Ezért az EU felmérés következtetései valószínűleg a közepes méretű vállalatok adataira támaszkodnak. Meg kell jegyezni azt is, hogy a hatóságok kifizetései átlagos késedelme 2015-ben a V4 országok között csak Magyarországon volt magasabb (14 nap), mint az átlagos érték (12,58 nap).

A *finanszírozási forrásokhoz* való hozzáférés rendkívül fontos a KKV szektor, azon belül is a mikro- és kisvállalkozások számára. Ezen a területen Magyarország az átlagos értéken felül teljesített, azonban itt is további elemzést igényelne, hogy tipikusan mely vállalatcsoportok jutottak könnyebben finanszírozási forrásokhoz. Hiszen az EU elemzés is rámutat például arra, a kiscéget sújtó hátrányra, hogy a kisösszegű hitelfelvétel költségei aránytalanul magasak a nagy összegű hitelfelvételéhez viszonyítva. Ennek ellenére a finanszírozási

lehetőségek javultak az elmúlt években, például a „Növekedési Hitelprogram”-nak köszönhetően.

Az *egységes piac* nyújtotta lehetőségeket nem minden hazai KKV tudja kihasználni, így ezen a területen átlagos teljesítményről beszélhetünk. A *nemzetköziesedés* több ponton kapcsolódik az egységes piachoz. A nemzetköziesedés szempontjából rendkívül fontos az export-import adminisztrációs igénye és költsége. A SBA-jelentés alapján ezeken a területeken 2016-ban jelentősen javult Magyarország eredménye a korábbi évhez képest.

A *készségek és innováció* területe a „*második esély*” mellett Magyarország egyik leggyengébb pontja. A Small Business Act jelentésben vizsgált indikátorok közül csak egy esetében érte el hazánk az uniós átlagot (IKT-szakértői készségekkel rendelkező munkavállalók aránya). Komoly lemaradás mérhető a KKV-k innovációs tevékenysége és az e-kereskedelem terén egyaránt. A legfontosabb indikátorokat a 12. táblázat tartalmazza.

12.táblázat. Innovációs és e-kereskedelem eredmények

Szakterület	Magyarország	EU-28
Termék- vagy eljárásinnovációt bevezető KKV-k aránya (% ,2012)	12,82	30,6
Marketing vagy szervezeti innovációt bevezető KKV-k aránya (% ,2012)	25,34	36,19
Belső innovációt bevezető KKV-k aránya (% ,2012)	10,55	28,68
Más KKV-kkal együttműködő innovatív KKV-k aránya (% ,2012)	5,62	10,32
Online értékesítést végző KKV-k aránya (% ,2015)	10,5	16,16
Online értékesítést végző KKV-k aránya (% ,2015)	12,71	22,55

Forrás: SBA 2016 Hungary

Meg kell azonban említeni, hogy egyes adatok nem eléggé frissek, 2012-ből valók.

A *környezet* területen hazánk vegyes képet mutat. Elmaradás mérhető a „zöld” termékeket vagy szolgáltatásokat nyújtó KKV-k arányát tekintve. Magyarországon a vállalkozások csupán 18%-a végez ilyen jellegű tevékenységet, míg az EU átlag 26%. Ugyanakkor azon cégek között, amelyek zöld termékek és szolgáltatások létrehozásával foglalkoznak, 22% azok aránya, amelyeknél az árbevétel több mint 50%-a származik ezen termékek és szolgáltatások értékesítéséből. Az EU-s átlag csak 18%, tehát a többi országban kevésbé jellemző az efféle specializáció.

Az eddigi elemzéseket, az SBA pilléreken mérhető teljesítményt foglalja össze a 13. táblázat. A jobb eredményt a magasabb érték jelenti. (0-1 skálán).

13.táblázat. Teljesítményértékek a V4 országokban az EU28 átlaghoz mérve

	Magyarország	Lengyelország	Csehország	Szlovákia	EU28
Vállalkozói szellem	0,35734	0,38006	0,38602	0,41797	0,43945
Második esély	0,40788	0,50439	0,58908	0,48997	0,60885
Hatékony közigazgatás	0,53668	0,67693	0,51112	0,50501	0,64285
Állami támogatás és közbeszerzés	0,54902	0,54803	0,69008	0,53875	0,4995
Finanszírozási forrásokhoz való hozzájárulás	0,60966	0,67747	0,59618	0,61341	0,56149
Egységes piac	0,42222	0,25559	0,50072	0,46562	0,49713
Készségek és innováció	0,28128	0,1109	0,47972	0,34429	0,46429
Környezet	0,41636	0,58126	0,6745	0,61895	0,5277
Nemzetköziesedés	0,72204	0,72191	0,67403	0,66667	0,75749

Forrás: SME Performance Review³⁴

VI. A kérdőíves felmérések eredményei

IPOSZ minta

Általános statisztikai elemzés

Az IPOSZ által végzett felmérés eredményeként beérkező 1004 kitöltött kérdőív rövid statisztikai értékelése során kérdésenként és témakörönként a következő értékeket kaptuk.

Vállalkozások alapítási éve:

A válaszadó vállalkozások közel negyede már a rendszerváltás pillanatában is létezett vagy közvetlenül akkor jött létre. Utána viszonylag egyenletes eloszlást látunk, egyedül a 2000-es évek közepének időszakából találkozni kevesebb vállalkozással a válaszadók között, valamint a 2010 után alapított, illetve egészen fiatal vállalkozások aránya alacsony a mintában. A vállalkozások túlélőképességének egyik mutatója lehet, hogy a megkérdezett vállalkozások 50%-a legalább 20 éves működési múltra tekint vissza.

Vállalkozások mérete

Az IPOSZ által megkérdezett vállalkozások 89%-a mikrovállalkozás, s ezen belül is döntő többségük a legkisebb, kevesebb mint 5 főt foglalkoztató kategóriába tartozik (72%). A kisvállalkozások aránya 9,3%, a közepeseké 1,7%. Nagyvállalkozás nem volt az interjúalanyok között.

³⁴ EU: Interactive SME database. Letöltési link: https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review-2016_hu

Ágazati megoszlás

A válaszadó vállalkozások közel felének fő profilja az építőiparhoz (22,5%) vagy a kereskedelemhez (20%) tartozik. A feldolgozóipar jelenléte alacsony (8%), de néhány, önmagát az egyéb kategóriába besoroló vállalkozás tevékenysége valójában a feldolgozóiparba tartozik. A három kiemelt szolgáltatási kategória, a turizmus-vendéglátás, az IT, kommunikáció, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, illetve az oktatási és egészségügyi szolgáltatások egyaránt 6-7,5%-os arányt képvisel. A mezőgazdasági vállalkozások aránya körülbelül a nemzetgazdasági aránynak felel meg: 3%. Az önmagukat egyéb kategóriába besoroló vállalkozások aránya 25,3%, ezek döntő része különböző, a felsorolt három szolgáltatási ágba be nem sorolható szolgáltatási piacon tevékenykedik.

Üzleti környezet általános megítélése

A vállalkozások az üzleti környezetüket általában közepesre értékelik. A válaszok átlaga az 1-5-ös Likert-skálán – ahol az 1-es vélemény a legrosszabb megítélést, az 5-ös vélemény a legjobbat jelentette – 3,19. A leggyakoribb válasz a 3-as (48%), a második és harmadik leggyakoribb 4-es és 2-es vélemény összesen nem jelenik meg ennyiszor.

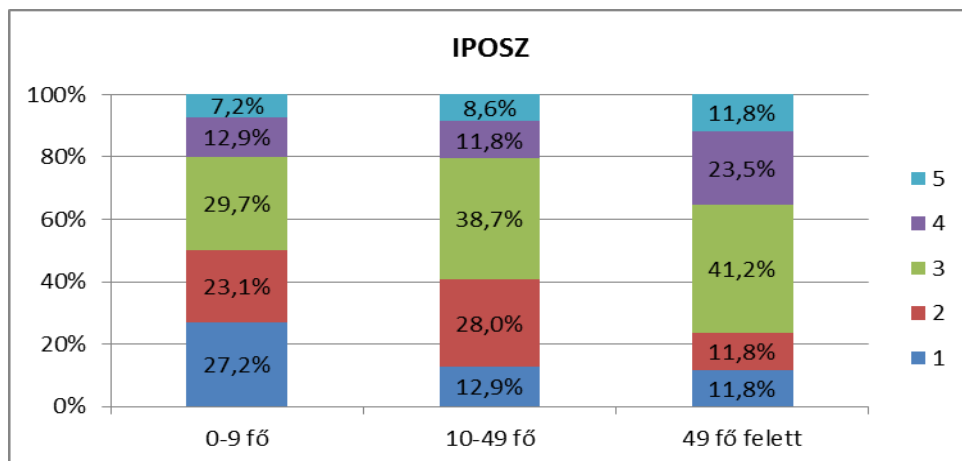
Elektronikus ügyintézés

Az elektronikus ügyintézés lehetőségének megítélése átlagosan 3,58. A leggyakoribb válasz itt is a 3-as, de nem sokkal marad el tőle a 4-es és az 5-ös megítélés sem. (Ez a három megítélés összesen 84%-át adja a válaszoknak.)

Piaci verseny tisztasága

A piaci verseny tisztaságát, tisztességét a vállalkozások nagyon alacsonyra értékelik, ami a versenyképesség és az ország jövőbeni fejlődése szempontjából figyelemre érdemes eredmény. A válaszok átlaga 2,53. A leggyakoribb válasz a 3-as, de nem sokkal utána következik az 1-es és a 2-es válaszok száma. A 4-es és 5-ös válaszok aránya csak 13%, illetve 7%, azaz a vállalkozások csupán 20%-a tekinti a piaci versenyt tisztának. Azonban jelentős vélemény különbségek vannak a cégméretek szerint. Minél kisebb a cég, annál rosszabb a véleménye a piaci verseny tisztaságáról. Minél nagyobb, annál magasabb a 4-5-ös értéket adó cégek aránya. Ezt látjuk a 12. ábrán.

12. ábra. Véleménye szerint tisztességes-e a piaci verseny?

Európai Unió pályázatok

A vállalkozások csak 20%-a nyilatkozott úgy, hogy könnyen hozzáfér pályázati forrásokhoz, 80%-a nemmel válaszolt.

Közbeszerzésen történő indulás

A vállalkozások nagyon kicsi aránya nyilatkozott úgy, hogy indult már közbeszerzésen. Amint majd a szöveges véleményekből látni fogjuk a közbeszerzési kiírások – a kiscégek szerint - általában olyanok, hogy azokon a mikro- és kisvállalkozások nem is tudnak elindulni. Az elmúlt két évben a válaszadó vállalkozások csupán 10%-a próbálkozott közbeszerzési pályázattal. A 103 igennel válaszoló közül 75 nyert. Arról, hogy mennyire könnyen nyertek, eltérően nyilatkoztak. A leggyakoribb válasz a 3-as és a 4-es (32%, illetve 31%), míg a másik három értékre adott válaszok aránya a 11-13%.

Átfedő, egymásnak ellentmondó ellenőrzések

A vállalkozások egészen alacsony hányada (<9%) tapasztalt ellentmondó vagy átfedő ellenőrzéseket a hatóságok részéről.

Kisvállalkozások mentesítése a bürokrácia alól, pozitív megkülönböztetés

A válaszadók 71%-a nyilatkozott úgy, hogy szükséges lenne valamilyen pozitív megkülönböztetés, engedmény alkalmazása a kisvállalkozások esetén, mivel a nagyokkal egyező méretű bürokrácia elveszi a kicsik energiáit az érdemi munkától, az innovációtól.

2017-es bér-, adó- és járulékváltozások hatása

A megkérdezettek 66%-a nyilatkozott úgy, hogy vállalkozása számára nehézségeket okozhatnak a 2017-től érvényes különböző változások, elsősorban a béremelések.

Innovációt gátló tényezők az üzleti környezetben

A válaszadók 61%-a nyilatkozott úgy, hogy vannak innovációt gátló tényezők az üzleti környezetben.

Állam közvetlen szerepe, törvénykezés minősége

A megkérdezettek összességében nagyon alacsony színvonalúnak minősítik (az ötfokozatú skálán mindenhol csak elégségest kapott) az állam vállalkozásokat érintő működését. A kérdőívekből az derül ki, hogy Magyarországon nagyon gyenge a törvényhozás és -alkalmazás minőségének az érintettek általi megítélése.

Arra a kérdésre, hogy a jogszabályok változásának gyakorisága mennyire akadályozza a cégek működését, a bejelölt értékek átlaga 2,29 lett. A leggyakoribb válasz a 2-es. A 3-as, 2-es és az 1-es válaszok teszik ki a vélemények 87%-át, azaz mindössze a vállalkozások 13%-ának van pozitív (4-es vagy 5-ös) véleménye a jogalkotási folyamat üzleti környezetet támogató tevékenységéről.

A jogszabályok változásának követhetőségére adott értékek átlaga 2,32. Itt is a 2-es válasz a leggyakoribb, amit az 1-es követ. A 4-es és 5-ös válaszok aránya összesen 16%.

Arra a kérdésre, hogy elegendő idő áll-e rendelkezésre az új jogszabályok alkalmazásához a jelölt értékek átlaga 2,45. A leggyakoribb válasz a 3-as, közvetlenül utána következik a 2-es, majd lemaradva az 1-es. A 4-es és 5-ös válaszok aránya összesen 15%.

Az állami szabályozás következetességének mértékére, illetve arra, hogy a következetesség szintje milyen hatással van az üzleti környezetre a válaszadók leggyakrabban 2-es értéket adtak. Az átlag 2,31. A 2-es választ az előfordulások gyakorisága tekintetében a 3-as, majd az 1-es követi. A 4-es és 5-ös válaszok aránya együtt csak 12%.

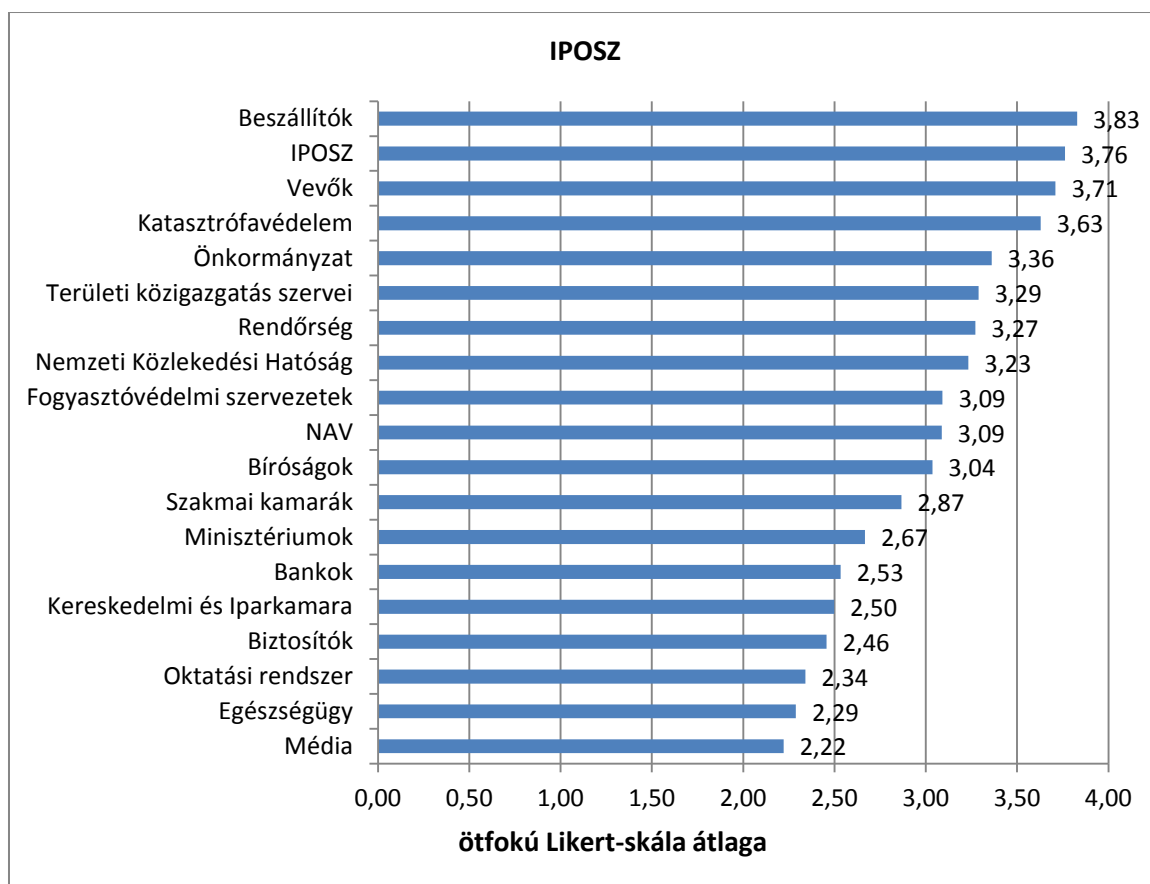
Arra a kérdésre, hogy az állam vállalkozásokat segítő kommunikációja (tájékoztatása) mennyire támogatja a cégek munkáját, a mért átlagérték 2,37. A leggyakoribb válasz itt is a 2-es, szorosan utána jön a 3-as és az 1-es. A 4-es és 5-ös válaszok aránya mindösszesen 15%.

Társadalmi bizalom

Felmértük a vállalkozások egyes gazdasági és társadalmi szereplőkbe vetett bizalmának szintjét is. A véleményeket szintén a Likert-skálán mértük. Az összes érték átlaga 3,01 lett. Az egyes szereplők kapcsán kapott átlagértékeket a 13. ábra mutatja.

13.ábra. Bizalmi szintek az IPOSZ mintában.

Forrás: saját szerkesztés

Regionális különbségek elemzése

Az IPOSZ által összegyűjtött kérdőívek regionális elemzésénél a regionális megoszlásban lévő eltéréseket és a véleményekben megfigyelt regionális különbségeket emeljük ki.

Vállalkozások alapítási éve

A megkérdezett vállalkozások alapítási időpontja között jelentős regionális eltéréseket találunk. Miközben a dél-alföldi vállalkozások 34%-át, valamint a nyugat-dunántúli vállalkozások 30%-át alapították 1991 előtt, a Közép-Dunántúlon csak a vállalkozások 13%-a, Dél-Dunántúlon csak a 17%-a ilyen idős. Közép-Dunántúlon kiugró a 2007-2010 közötti időszak 23,5%-kal. A megkérdezettek között a legfiatalabb vállalkozások a Dél-Dunántúlon vannak (a 2010 után alapítottak aránya több, mint 20%), míg a legöregebbek a Nyugat-Dunántúlon, Dél-Alföldön és Közép-Magyarországon találhatók (a 2002 után alapítottak aránya mindössze 26-27-31%).

A cégek korát tekintve a legegyszerűsebb eloszlást Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon tapasztaltunk.

Vállalkozások mérete

A válaszadók döntő többsége minden régióban a mikrovállalkozások csoportjába tartozott, azon belül is a kisebb, 0-4 főt foglalkoztatók közé. Észak-Magyarországon, Észak-Alföldön, Dél-Dunántúlon és Közép-Magyarországon a mikrovállalkozások aránya meghaladta a 90%-ot, és csak Nyugat-Dunántúlon és Dél-Alföldön nem érte el a 85%-ot. Az utóbbi esetében volt messze a legkisebb a 0-4 főt foglalkoztató kategória, mindössze 57%, amely több, mint 10%-kal kisebb, mint a második legalacsonyabb érték, és több mint 20%-kal alacsonyabb, mint a legmagasabb, 79%-os arány Észak-Alföldön.

A kisvállalkozások aránya 5-13% között van. Legalacsonyabb az arányuk Közép-Magyarországon, legmagasabb (10% feletti) Nyugat-Dunántúlon és Közép-Dunántúlon.

Közepes méretű vállalkozás Közép-Magyarországon és Dél-Dunántúlon egyáltalán nem is volt a válaszadók között. A többi régióban is csak körülbelül 1-1%-ot tettek ki, kivétel Nyugat-Dunántúl (3%) és Dél-Alföld (6%).

Ágazati megoszlás

Általában az építőipar aránya a legmagasabb a mintában: 21-24%-os. Ebből a sávból lefelé Közép-Magyarország (17%), fölfelé Nyugat-Dunántúl (28%) emelkedik ki.

A kereskedelemben tevékenykedő vállalkozások száma három régióban meghaladja az építőipart, Közép-Magyarországon (25,5% vs. 16,7%), Észak-Alföldön (25,7% vs. 21,6%) és Észak-Magyarországon (23,6% vs. 21,6%). A kereskedelem aránya három régióban Nyugat-Dunántúlon, Dél-Alföldön, illetve Közép-Dunántúlon nem éri el a 20%-ot (15%, 17% és 17%).

Az építőipar és a kereskedelem hangsúlyos jelenléte mellett régióként eltérő, hogy (az egyéb kategóriát nem számítva), melyik a harmadik legtipikusabb ágazat a mintában. Dél-Alföldön, Közép-Dunántúlon és Nyugat-Dunántúlon a feldolgozóipar, Közép-Magyarországon és Dél-Dunántúlon az oktatási és egészségügyi szolgáltatások, Észak-Alföldön az IT, kommunikáció, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, Észak-Magyarországon pedig a turizmus-vendéglátás. A harmadik legjelentősebb szektor aránya azonban már ritkán haladja meg a 10%-ot. Ez alól csak az oktatási és egészségügyi szolgáltatások közép-magyarországi 16%-os jelenléte a kivétel.

A feldolgozóipar arányában nagy volt a szórás. Megjelenése a két északkeleti régióban, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon volt kiugróan alacsony (5-7%), viszont Nyugat-Dunántúlon elérte a 10,5%-ot.

A mezőgazdaság Közép-Magyarországon meg sem jelenik és Nyugat-Dunántúlon is csak 1%. Nem meglepő módon a három kelet-magyarországi régióban a legmagasabb az aránya, ezen belül Észak-Magyarországon haladja meg minimálisan az 5%-ot.

A vendéglátás-turizmussal foglalkozó vállalkozások aránya a 6-8%-os sávban mozog. Ennél nagyobb Észak-Magyarországon (közel 10%), viszont Közép-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon csak 3-4%.

Az IT, kommunikáció, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások ágazatba tartozó vállalkozások aránya 5-10%, legalacsonyabb Közép-Magyarországon és Dél-Alföldön, a legmagasabb Nyugat-Dunántúlon.

Az oktatási és egészségügyi szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások aránya alacsony jelenlétükhöz képest erősen szóródik. Észak-Alföldön és Dél-Alföldön 3%, míg Dél-Dunántúlon 9%, Közép-Magyarország esetében pedig a már említett 16%.

A magukat egyéb ágazatba besoroló vállalkozások aránya mindenhol meghaladja a 19%-ot, de sehol éri el a 36%-ot.

Összességében a minta ágazati megoszlását úgy jellemezhetjük, hogy az Közép-Dunántúl esetén a legsokszínűbb, és Észak-Alföld és Dél-Alföld (utóbbinál a legmagasabb az „egyéb” kategória aránya) esetén a legkevésbé változatos.

A Likert-skálán mért válaszok további eredményei

A Likert-skálával vagy igen-nem válaszokkal értékelt kérdésekre adott vélemények között, régiós szinten – egy-egy kivételtől eltekintve – nem találunk nagy különbségeket. Összességében jellemzően a közép-dunántúli és a közép-magyarországi vállalkozások értékelése volt a legalacsonyabb, legrosszabb és a nyugat-dunántúli vállalkozásoké volt a legmagasabb, legjobb.

Általános üzleti környezet

A régiós válaszokban nincsen számottevő eltérés, az átlagok 3,09 és 3,47 között változnak.

Elektronikus ügyintézés

Az elektronikus ügyintézés megítélésénél sem találunk jelentős regionális különbségeket, itt az átlagok döntően 3,3-4,1 közé esnek. A szöveges véleményeknél azonban a kelet-magyarországi megyékben a vállalkozók többféle hiányosságra is felhívta a figyelmet.

Piaci verseny tisztasága

A piaci verseny tisztaságát, tisztességét minden régióban nagyon alacsonyra értékelik. Még Nyugat-Dunántúl legmagasabb átlaga sem közelíti meg a 3%-ot, 4 régióban pedig még a 2,5%-ot sem éri el az átlagérték. Ha a válaszokat lebontva vizsgáljuk, a legjobb, 5-ös értékelés aránya Nyugat-Dunántúlon és Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb (17% illetve 14%), míg a többi régió közül egyedül Észak-Magyarországon haladta meg az 5%-ot, de például Közép-Dunántúlon csak 1% lett. Ezzel szemben a legrosszabb, 1-es értékelés aránya Nyugat-Dunántúl kivételével mindenhol meghaladta a 20%-ot és Észak-Magyarországon, valamint Közép-Magyarországon a 30%-ot is.

Európai Unió pályázatok

Az igennel válaszolók aránya minden régióban alacsony. A legmagasabb, egyedüli 30% feletti arány Nyugat-Dunántúl esetében látható, de csak 20-30% között mozog az érték Dél-Dunántúl, Dél-Alföld, Észak-Magyarország esetén, és még alacsonyabb, 10-15% közötti az érték Észak-Alföldön és Közép-Dunántúlon, a nem konvergencia régió Közép-Magyarország esetében az érték csak 6%.

Közbeszerzésen történő indulás

Csak Nyugat-Dunántúlon volt 15% felett az indulók aránya, miközben 3 régióban is 10% alatti értéket találunk, köztük Közép-Magyarországot és Közép-Dunántúlt az egészen alacsony 3% -os, illetve 6%-os érték jellemzi. Valószínűsíthető, hogy a nagyvállalati „sűrűség” kínálta beszállítási lehetőségek hatással lehetnek a közbeszerzéshez való hozzáférési esélyekre is. A közbeszerzésen elinduló vállalkozások közül regionként eltérő arányban nyerték el a lehetőségeket. Dél-Dunántúlon például az elinduló 13 vállalkozás közül csak egy nem nyert, Közép-Magyarországon viszont a 3 induló közül senki nem nyert (mintegy megerősítve az előző megjegyzést!). A kevés nyertes véleménye teljesen megoszlik arról, hogy mennyire volt könnyű nyerni a közbeszerzési pályázaton.

Átfedő, egymásnak ellentmondó ellenőrzések

Az ellentmondó vagy átfedő ellenőrzéseket tapasztaló vállalkozások arányában nincsen szignifikáns regionális különbség, az átlagos érték mindenhol 5-11% közé esik. Legmagasabb Dél-Alföldön és Közép-Dunántúlon, a legalacsonyabb Nyugat-Dunántúlon.

Kisvállalkozások mentesítése adminisztratív terhek alól, pozitív megkülönböztetés

Minden régióban többségben vannak azok a válaszadók, akik szerint szükség lenne valamilyen pozitív megkülönböztetésre a kisvállalkozások esetén. Talán kicsit meglepő módon Észak-Magyarországon a legszűkebb ez a többség (55%) (lehet, hogy azért, mert itt kisebb az áru- és szolgáltatás piacon, valamint a munkaerő piacon a nagyvállalati jelenlét), míg Észak-Alföldön 86%, Közép-Dunántúlon 93% ért ezzel egyet. A többi régióban 60-70%-os tartományba esik az igen válaszok aránya.

2017-es bér-, adó- és járulékváltozások hatása

Minden régióban többségben vannak azok a vállalkozások, amelyeknek gondot okozhatnak a változások, köztük is elsősorban a béremelések. Azok aránya, akik az esetleges gondokra mutattak rá 50-60% között mozog. Ennél nagyobb arányban, 80% felett jeleztek problémát Észak-Alföldön és Dél-Alföldön. (Ennek azonban az lehet az oka, hogy ebben a két megyében volt a leghomogénabb a válaszadók ágazati háttere.)

Innovációt gátló tényezők jelenléte

A régiók többségében a vállalkozások érzékelnek innovációt gátló környezeti tényezőket. Legnagyobb aránnyal azonban Közép-Dunántúlon (79%) és Dél-Alföldön (69%) találgottunk.

Állam közvetlen szerepe, törvénykezés minősége

Az egyes kérdésekre adott válaszokban, a törvényhozás és –alkalmazás minőségének megítélésében nem találunk jelentős regionális különbségeket.

A jogszabályváltozások gyakoriságának a vállalkozások működését akadályozó gyakorlatára adott regionális válaszok átlaga 2,03 és 2,54 között szóródik (legalacsonyabb Közép-Dunántúl, legmagasabb Nyugat-Dunántúlon.)

A jogszabályváltozások követhetőségének a vállalkozások működését akadályozó gyakorlatára adott regionális válaszok átlaga 2,12 és 2,64 között szóródik (a legalacsonyabb érték itt is Közép-Dunántúlon, a legmagasabb pedig Nyugat-Dunántúlon található.)

A jogszabályváltozások alkalmazására rendelkezésre álló rövid idő vállalkozások működését akadályozó gyakorlatára adott regionális válaszok átlaga 2,20 és 2,61 között szóródik (a legalacsonyabb érték Közép-Magyarországon, a legmagasabb Nyugat-Dunántúlon található.)

Az állami szabályozás nehéz követhetőségének üzleti környezetet akadályozó gyakorlatára adott regionális válaszok átlaga 2,06 és 2,56 között szóródik (legalacsonyabb Közép-Magyarország, legmagasabb Nyugat-Dunántúlon.)

Az állam jogszabály-változásokról tájékoztató kommunikációjának vállalkozások működését nehezítő hatására adott regionális válaszok átlaga mutatja a legmagasabb, 1,98 és 2,61 közötti szóródást (legalacsonyabb az érték ismét Közép-Dunántúl, legmagasabb pedig Nyugat-Dunántúlon.)

Társadalmi bizalom

Az egyes gazdasági és társadalmi szereplőkbe vetett bizalom Likert-skálán mért átlagértékében nagyon kis eltérések vannak az egyes régiók között.

Online minta

Általános statisztikai elemzés

Az online felmérésben 431 kérdőív érkezett vissza, amely mind értékelhető volt. A minta statisztikai értékelése során kérdésenként és témakörönként a következő értékeket kaptuk. (A megadott százalékok minden esetben az értékelhető válaszok százalékában értendők, ugyanis nem minden kérdésre válaszolt mindenki.)

Vállalkozások alapítási éve

A válaszadó vállalkozások korszerinti megoszlása egyenletes. 14,3 százalék volt meg már a rendszerváltáskor. Viszonylag kevés a mintában a fiatalabb, 2015 után létrejött vállalkozás. A legtöbb céget közvetlenül a rendszerváltás után alapították: arányuk a mintában 18,8%. A vállalkozások túlélőképességének egyik mutatója lehet, hogy 47,8 % -uk 1998 előtt jött létre és még ma is létezik.

Vállalkozások mérete

A vállalkozások 76,5 %-a mikro-vállalkozás, s ezen belül is a döntő többségük a legkisebb, kevesebb mint 5 főt foglalkoztató kategóriába tartozik (56,8%). A kisvállalkozások aránya

16,0 %, a közepeseké 5,1% és a nagyoké: 2,3%. A 14. táblázatban³⁵a 2016 évi KSH adatok alapján a vállalatok számát, illetve megoszlásokat látjuk. Ennek alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy az on-line minta megoszlása közelíti a valós megoszlást, vagyis jó a reprezentativitás. Kicsit alacsonyabb a mikro aránya – viszont ezt ellensúlyozza a nagyméretű IPOSZ minta. Ugyanakkor kicsit nagyobb hangsúllyal szerepelnek a többi cégtípusba sorolt vállalkozások.

14.táblázat. Vállalati megoszlás adatok. 2016.

Vállalattípus	Vállalkozások száma	
	Magyarország	
	Mennyiség	Arány
Mikrovállalkozások	489 767	94.1%
Kisvállalkozások	25 750	4.9%
Középvállalkozások	4 131	0.8%
KKV-k	519 648	99.8%
Nagyvállalkozások	877	0.2%
Összesen	520 525	100.0%

Forrás: KSH alapján saját szerkesztés

Ágazati megoszlás

A válaszadó vállalkozások ágazati megoszlása a megadott kategóriákban elég egyenletes, viszont van egy 24,8%-os „egyéb” kategóriát megjelölő cégcsoport (106 cég), amely vagy nem tudta a saját tevékenységi körét egyértelműen besorolni a megadott kategóriákba, vagy nem akarta. A kérdőívekből arra lehetett következtetni, hogy a cégek többsége a szolgáltatás területén működik. Ezt követi a második legnagyobb kör, a kereskedelem (17,8%), majd egyforma értékkel az IT, kommunikáció, pénzügyek és biztosítás, illetve az építőipar. (12,6%). Az különösen előnyös, hogy az IT és a többi szolgáltatási területen működő cég reprezentativitása magas, mivel egyrészt ezek a területek a „jövő ágazatai”, másrészt pedig szerepük a többi ágazat szempontjából is fontos. Megjegyzendő, hogy a kérdőívek további adataiból az is kiderül, hogy ezen a kategórián belül az IT cégek vannak többségben. A feldolgozóipar aránya alacsony 9,8%, a mezőgazdaság 5,6%, a vendéglátás és turizmus pedig 11,0%. Viszonylag alacsony az oktatási és egészségügyi szolgáltatások aránya is: 5,8%.

Regionális/megyei megoszlás

A régiókat tekintve a legtöbb kérdőív Nyugat-Dunántúlról (26,7%), a legkevesebb pedig Észak-Magyarországról (2,6%) érkezett. Ez utóbbit magyarázhatja, hogy Észak-Magyarország az egyik legkevésbé fejlett régió. Erősen van jelen a mintában a Dél-Alföld (23,1%), a többi régió megoszlása pedig közel azonos. A KSH legfrissebb 2017 március 31-ki adatai alapján a legtöbb regisztrált társas vállalkozás Közép-Magyarországon található (302922). A többi régióban a számuk egymástól nem tér el jelentősen. A legkevesebb Dél-

³⁵Megjegyzendő, hogy a táblázatban a gazdasági társaságok becsült száma látható, a mezőgazdasági östermelők és az egyéni vállalkozók nélkül. Az összes vállalkozás száma 2017 áprilisban, a KSH adatai szerint 1705511.)

Dunántúlon és Észak-Magyarországon van (33 ezer körüli). Azonban amint később látni fogjuk, a régiók szerinti elemzés nem mutatott ki jelentős, kiugró véleménykülönbségeket. Ami a megyéket illeti a legtöbb válasz Békés és Zala megyéből, a legkevesebb pedig Nógrád és Hajdú-Bihar megyéből érkezett.

Üzleti környezet általános megítélése

A vállalkozások az üzleti környezetüket általában közepesre értékelik. A válaszok átlaga az 1-5-ös Likert-skálán – ahol az 1-es vélemény a legrosszabb megítélést, az 5-ös vélemény a legjobbat jelentette – 3,01. A leggyakoribb válasz a 3-as (46,4%), a második leggyakoribb a 4-es (21,6%). Legjobb 5-ös értéket csupán 7% választott. Ennél nagyobb a legrosszabb értéket, az 1-est választók aránya. (9,3%). Regionálisan a legjobb érték Közép-Dunántúlon (3,38), a legrosszabb pedig Észak-Magyarországon (2,18) van. Rendkívül figyelemre méltó, hogy hogyan vélekednek a különböző méretű cégek az üzleti környezetről. A mikrocégek 10%-a, a kiscégek 7,2%-a, a közepesek és nagyok 6,3 %-a ad „1”-est az üzleti környezetre. „5”-t pedig a mikro-k 8%-a, a kicsik 4,3%-a és a közepes és nagycégek 31,3 %-ka ad. Ez jelentős különbség. Nyilvánvalóan azt érzékelteti, hogy a nagycégek „életét” sokkal jobban igyekezik megkönnyíteni a kormány, mint a kicsikét.

Elektronikus ügyintézés

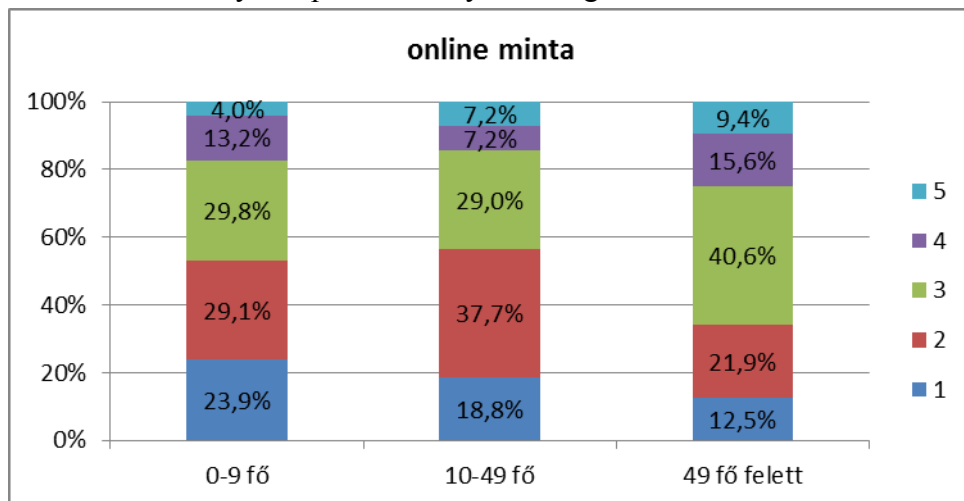
Az általános üzleti környezetnél jobb az elektronikus ügyintézés megítélése. Az átlagérték 3,63%. A leggyakoribb válasz a 4-es (32,3%), de az 5-ös érték is magas arányt képvisel. (26,2%). A legrosszabb 1-es értéket csupán 5,6% adta. Ennek oka a minta természetében, a nagyobb vállalatok nagyobb arányában keresendő. Arra mutat rá, hogy a mikrocégek kevésbé tudnak élni az elektronikus ügyintézés lehetőségeivel. Azonban sok problémát említettek a válaszadók a szöveges értékelésnél. (Erre ott térünk vissza). A méret szerinti elemzés egyébként azt mutatja, hogy a mikro-és kiscégek kicsit több, mint a fele (58,2% és 50,7 %) érzi úgy, hogy jelentős segítség az elektronikus ügyintézési lehetőség (5 és 4 érték), a közepes és nagycégek között pedig 71,1% a megelégedettek aránya. 1-es és 2-es érték a mikroknál 16,4%, a kicsiknél 21,8 %. A közepes és nagyvállalatoknál nincs egyáltalán 1-es és 2-es érték. A regionális összehasonlításnál a legnagyobb arányban 1-est és a legkisebb arányban 5 –öst Dél-Alföldön találunk (9,2%, 17,3%). A legkisebb arányban 1-est és a legnagyobb arányban 5-öst pedig Nyugat-Magyarországon (4,4%, 33,6%) és Közép-Dunántúlon. (2,9%, 34,8%).

Piaci verseny tisztasága

A piaci verseny tisztaságát, tisztességét a vállalkozások egyöntetűen nagyon alacsony szintűnek értékelik. A válaszok átlaga a Likert-skálán 2,48 lett. A leggyakoribb válasz a 2 és a 3-as közel egyforma aránnyal. (30,0%, 30,4%). De az 1-es, legrosszabb értéket választók aránya is magas: 22,2%. 5-ös értéket csupán 4,9 % adott. Regionális bontásban a legrosszabb érték (2,0) Észak-Magyarországon, a legjobb pedig Közép-Dunántúlon (2,75) van, de ez utóbbi sem igazán jó érték. Cégméret szerint is nagy különbségek vannak. A mikrocégek 23,9%-a, a kicsik 18,8%-a és a közepes és nagycégek 12,5%-a szerint abszolút tisztességtelenek a piaci körülmények. (1-es érték). A legjobb érték (5-ös) aránya rendkívül alacsony, bár itt is a nagyobb cégeké enyhén jobb. (mikro 4,0%, kicsi 7,2% közepes és nagy:

9,4%). Ez rendkívül figyelemre méltó adat. A verseny tisztasága ugyanis az üzleti környezet egyik legfontosabb jellemzője, a versenyképességet jelentősen befolyásoló tényező. Az eredményeket látjuk a 14. ábrán.

14.ábra. Vélemények a piaci verseny tisztaságáról az online mintában

Forrás: saját szerkesztés

Európai Unió pályázatok

A vállalkozások csak 35,4 %-a nyilatkozott úgy, hogy könnyen hozzáfér pályázati forrásokhoz. Ha a pályázathoz jutási lehetőséget méret szerint is megvizsgáljuk, akkor azt látjuk, a 49 fő feletti cégek (közepes-és nagyvállalatok) sokkal nagyobb arányban jutnak hozzá a pályázati lehetőségekhez (53,1%), mint a mikrok és a kicsik. (33,8, 34,8 %). A nemmel válaszolók aránya a teljes mintában: 64,6%.

Közbeszerzésen történő indulás

A vállalkozások még kisebb aránya nyilatkozott úgy, hogy indult már közbeszerzésen. A nemmel válaszolók aránya 88,5%. A szöveges véleményekből kiolvasható, hogy a közbeszerzési kiírások nem kedveznek a mikro- és kisvállalkozásoknak. A részletekre a szöveges válaszok értékelésénél térünk vissza. Azon cégek közül pedig, amelyek indultak csupán 25,6% nyert. (Ez összesen 32 cég). Arra a kérdésre, hogy mennyire könnyen nyertek, a többség (37,1%) 3-as osztályzatot adott. A többi lehetséges értékre megoszlik a vélemény: a válaszok aránya a 14-17%-os sávban mozog. Regionális bontásban pedig azt látjuk, hogy Közép-Magyarország vezet 3,57-es értékkel. A legalacsonyabb érték (2,2) Észak-Alföldön van.

Átfedő, egymásnak ellentmondó ellenőrzések

A vállalkozások közül nem túl sok – 18,3 % - jelezte, hogy ellentmondó vagy átfedő ellenőrzéseket tapasztalt a hatóságok részéről. A cégméret ezt a véleményt nem befolyásolta jelentősen. Néhány példát a szöveges véleményeknél azért megemlítették. Ezekre a szöveges vélemények értékelésénél visszatérünk.

Kisvállalkozások mentesítése adminisztratív terhek alól, pozitív megkülönböztetés

A válaszadók 66,6%-a nyilatkozott úgy, hogy szükséges lenne valamilyen pozitív megkülönböztetés, engedmény alkalmazása a kisvállalkozások esetén, mivel számukra ugyanazon szabályok, amelyeknek betartása a nagyvállalatoknak nem esik nehezebbre, hatalmas idő-és költségigénnyel jár. Erre ráadásul az EU kisvállalati törvénye nem csak lehetőséget kínál, hanem határozottan bátorítja is a tagországokat. Külön figyelemre méltó, hogy ebben a témában, vállalati mérettől függetlenül, teljesen egységbehangzók voltak a vélemények. Vagyis a közepes és nagycégek is úgy vélik, hogy a mikro-és kiscégek adminisztrációs terheinek a többi céghez képesti jelentősebb csökkentése indokolt lenne.

2017-es bér-, adó- és járulékváltozások hatása

A megkérdezettek 60,3%-a nyilatkozott úgy, hogy a vállalkozás számára okozhatnak nehézségeket a 2017-től érvényes bér-, adó- és járulékváltozások. Cégméret szerint a kiscégek jeleztek várhatóan nagyobb problémákat.

Innovációt gátló tényezők jelenléte

Az igen-nem válaszok aránya közel van egymáshoz a teljes mintában (51,7 – 48,3 %). A szöveges válaszoknál konkrét, az innovációt gátló üzleti környezeti tényezőkre is rámutattak a válaszadók. Érdekes a regionális megoszlás. A legnagyobb különbség az Igen-Nem válaszok aránya között a Dél-Dunántúlon (74,1 – 25,9%) van. A Nyugat-Dunántúl az a régió, ahol a Nem válaszok vannak többségben. (58,3%). Meglepő, hogy a vállalati méret szerint nincs jelentős különbség az Igen-Nem válaszok aránya között. Minden méret esetén a „vannak innovációt gátló tényezők az üzleti környezetben” válasz aránya a magasabb, de nem jelentősebben, mint a „nincsenek” válasz aránya.

Az állam közvetlen szerepe, a törvénykezés minősége

A témával kapcsolatban 5 kérdést tettünk fel, amelyek:

- a jogszabályok változásának gyakoriságára,
- a jogszabályok változásának követhetőségére,
- az új jogszabályok alkalmazásához rendelkezésre álló idő elégségességére,
- a szabályozás következetességére és
- az állam vállalkozásokat segítő kommunikációjának minőségére vonatkoztak.

Összességében nagyon alacsony értékelés született mind az öt résztema esetén. A legjobb 4-5-ös érték előfordulási százaléka 2,3% és 16,4% között változik. A legjobb 16,4% -os értéket a rendelkezésre álló idő elégségessége kapta. A legrosszabb – 1-es – érték legnagyobb arányban a jogszabályváltozások gyakorisága (29,1%) és a szabályozás következetessége (28,4%) esetén található. A minősítések átlagértéke:

- a jogszabályok változásának gyakoriságára : 2,35
- a jogszabályok változásának követhetőségére: 2,38
- az új jogszabályok alkalmazásához rendelkezésre álló idő elégségességére: 2,51
- a szabályozás következetességére 2,39
- az állam vállalkozásokat segítő kommunikációjára: 2,59.

Az összes vizsgált területre együttesen adott átlagérték: 2,44. Az érték nem változik érzékelhető mértékben a cégtípusok szerint. Régiós bontásban a legrosszabb érték Észak-Magyarországon (1,92) és a legjobb Nyugat-Dunántúlon van. (2,72). A cégek kora szerint pedig a legjobb érték a 2007-2010 között alapított cégekre (2,66), a legrosszabb pedig a 2015 után alapított cégekre jellemző. (2,23).

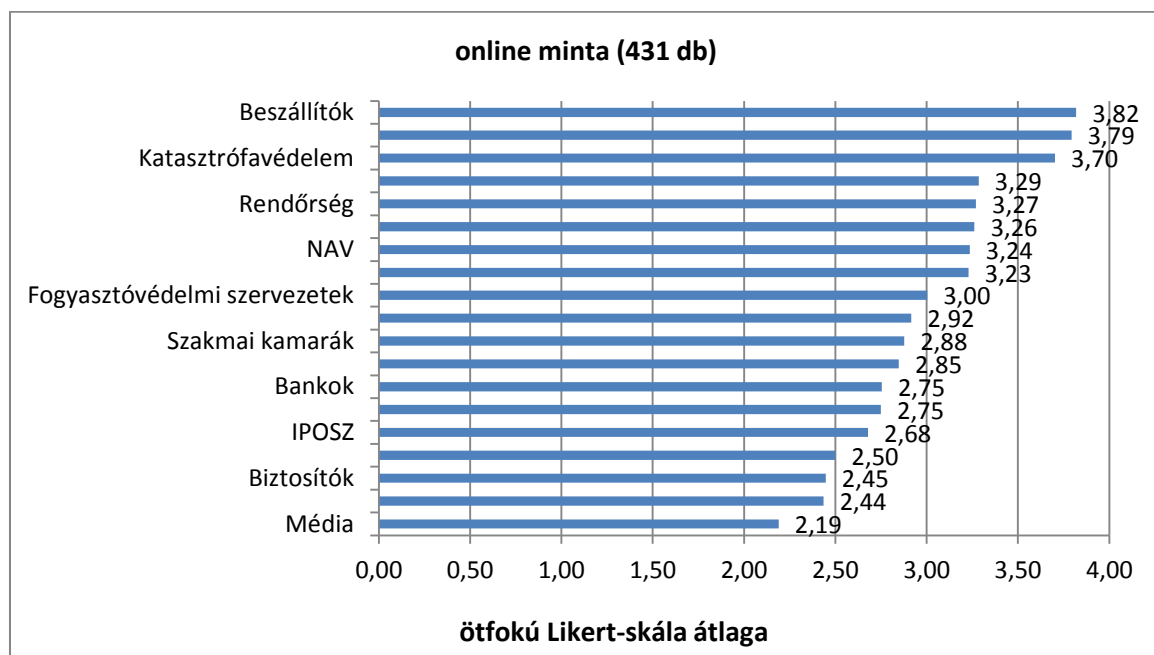
A kisebb különbségek ellenére a nagyon alacsony 2,44-es értékre kell felfigyelnünk. Ebből arra lehet következtetni, hogy a cégek elégedetlenek a törvényhozás és - alkalmazás minőségével.

Társadalmi bizalom

Felmértük a vállalkozások egyes gazdasági és társadalmi szereplőkbe vetett bizalmának szintjét is. A bizalom szintje jelentős versenyképesség befolyásoló tényező. Az alacsony bizalmi szint az állam részéről növeli a túlszabályozási és a „túl-ellenőrzési” kényszert. A cégek közötti bizalmatlanság pedig rontja az együttműködési esélyeket és növeli a „túlbiztosítások” miatti papírmunka mennyiségét.

A vizsgált 19 szervezetet és a velük szemben megnyilvánuló bizalmi szintet a 15. ábrán látjuk. Az átlagos bizalmi szint 3,01. A legalacsonyabb szintű bizalom a média (2,19), a legmagasabb pedig a vevők (3,82) és a beszállítók (3,79) iránt van. Ez azt érzékelteti, hogy az üzleti kapcsolatokban a bizalom szintje jóval magasabb, mint a különböző állami intézményekkel szembeni bizalmi szint. Azonban a szöveges válaszokban illetve az esettanulmányokban találunk példát az üzleti életre jellemző, a bizalmi szintet rontó esetekre is.

15. ábra. Az egyes gazdasági és társadalmi szereplőkbe vetett bizalom értékelése az online felmérésben résztvevő vállalkozók körében.

Forrás: saját szerkesztés

Regionális szinten az általános bizalmi index Észak-Magyarországon a legalacsonyabb (2,69) és Nyugat-Dunántúlon a legmagasabb. (3,28). A régiókban is többségében a vevőkkel és a beszállítókkal kapcsolatos bizalmi szint a legmagasabb. A legalacsonyabb bizalmi szinten kettő kivétellel a média van. A két kivétel az Észak-Alföld és a Közép-Dunántúl, ahol az egészségügyben bíznak meg a legkevésbé. Vállalati méret szerint a legalacsonyabb általános bizalmi szint a mikrocégeket jellemzi (2,98), őket követik a kiscégek 3,07 és a közepes, valamint nagyvállalkozások 3,16-os értékkel. A vállalatok kora szerint az 1991-94 (3,13) és a 2007-10 között (3,10) létrejött cégek általános bizalmi szintje a legmagasabb. Azonban a cégek kora szerint jelentős különbségeket nem tapasztalhatunk.

Összehasonlítás, következtetések

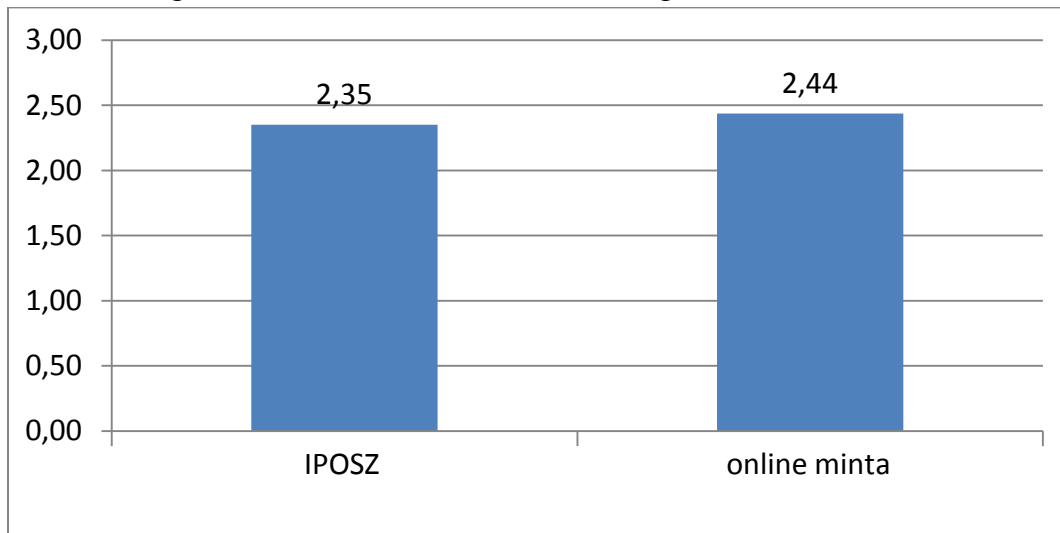
A két minta adatainak összehasonlító elemzése

- Méret szerinti megoszlás tekintetében az IPOSZ mintát döntően mikrovállalkozások adják (89%). Az online mintában is hangsúlyozottan szerepelnek, de arányuk (76,5%) alacsonyabb a nemzetgazdasági átlagnál (94,1%).
- Az ágazati megoszlás kapcsán nemzetgazdasági szerepéhez képest az IPOSZ mintában abszolút felülreprezentált az építőipar jelenléte (22,5%). Az on-line mintában az IPOSZ-mintához képest hangsúlyozottabban jelennek meg egyes szolgáltató ágak, mint például a turizmus-vendéglátás vagy az IT, kommunikáció, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások.
- A regionális eloszlásban vannak eltérések, mivel az IPOSZ-mintában a szerződésben foglaltaknak megfelelően ugyanolyan arányban kellett szerepelnie minden megyének és régióknak, míg az online felmérésben véletlenszerű volt, hogy honnan érkezik vissza válasz. Az online mintában is szerepelnek cégek minden régióból, de Észak-Magyarország reprezentativitása alacsony.
- Az általános üzleti környezet, az elektronikus ügyintézés és a piaci verseny tisztaságának megítélése teljes mértékben megegyezik a két mintában. Ezért ez tipikus véleménynek tekinthető.
- Az Európai Uniós pályázatokhoz történő hozzáférés kapcsán a közepes- és nagyvállalatok nagyobb aránya miatt az online mintában magasabb az IGEN válaszok aránya (35,4%), mint az IPOSZ-mintában (20%).
- Viszont a közbeszerzéseken történő részvétel aránya megegyezik a két mintában, tehát ez a 10% körüli érték országos átlagnak tekinthető. Ami jelentősen eltérő az az, hogy az IPOSZ-mintában az indulók közel 75%-a nyert is, míg az online mintában arányuk alig több, mint 25%.
- Az online mintában 2-szer nagyobb (18%) azon vállalkozások aránya, amelyek egymásnak ellentmondó ellenőrzéseket tapasztaltak, mint az IPOSZ-mintában. Viszont cégméret alapján egyik mintában sem látunk eltérést az ellenőrzéssel kapcsolatos tapasztalatokkal kapcsolatban.

- A kisvállalkozások lehetséges pozitív megkülönböztetése és a 2017-es bér-, adó- és járulékváltozások várható hatásai megítélésével kapcsolatban nincs eltérés a minták között.
- Az innovációt gátló tényezők jelenlétével kapcsolatban kissé nagyobb az IGEN válaszok aránya az IPOSZ-mintában, mint az online mintában. (61%-52%).
- Az állam közvetlen szerepének, a törvénykezés minőségének megítélése szinte teljesen megegyező értéket vesz fel minden kérdés esetében a két mintában, tehát reprezentatív véleménynek tekinthető. Minimális, de nem jelentős eltérés regionálisan tapasztalható. Az IPOSZ-nál a közép-dunántúli és közép-magyarországi vállalkozások véleménye a legrosszabb, az online mintában pedig az észak-magyarországiaké.

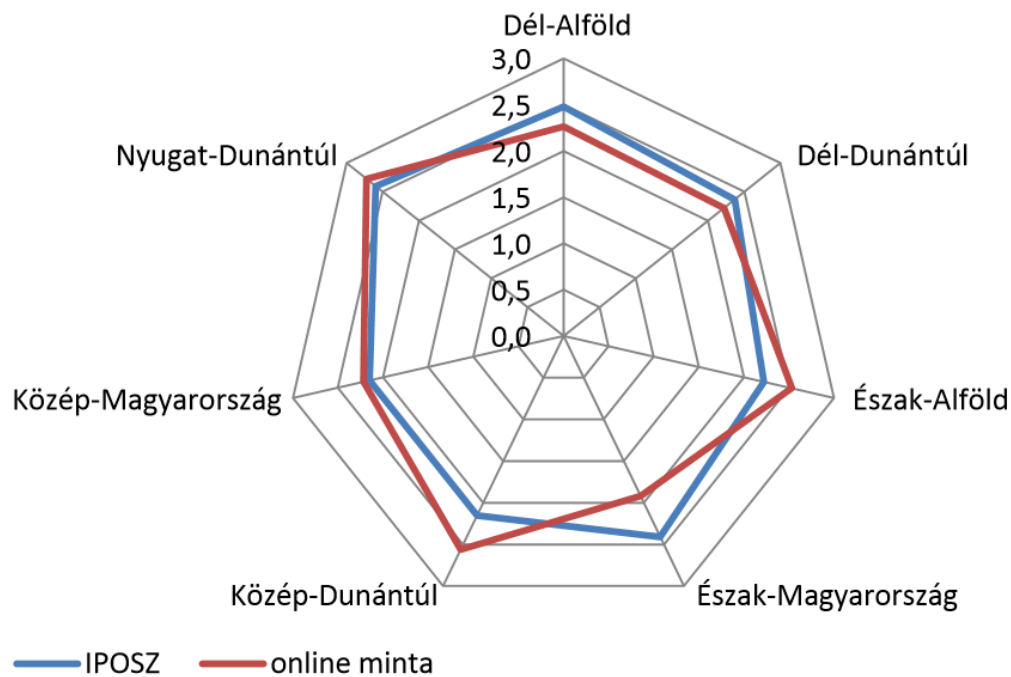
Az átlagok értékét a 16.ábrán, a regionális különbségeket pedig a 17.ábrán látjuk.

16.ábra. Átlagos bizalmi szint a két mintában országos szinten

Forrás: saját szerkesztés

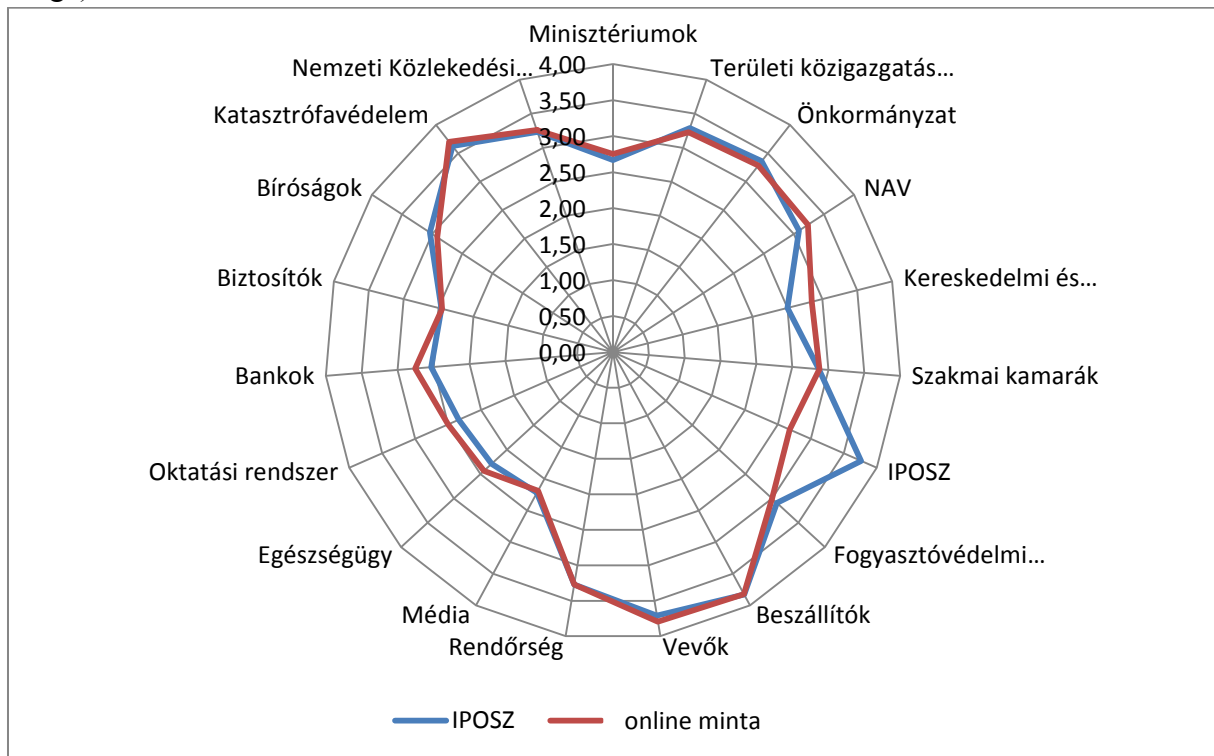
17. ábra. Átlagos bizalmi szint a két mintában regionális összehasonlításban.

- A vállalkozások egyes gazdasági és társadalmi szereplőkre vetett bizalma vizsgálatánál lényeges eltérést szintén nem tapasztaltunk a két minta esetén. Az IPOSZ-ba vetett magas bizalmi érték az IPOSZ minta esetén – tekintettel arra, hogy a felmérés személyes kikérdezéssel történt – kevéssé tekinthető objektívnek.

A többi szereplő kapcsán az átlagérték és a rangsor is körülbelül hasonló eloszlást mutat, a legnagyobb eltérések sem nagyobbak 0,15 –nél. Ezért feltételezhető, hogy ezek az értékek jól tükrözik a vállalkozások általános véleményét. A bizalmi szinteket a két mintában a 18. ábra szemlélteti.

18. ábra. A gazdasági és társadalmi szereplőkbe vetett bizalom értékelése (öt fokú Likert-skála átlaga)

A bizalmi szinttel kapcsolatban végül meg kell említeni, hogy 2014-ben az EU elkészítette az „Európai társadalmi felmérést”. (The European Social Survey 2014). A magyar érték az ebben alkalmazott 0-10-es skálán 4,14, ami – arányosan - nagyon közel van az általunk az 1-5 ös skálán kapott értékekhez. (IPOSZ minta: 2,35, online minta 2,44.)

VII. A kérdőíves felmérések szöveges részének elemzése, következtetések megfogalmazása

Az IPOSZ kérdőíves felmérés szöveges véleményeinek összefoglalása

Mennyire könnyíti meg vállalkozása adminisztrációját a rendelkezésre álló elektronikus ügyintézés?

Tipikus problémák:

- A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kérdőívet kitöltők egy része bonyolultnak és nehézkesnek tartja az elektronikus ügyintézési lehetőségeket. Éppen ezért jelent meg gyakori válaszként, hogy az adott vállalkozásnál a könyvelő végzi ezt a tevékenységet. Ez azért érdekes, mert a kérdőív kitöltők jelentős részének valójában nem is lenne könyvelőre szüksége, hanem olyan jogszabályokra és adminisztrációs kötelezettségekre, amelyeket a vállalkozó külső segítség nélkül is meg tud érteni, és el tud látni.

- Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok és Nógrád megyében többen panaszkodtak arra, hogy az internetszolgáltatás lassú és ez rontja az elektronikus ügyintézési lehetőségeket. Több vállalkozó (megyétől függetlenül) találkozott már rendszerhibával, illetve túlterheltséggel elsősorban a határidők lejárta előtti órákban.
- Vannak olyan vállalkozók is, akik csak a NAV felé küldendő nyomtatványokat látják bonyolultnak:

„Mezőgazdasági vállalkozóként főleg az egyszerűsített foglalkoztatottak bejelentése okoz gondot. Az elektronikus vagy telefonos bejelentés mellett ugyanúgy megmaradt a papír formátumú jelenléti ív, foglalkoztatási igazolás és a bér átvételét igazoló kifizetési jegyzék.”

A hatóságokra elsősorban a postai levelezés a jellemző, viszont több vállalkozó kiemeli, hogy e-mailben kellene megoldani minden levelezést, és hivatalos kommunikációt. Ez gyorsíthatná az ügymenetet. A vállalkozásokat érintő változásokról különösen jó lenne e-mail-ben értesítést kapnia minden vállalkozónak, ha már mindenhol meg kell adniuk az e-mail címüket. Egy további javaslat így hangzott:

„Az ajánlott levelek csak a postán vehetőek át, amennyiben a vállalkozó nincs a helyszínen. Segítség lenne, ha a hatóságok e-mail-ben is elküldenék a levél tartalmát azon vállalkozóknak, akik azt igénylik.”

- Rendkívül fontos lenne, hogy az elektronikus ügyintézés felületei alkalmazkodjanak a mai felhasználói igényekhez. Erre figyelmeztet egy vélemény:

„Az ÁNYK program felülete, űrlapjai és működése a 90-es éveket juttatja eszembe, pedig 2017-et írunk. Az ügyfélkapue-BEV szolgáltatásai szintén, de itt megemlíteném a kormány.hu, az oep.hu és a közigazgatás összes honlapját és programját, beleértve a települések, önkormányzatok oldalait is. Ezek nagyon elmaradott felületek, egyáltalán nem szolgálják a mai felhasználói szokásokat, igényeket és mai felhasználói logikát sem követik.”

- A felmerülő nehézségek esetében sokan inkább a személyes ügyintézészt választják, mert a telefonos és e-mailes segítségkérést nem tartják hatékonynak. Viszont a személyes ügyintézés az egyik legköltségesebb kapcsolat a vállalkozók és az állam között, különösen azokban az esetekben, amikor egyszerű, általános kérdéssel fordulnak a kormányablakok ügyintézőihez.
- A szöveges válaszok értékelésénél azt láttuk, hogy a megkérdezett vállalkozók nem tartották megfelelőnek a kormányzati tájékoztatást, talán éppen a tájékoztatás hiányosságai miatt nem eléggé ismerik a Kormányzati Ügyfélvonalat, amely az általános közigazgatási kérdések megválaszolásában és jogszabályok értelmezésében nyújt segítséget. Ezért mindenképpen gyakoribb és tartalmasabb tájékoztatásra lenne szükség.
- További problémaként vetődött fel, hogy még mind a mai napig duplikáció áll fenn a rendszerben. A válaszadók közül többen említették, hogy továbbra is sok esetben megmaradt a papír alapú adminisztráció. Hozzá tették, hogy az elektronikusan

rendszeresen beküldött nyomtatványt, adatot papír alapon is kötelező a cégeknek tárolni.

- A megkérdezettek közül sokan ezért többletteleherként jellemezték az elektronikus ügyintézt, mivel – a nehézségek miatt - gyakran kénytelenek munkaidőn túl is foglalkozni az adminisztrációval.
- Összességében a vállalkozások visszajelzései alapján az online ügyintézés jelenleg csak adatszolgáltatásra jó, de kétirányú kommunikációra nehéz használni.

Szükséges teendők:

- Szükséges az elektronikus ügyintézés továbbfejlesztése, a kétirányú kommunikációs lehetőségek bővítése.
- Meg kell szüntetni a duplikációt, az elektronikus nyilvántartások vezetését kell használni a papíralapú helyett. Csökkenteni kell a felesleges adminisztrációt.
- Befizetési határidők lejárta előtt vagy a befizetések elmaradása esetén figyelmeztető üzenetet (e-mail vagy SMS) kell küldeni azoknak a vállalkozóknak, akik igénylik ezt a szolgáltatást.
- Az elektronikus levelezést kell előnybe részesíteni mindenhol a papíralapúval szemben.

Tisztességes-e a piaci verseny?

Tipikus problémák:

A piaci verseny kapcsán elsődleges problémának a korrupciót, a „csúszópénzeket” és a bennfentes információk kiadását (milyen munkák, megrendelések várhatók a jövőben, milyen helyi vagy országos törvénymódosítások lesznek) tartják. Ezek ugyanis jelentősen rontják a tisztességes vállalkozók esélyeit. Konkrét példát ritkán említenek meg saját működésük kapcsán, de az országot jellemző általános helyzetet gyakran értékelik. Például egy vélemény:

„Nincs egy olyan szervezet, ahová fordulva bajainkat, kínjainkat elmondhatnánk, ahol utánanéznének és orvosolnák azokat. Marad a csúszópénz a zsebbe, és minden rendben van, mi meg ki vagyunk szolgáltatva nekik. ... Gondolok itt például egy áramszolgáltató megbízottaira”.

- Gyakran felvetett probléma a multinacionális vállalatok („multik”) és nagyvállalatok piactorzító tevékenysége, amelyet két területre lehet osztani. Az egyik a tisztességtelen árpolitika, amelyen a vállalkozók általában a beszerzési áron (vagy az alatti) értékesítést értik. Ezt a problémát a tőkeerőséggel való visszaélésnek tulajdonítják. A másik az állami pályázati és egyéb támogatások rendszere, amely, - a kiscégek véleménye szerint – a nagycégeknek kedvez, versenyhátrányba hozva ezzel a kis hazai cégeket.
- A vállalkozók kiemelték a lánctartozást, ki nem fizetést (elsősorban az építőiparban). Bár javult a helyzet, de még mindig jelen van ez a probléma. Az elmúlt időszakban olyan árnyomás volt a kevés megrendelés miatt az építőiparban, hogy sokan már eleve

úgy tervezték a munkát, hogy tudták, minőségi kifogásokra hivatkozva egyes alvállalkozókat nem fognak kifizetni.

- További problémaként érzékelhető a szürke- és feketegazdaság szerepe, amely ellen drasztikus fellépést szorgalmaznak a válaszadók. Az ún. „kontárok” mindenféle engedély és adófizetés nélkül végzik tevékenységüket, így az áraik alacsonyabbak, mint a tisztességes vállalkozóké.

„Öreg iparosként úgy látom, hogy mindig azokkal volt a baj, akik semmiféle adót nem fizetnek. A múlt rendszerben kontároknak hívtuk őket, most a feketegazdaság szereplőinek. Semmi nem változott. Mintha nem is akarnának ezen változtatni.”

Szükséges teendők:

- Szigorú fellépés a bejelentés és engedély nélkül vállalkozási tevékenységet folytatók ellen.
- A lokális gazdaság erősítése, a helyi vállalkozók előnyben részesítésén keresztül.
- A nagyvállalati visszaélésének szigorúbb ellenőrzése.
- A lánctartozások, késedelmes fizetések problémájának kiküszöbölése. (Az állami megrendelések késedelmes kifizetése esetén a vállalkozás adófizetési kötelezettsége likviditási zavarokhoz vezethet.)

Pályázati lehetőségekhez jutás

Tipikus problémák:

- Gyakori jelenség, hogy a mikro- és kisvállalkozók úgy érzékelik, hogy a pályázatok elsősorban a nagyvállalatoknak vannak kiírva. Emellett a korrupciót itt is problémaként említik meg:

„Nagy a harc a pályázatokért, mindenféle, akár még törvénytelen eszközökkel is.”

- A pályázati adminisztrációt és feltételeket túl bonyolultnak, teljesíthetetlennek tartják. Ezért többen pályázati segítőket kérnek, de úgy vélik, hogy nincs megfelelő, korrekt pályázati segítő és így csak feleslegesen kidobott pénzt jelentene a vállalat számára a pályázás. (Erre a későbbiekben, az online mintánál, egy esetpélda kapcsán még visszatérünk.)
- Sokan elégtelennek tartják a pályázati kiírásról való tájékoztatást. Nem jut el a kiírás híre a vállalkozóhoz, úgy vélik, hogy nincs elegendő idejük pályázatot keresni, erre alkalmas embert pedig nincs pénzük felvenni. Felmerült javaslatként, hogy a kamarai hozzájárulásért cserébe a kamara részletes és rendszeres tájékoztatót tarthatna a pályázati rendszerről.
- További problémaként említették az utófinanszírozást, valamint azt, hogy a pályázatok elbírálása sokszor rendkívül elhúzódik, akadályozva a beruházásokat, illetve más pályázaton való indulást.

- A korrupció, megvesztegetés problémája ezen a területen is megjelenik, hiszen több olyan vállalkozó is van, aki azért nem indul pályázatokon, mert már előre tudni véli a nyertes személyét.
- A mikro- és kisvállalkozásoknak kiírt pályázatokat, amikor ilyenek egyáltalán vannak, nem tartják megfelelőnek, mivel csak túl magas támogatási összeg elnyerésére lehet pályázni, miközben „pár százezer” is elegendő lenne, és azzal a cég jelentős előrelépést tehetne.

Szükséges teendők:

- A minimális támogatási összegek csökkentése.
- A pályázati rendszer egyszerűsítése.
- Érdemi kamarai segítség a pályázatok megismerhetőségével, benyújtásával és adminisztrációjával kapcsolatban.

Közbeszerzésben való részvétel lehetősége

Tipikus problémák:

A tipikus problémákat az alábbiakban lehet összefoglalni:

- túl kicsi ezekhez egy mikro- vagy kisvállalkozás,
- nincs elegendő referenciája/nem tudja teljesíteni a feltételeket (árbevétel, foglalkoztatás),
- információhiány,
- „az eljárás nyertesét előre tudni lehet”,
- bizalomhiány.

Szükséges teendők:

- A helyi vállalkozók előnyben részesítése a közbeszerzési eljárások egy részénél.
- Egyszerűsített közbeszerzési rendszer kialakítása.

A különböző hatóságokról alkotott vállalkozói vélemények

Tipikus problémák:

- E kérdés tekintetében megoszlottak a vállalkozói vélemények. Volt, aki az egyes hatóságok közötti véleményeltérésre panaszkodott:

„A NAV a fordított adózás ellenőrzésekor az árajánlat tartalmát tévesen értelmezte. A közfalat tartófalnak minősítette, és fordított ÁFA hatálya alá sorolta. Az Építésügyi Hatósággal kellett egyeztetni az egyértelműsítés (és büntetés elkerülése) érdekében.”

- Érthető, hogy a hosszú ellenőrzés a vállalkozásokat megterheli, hiszen ez idő alatt munkájukat csak korlátozottan tudják ellátni:

„Az ellenőrzés időtartama több, mint három órát vett igénybe, ez komoly kiesést jelentett a munkavégzés alól.”

- Van olyan vélemény is, amely szerint némelyik hatóság nem szakmai szempontok alapján ellenőriz, hanem egyszerű adminisztratív jellegű ellenőrzést végez:

„Az építésügyi hatóság csekklistával jön, és a kapcsolódó adminisztrációt ellenőrzi (kamarai névjegyzék, regisztráció, egészségügyi terv, stb.), de az épület szakszerű kivitelezését nem!”

- Az ellenőrzésekkel kapcsolatban felmerült, hogy gyakran az ellenőrök is rosszul tájékozottak, illetve, hogy a végső céljuk a pénzbegyűjtés. Egy ezzel kapcsolatos vélemény:

„Az ellenőrökkel kapcsolatban is gondok merültek fel: az állandó változásokat ők sem ismerik naprakészen. Továbbá a hozzáállásuk nem vállalkozóbarát. Nem a kijavítás a cél, hanem a büntetés.”

Szükséges teendők:

- Az ellenőrzések esetén a problémakezelési és segítő szándékot kellene hangsúlyozni, a büntetési szándék helyett.
- Az ellenőrző hatóságok kommunikációját is javítani szükséges.

Vannak-e a kisvállalkozásokat aránytalanul terhelő, számukra indokolatlan többletköltséget jelentő szabályozások, törvények?

Tipikus problémák:

- Több megyében is tipikus válasznak számít, hogy adó és járulékcsoökkentéssel kellene enyhíteni a kiscégek terheit.
- Tipikus, hogy a kamarai regisztrációs díjat a kiscégek indokolatlannak, ellenszolgáltatás nélküli kiadásnak tekintik. Az 1999. évi CXXI. törvény szerint a Kamara köteles lenne részükre meghatározott alapszolgáltatásokat (tanácsadás gazdasági, pénzügyi, adózási, hitelhez jutási kérdésekben, üzleti partnerkeresés és pályázatfigyelés) térítésmentesen nyújtani. Ugyanakkor ezt a szolgáltatást – a kiscégek szerint – a Kamara nem, nem megfelelően vagy nem térítésmentesen nyújtja. Egy vélemény:

"Semmilyen haszna nincs a tagságnak. Eddig bármit kérdeztem, nem kaptam érdemi választ, csak a tagdíj befizetéséről érdeklődtek. Inkább vessék ki adóban."

- Több vállalkozó panaszkodott a helyi adók rendszerére is, ugyanis minden településen más és más lehet például az iparüzési adó mértéke, ami a versenyhelyzetet torzíthatja.
- Felvetődött a kezdő vállalkozások támogatása is, kedvező lenne, ha a fejlődési szakasz kezdetén kevesebb közterhet kellene viselniük, hogy megerősödhessenek. Ez lehetne akár elhalasztott teherviselés is. Ez közgazdaságilag is racionális gondolat, hiszen egy kezdő nagyon ritkán tud igazán versenyképes lenni a már piacon lévőkkel.

- Sok válaszadó említette azt, hogy gondot okoz a jogszabályok követhetetlenül magas száma, ezért arra lenne szükség, hogy a „kicsikre” egyszerű, tömör jogszabályok vonatkozzanak. Az alanyi áfa-mentességet és a KATA-t dicsérték, több ilyen megoldásra lenne szükség.
- Az adminisztrációs terheket a vállalkozók általánosan túl magasnak érzik, ezzel kapcsolatban gyakran élnek egyszerűsítési javaslattal. Amennyiben egyszerűbb lenne az adminisztráció, úgy nem kellene külön erre a célra alkalmazni egy munkavállalót, így csökkenteni lehetne a vállalkozás kiadásait és javítani hatékonyságát.
- A környezetvédelemmel és környezethasználattal kapcsolatban előnytelen helyzetben vannak a kiscégek. Egy tipikus vélemény:

„Az Egységes Környezethasználati Engedély Rendszerrel (IPPC) kapcsolatos eljárási díjak, szakértői és egyéb költségek óriásiak. Ugyan annyit fizet egy 130 milliót forgalmazó cég, mint egy 13 milliárdot forgalmazó multi. Differenciálni kellene a díjakat.”

- Ezen kívül a közterhek számának csökkentését javasolták a válaszadók.

Szükséges teendők:

- A kamarai hozzájárulás ellenében nyújtandó szolgáltatások körének, számának és minőségének pontos meghatározása, és a szolgáltatások ezzel összhangban lévő érdemi nyújtása.
- A jogszabályok egyszerűsítése, számának csökkentése.
- A KATA-hoz hasonló, egyszerű megoldások folyamatos keresése, nem elsősorban adóoptimalizálási, hanem további egyszerűsítési céllal.
- Kezdő vállalkozások támogatása, például halasztott közteherviselés formájában.

A bér-, adó- és járulékváltozások hatásai

Tipikus problémák:

A következő problémák merültek fel:

- áremelésre volt szükség,
- el kellett bocsátani alkalmazottat,
- részmunkaidős foglalkoztatásra váltottak,
- nem hajtottak végre általános béremelést,
- csökkentették a béren kívüli juttatásokat és
- nőtt a fekete- és szürkegazdaság szerepe.

Említették a cégek azt is, hogy a társasági adó csökkentése csak minimálisan érintette a mikro- és kisvállalkozásokat, hiszen nem érik el azt az 500 millió forintos adóalapot, amely felett igazán jelentős csökkenés volt tapasztalható.

- A Szociális hozzájárulási adó csökkentését többen nem tartják elegendőnek a minimálbér emelésének kompenzálására. Továbbá megjegyzik, hogy a megemelt minimálbér csak bérfeleslegességet okozott az alkalmazottak között, hiszen a

növekvő költségek mellett nem tudták minden alkalmazott bérét megemelni. Az elbocsátás több szempontból rossz megoldás, hiszen az alkalmazottakra alapvetően szükség lenne, csupán a többletköltség miatt válnak meg tőlük, így viszont több munka hárul a megtartott munkaerőre. Volt olyan vállalkozó is, aki megoldásként a gépi munkára való átállást választotta, így viszont szintén élők munkától kellett megválnia. Ugyanakkor ez a megoldás nyilván termelékenység javulást hozott a cégnél.

- Természetesen több olyan vállalkozóval is találkoztunk, akik egyetértettek a kötelező munkabér emeléssel, mivel ettől a vásárlóerő növekedését várják. (Jellemzően a szolgáltatási szektorban!)

Szükséges teendők:

- Mivel a béremelés indokolt volt, ezért elsősorban a technológiai korszerűsítéshez, a digitalizációhoz kellene segítséget adni a kiscégeknek, növelve ezzel termelékenységüket, piaci erejüket, ezzel is ösztönözve a további béremeléseket.

Vélemények az innovációs környezettel kapcsolatban

Tipikus problémák:

- A válaszadók közül sokan jegyezték meg, hogy nincs elegendő tőke a fejlesztésekhez, valamint nem állnak rendelkezésre azok a pályázati források, amelyek lehetővé tennék az innovációt.
- Több megyében a fizetőképes kereslet hiányát emelték ki, amely visszatartja az innovációs kedvet.
- Van, aki szeretne egyszerűbb innovációt végrehajtani, de úgy tapasztalja, a pályázati lehetőségek erre nem adnak esélyt:

„Fémmezmunkálóként nagyon szívesen dolgoznék használt géppel. Németországból 6 millió Ft-ért kiváló minőségű CNC gépet tudnék beszerezni, de ehhez nincs önerőm, pályázni pedig csak új gépre lehet. Magyarországon ezt a gépet 30 millió Ft-ért lehetne újonnan beszerezni. Ezt az árat nem tudnám kitermelni.. Ezért nagyon jó lenne, ha használt gépek beszerzésére is írnának ki pályázatot.”

- Több vállalkozó a kiszámíthatóságot jelölte meg problémaként, hozzátették, hogy stabilitásra lenne szükség, amely lehetővé tenné a hosszabb távú tervezést:

"Nem lehet üzleti tervet készíteni, ha nem tudom, hogy jövőre mennyi lesz jövedelmem adóhánynada. Egy vállalkozás indításánál azt kéri, hogy készítsen üzleti, marketing tervet, de hogyan?"

Egy hasonló vélemény:

„Ma hosszútávra semmi nem tervezhető a folyamatosan változó feltételek és terhek miatt. Ezért aztán csak az alapműködés biztosítása a fő cél.”

Szükséges teendők:

- Online elérhető, ingyenes képzések kisvállalkozóknak, amelyek fokozhatnák innovációs ismereteiket és érdeklődésüket.
- Kiszámíthatóság erősítése megfelelő kommunikációval.
- Alacsony támogatási összegű pályázati lehetőségek bővítése a kiscégek számára.

Az állami működésről (jogszabályok, szabályozás, kommunikáció) alkotott vélemények

Tipikus problémák:

- A válaszokból egyértelműen kirajzolódik, hogy a (korábbi kérdéseknél is érintett) jogszabályok változtatásának gyakorisága komoly problémát okoz a kisvállalkozásoknak.
- További problémaként érzékelik a rossz kommunikációt. A cégek szerint több tájékoztatásra lenne szükség az életbe lépő új szabályozásokról, hiszen sokszor csak egy hatósági ellenőrzéskor derül ki, hogy változott a jogszabály. Máskor meg a vállalkozások egymás eseteiből, „mások kárából” tanulnak.
- Néhány esetben a hatóságoktól kapott tájékoztatást találják a cégek bizonytalanak:

„Még a legalapvetőbb szabályok (például adó) is gyakran változnak, év közben is. Előfordult, hogy állásfoglalást kértem, amit meg is kaptam és két hónap múlva jött egy levél, hogy a kiadott állásfoglalást módosítják. Hiába próbálok szabályosan eljárni, nem lehet, hiszen aki ellenőriz, az sem mindig tudja a legutóbbi szabályokat.”

Egy másik vélemény szerint:

„Az állam kommunikációja követhetetlen. A különböző tájékoztatásokat hallgatva inkább a megzavarás a leginkább jellemző. Ha a kommunikáció után kérdezek egy hatóságnál, gyakran lehurrognak, és az elmondott értelmezési verziót nem hajlandók írásba adni, mert nem merik vállalni a felelősséget. Mivel előfordulhat, hogy két nap múlva már nem érvényes az, amit mondtak. Főleg a NAV-nál tapasztaltam ezt.”

Egy harmadik válaszadó kiemeli, hogy a hatóságok eltérően értelmezik a jogszabályokat és lassan válaszolnak:

„Egy új jogszabály háromféle lehetséges értelmezése miatt a NAV-hoz fordultam kérdésemmel januárban, a válasz szeptemberben érkezett meg!”

- Akadályozó tényezőként emelték ki a válaszadók közül többen is a jogszabályok gyakorlatban történő alkalmazására kiszabott határidő rövidegét, továbbá a visszamenőleges hatályú, illetve utólag visszavont jogszabályok problémáját.
- Néhány vállalkozó pedig a következetlenséget emeli ki, például a törzstőke emelésének módosítása kapcsán. A módosítás következtében több olyan vállalkozó is volt, aki megemelte vállalkozása törzstőkéjét, később pedig kiderült, hogy elég lett volna ezt később megtenni. De a pénztárgépek bevezetésénél is felmerült ez a probléma:

„A pénztárgép kötelező bevezetésének határideje változott, és az érintett vállalkozások köre sem volt egyértelmű, továbbá az alternatív megoldásokról sem beszéltek (számlák havi jelentése pénztárgép nélküli esetben).”

- Fontos kérdés az egyszerűsítés és közérthetőség is, hiszen – főleg a kisvállalkozások számára – komoly gondot okoznak a bonyolult, félreérthető vagy csak nehezen értelmezhető jogszabályok. A kiscégek vezetői ugyanis nem jogászok! Ime egy vélemény:

„Milyen jogszabály az, amit megbeszéléseken, fórumokon, fizetett előadásokon kell ismertetni, értelmezni, vagy állásfoglalást kérni egy-egy esetre?”

Szükséges teendők:

- Vállalkozásokat érintő jogszabályok egy éven belüli változtatásának számát maximálni kellene.
- Egyszerűbb, egyértelműbb jogszabályok.
- Törvénymódosítás esetén megfelelő felkészülési idő adása a vállalkozások számára az alkalmazásra.
- A vállalkozásokat érintő jogszabályváltozásokra történő figyelemfelhívás elektronikus formában.
- A vállalkozások részéről benyújtott állásfoglalási kérelmek megválaszolási idejének jelentős rövidítése. (a válaszolási kötelezettségre adott idő maximumának meghatározása és közlése).

Mit tehetne – a kérdezetteken túl - az állam az üzleti környezet javításáért?

A válaszok elsősorban a korábbi problémák kezelését szorgalmazzák (közterhek csökkentése, egyszerűsítés, korrupció csökkentése, jobb állami kommunikáció, kiszámíthatóság, vidék felzárkóztatása, feketegazdaság visszaszorítása). Ezen kívül néhány további észrevétel, illetve javaslat:

- *Érdekképviselések erősítése.*
- *Több és kisebb összegű pályázat mikro- és kisvállalkozásoknak.*
- *Nagyobb bizalom a vállalkozások felé az állam részéről. Büntetés helyett figyelmeztetés, így nem tesznek tönkre mikrovállalkozásokat.*
- *Több időt kell hagyni a vállalkozásoknak a jogszabály változások miatti felkészülésre. Pl. bértárgyalások nem decemberben kell, hogy lezajlódjanak.*
- *Az ipartestületek szervezzenek a kisvállalkozók részére továbbképzést, ha a kamarák ezt nem tették meg. (pl. pályázatokon indulás, uniós pályázatok ismertetése, számítógépes ismeretek).*
- *Több érdekképviselési konzultációra van szükség a jogszabályok módosítása előtt.*
- *Bírságok, büntetések helyett türelmi időt hagyni a hibák kijavítására.*

Egyéb gondolatok

Sokféle ötletet, probléma megoldási lehetőséget vetettek fel a vállalkozók. Néhány érdekesebb konkrét példa:

- *Az egyszerűsített KATA adózást választottam, de később értesültem, hogy az 50 ezres befizetés nem számít éves munkaviszonynak. Szeretnénk, ha az 50 ezres befizetés is egész éves munkaviszonynak számítana.*
- *Mindenképpen törekedni kell a kisvállalkozók biztonságának megőrzésére: kedvező, egyszerű pályázati kiírásokkal, méltányos törvényi szabályozással kell megerősíteni működésüket. Figyelembe kell venni a vállalkozás működési területét is, hiszen a keleti régiókban sokkal rosszabbak a lehetőségek, mint a nyugati régiókban. A felzárkóztatásra égetően szükség lenne!*
- *Azoknak a vállalkozó kisiparosoknak, akik max. 4 fővel dolgoznak, legyen lehetőségük megválasztani, hogy melyik érdekképviseleti szervnek kívánják tagdíjat fizetni. Kötelező regisztrációs díj – évente – a kamarának? Semmit nem kapunk érte! Csak a kamara - amúgy sem kevés - bevételét növeljük. Szűnjön meg a kamara monopol helyzete! Vállalkozói biztonságot kérünk! A 10 %-os társasági adót – a kicsik részére – a felére kérjük csökkenteni! (Megjegyzés: a társasági adó mértéke 2017-től 9%)*
- *Szükséges lenne erősíteni a szakképzést, ösztönözni új vállalkozások létrehozását, új munkahelyek teremtésével bevonni a fiatalokat a termelésbe.*
- *Legyen kevésbé bürokratikus a tanulótartás. Kellőképpen díjazták a tanulótartást. Adjon támogatást az állam a tanulót tartó vállalkozásoknak a korszerű felszerelések megvásárlásához, és a megfelelő munkakörnyezet kialakításához.*
- *A közvéleményben még mindig az él, hogy minden vállalkozó adócsaló. A média nagyon keveset tesz a vállalkozások valós megismertetéséért.*
- *Állandóan fenyegetnek bennünket: ha ennek meg ennek nem tesz eleget, jön az x forint bírság. Jobb lenne az az eljárás, ha pl. a NAV előbb figyelmeztetne, és csak ezt követően bírságolna.*
- *A családi tulajdonú cégek fenntartása nagyban függ az előttük álló legnagyobb kihívás, a generációváltás sikeres levezénylésétől.*
- *Felül kellene vizsgálni a helyi önkormányzatok lokális gazdaságélénkítő és kkv-támogató tevékenységét.*
- *Kellő figyelem hatására a mikrovállalkozások a termelő foglalkoztatás-bővítés fő forrásai lehetnének, és egy részük valós növekedésnek indulhatna. Alkalmassá válhatnának a „klaszteresedésre”, a hálózatok építésére, illetve a stratégiai szövetségek létrehozására is.*

Az online kérdőíves felmérés szöveges véleményeinek összefoglalása

Mennyire könnyíti meg a vállalkozása adminisztrációját a rendelkezésre álló elektronikus ügyintézés?

Tipikus problémák:

- segítene, de gyakori, hogy nem elég egy dokumentumot elektronikusan elküldeni, papíralapon is kell, néha még CD-n is. Sőt arra is volt példa, hogy a kért dokumentumot elektronikus felületen lehetett rögzíteni, de beküldeni csak papíralapon lehetett. Nem felhasználóbarátok az internetes ügyfélszolgálati rendszerek (például a magyarorszag.hu), nincsenek a különböző szoftverek összehangolva (banki, számlázó, könyvelő programok), ezért egyik programból nem könnyű átvinni az adatokat a másikba, mert a különböző hatóságok informatikai rendszerei eltérnek egymástól.
- Úgy tűnik, hogy az ügyintézési lehetőségek nem kellőképpen integráltak, nem az informatika lehetőségeivel élve készültek a rendszerek, hanem az eddigi papíralapú megoldások számítógépre vitelével. Az is előfordul, hogy az elektronikusan készített bevallásra a válasz postai úton érkezik.
- A HACCP rendszernél az elektronikus ügyintézés ellenére sok a papíralapú adminisztráció.
- Nem lett kevesebb az adminisztráció, továbbra is jellemző az átfedő adatbekérés, ugyanazokat az adatokat több intézménynek is jelenteni kell, (Például az EKÁER rendszer esetén), a már korábban bekért adatokat újra bekérik, illetve a hatóságok által kért adatok gyakran már egy másik hatóság adatbázisában szerepelnek, de mégis újra bekérik.
- Az ügyfélkapu kezelése nehézkes, lassú, gyakori a leállás. Különösen bevallási időben nem működik az ügyfélkapu megbízhatóan.
- Ha lejár az ügyfélkapu belépési kódja, adott idő után már csak személyesen lehet újat kérni egy kormányablakban.
- Nehézkes a NAV nyomtatványkitöltő programja. Átlagos felhasználó nem tudja kezelni. Személyes érdeklődésre pedig nincs lehetőség. Ez utóbbi akkor is probléma, ha nem egyértelmű a kitöltési utasítás.
- Gyakran változnak a nyomtatványok.
- Egy adószakértő szerint az adóbevallásban sok felesleges adatot kérnek, és az egész rendszer túlbonyolított.
- Drága az elektronikus aláírás megszerzése és fenntartása.
- A bíróság, jogvita esetén, nem fogad el elektronikusan aláírt dokumentumot.
- Az ország egyes részeiben drága és megbízhatatlan az internet szolgáltatás, gyakran fagynak le a rendszerek. A hibaelhárítás lassú és nehézkes. Több helyen nincs még szélessávú internet hozzáférési lehetőség.
- Sok helyen kérnek személyes adatot úgy, hogy nem biztosított a megfelelő adatvédelem.
- Az építőiparban az „E-naplót” és a kapcsolódó szabályokat sűrűn változtatják. Ráadásul rendkívül bonyolult is a rendszer. Egy vélemény:

„Csak kisebb munkákat vállalok, lehetőleg csak felújításokat, ahol nem kell naplózni. A naplózás akár napi 2-3 órát is igénybe vehet. Hol van erre egy kisvállalkozónak ideje? Gyakran wifi sincs a terepen, ahol dolgozunk, vagy lefagy az online rendszer. Az alvállalkozók bekapcsolása is probléma. A rendszer beszerzése sem olcsó.” (Egy jónevű építőipari kisvállalkozó Nyugat-Dunántúlról)

- A kötelezővé tett elektronikus ügyintézéshez a kiscégek számára ingyenes képzést kellett volna biztosítani. Ezt például megtehették volna a kamarák.

Szükséges teendők:

- az internetes szolgáltatások megbízhatóságának növelése az ország minden régiójában
- Az állam és a cégek közötti elektronikus kapcsolati rendszerek felhasználóbarátabbá tétele, összehangolása.
- átfedő adatkérés, illetve az állami rendszerbe egyszer már bevitt adat újbóli bekérésének kiküszöbölése
- az ügyfélkapu felhasználóbarátabbá tétele
- az elektronikus ügyintézési dokumentumok papíralapú bekérésének megszüntetése.
- bürokrácia csökkentés: kevesebb adat, kevesebb dokumentum igénylése a cégektől
- a bekért dokumentumok érthető kialakítása, és a gyakori változtatás megszüntetése.

Tisztességes e a piaci verseny?

Általános vélemény: Nem!

Tipikus problémák:

- a nagy és főleg külföldi cégek előnyöket élveznek Egy vélemény:
„10 ezer fős kisvárosunkban 4 multi működik. Mind hatalmas adókedvezményt kap. A kiscégeknek meg hatalmas az adóterhelése, és rendszeresen ellenőrzik őket. Hol van itt a „patrióta gazdaságpolitika”?
- az államilag támogatott, illetve pályázatot nyert cégekkel szemben, főleg a kistérségeken esélytelenek a kisvállalkozások.
- sok a tisztességtelen, feketén működő piaci szereplő. Velük szemben a szabályosan működők versenyhátrányban vannak. Például az építőiparban nagy az illegálisan működő vállalkozók aránya. De az autómentésben is elterjedt a fekete munka. De nem az erre a jó megoldás, hogy a legálisan működőknél szigorodnak az ellenőrzések (Ez ugyanis az a tipikus eset, amikor egy fekete lyukban keresi az állam a fekete macskát, de a macska nem ott van)
- a korrupció és a kapcsolati tőke nagy szerepe torzítja a versenyt
- a kereskedelmi láncokba való belistázás rendszere korrump
- nincs erős versenyfelügyelet (neten adómentesen lehet árulni, kínai gyártó félrevezető műszaki információkat adhat meg, a védjegyet nem tisztelőkkel szemben nem lehet eljárni)
- az energiaszolgáltatók, kommunikációs cégek visszaélnék erős pozíciójukkal a kiscégekkel szemben. Például a szolgáltató a kiscégekkel egyszerűen nem tárgyal.
- a kisgazdálkodó a felvásárlóval szemben is hátrányban van: tőle olcsóbban veszi meg a terméket, mint a nagytól (például: tej)
- a beszállítási lehetőséget gyakran „meg kell venni” (korrupció).

- egy kezdő magyar kisvállalkozó az első perctől kezdve minden adó- és egyéb terhet fizet, miközben a betelepülő nagycégek jelentős kedvezményeket kapnak.
- nincs igazi verseny, mert sok az állami beavatkozás, azaz „erősen irányított piacgazdaság” van. Az állam gyakran „szól bele” a piaci versenybe, például egyedi támogatásokkal hoz helyzetbe egyes piaci szereplőket. Így aztán a cégek nem a vevőkért, hanem az állami támogatásokért versenyeznek.
- a magas ÁFA export esetén, de a hazai piacon is rontja a hazai cégek versenypozícióját.
- külföldi kereskedők könnyen kijátszhatják a szabályokat, felhalmoznak adósságot, majd „tönkreteszik” a nekik beszállítót és utána eltűnnek. Az igazságszolgáltatás pedig lassú.
- a nagycégek gyakran „kartelleznek”
- a kisvállalkozó helyben sem kap közvetlenül megrendelést. (Az ország másik végéből „nyernek” a közbeszerzési kiírásokon. Majd a „nyerő” a helyi kiscéggel próbálja, nyomott áron, elvégeztetni a munkát.
- az állami szerepvállalás is torzítja a versenyt. Egy érdekes vélemény:

„az általános szabállyal szemben, amely szerint a taxi sárga kell, hogy legyen, verseny nélkül kapta meg a jogot a motorháztetőn kék színnel a vizes vb reklámozására a Főtaxi.” (egy taxis vállalkozó)

Szükséges teendők:

- további erős fellépés a feketegazdaság ellen, de nem a szabályosan működők még gyakoribb ellenőrzésével, hanem a „fekete szereplők” kiszűrésével
- az állami egyedi beavatkozások visszafogása, a piaci verseny bátorítása
- olyan versenyfeltételek kialakítása, amelyek között az innováló, a minőségi terméket gyártó, illetve szolgáltatást nyújtó, a vevőket megbízhatóan kiszolgáló cégek a sikeresek
- egyenlőbb feltételek a hazai és a külföldi cégek számára (a lehetőségekhez jutásban és az ellenőrzésben egyaránt)
- az energiaszolgáltatók és kommunikációs cégek kisvállalkozásokkal szembeni gyakorlatának feltérképezése, a szükséges szabályozások bevezetése
- további ÁFA csökkentés

Pályázati lehetőségekhez jutás

Típusos problémák

- a kiírási szabályok általában olyanok, hogy kisvállalkozás nem is pályázhat.
Például:
  - o nincs elég előző évi eredménye hozzá, ha pedig vesztesége volt, az eleve kizáró tényező
  - o idén alakult, nincs „pénzügyi múltja”
  - o nincs elég önrésze (forráshiány)
  - o nincs személyzete a bonyolult pályázati kiírásnak megfelelő pályázat összeállítására (pályázat írók drágák)

- már megkezdett fejlesztésre nem lehet pályázni, holott annak már jobbak a „megvalósítási esélyei”, mint egy „0-ról indulónak”
- a pályázati rendszer továbbra is rendkívül bonyolult, bürokratikus és lassú az elbírálás. Több cég is jelezte, hogy közel egy év eltelt, mire választ kapott. Miközben a gazdaság „nem vár”, a piaci lehetőségek elvesznek (Például: GINOP 2.1.7. pályázat esetén)
- a pályázás során állandóan újabb és újabb adatokat kértek. Úgy kellene kiírni a pályázatokat, hogy már a legelején minden feltétel szerepeljen benne.
- A bírálatoknál alkalmazott pontozási rendszer gyakran nem gazdasági, hanem egyéb okok miatt zár ki vállalkozásokat (főleg kicsiket). Például:
  - o van-e a cégnél női vezető?
  - o van-e export?
 (És ha éppen a pályázat tenné lehetővé az exportot?)
- a szolgáltató cégek számára gyakorlatilag nincs pályázati lehetőség
- a Pest megyei vállalkozások hátrányban vannak a pályázati rendszerben
- önkormányzati tulajdonban lévő, de piaci szereplőként szolgáltató cégek számára nem elérhetők a KKV-knak kiírt fejlesztési pályázatok.
- a pályázati kiírás gyakran „meghívásosnak” látszik
- miért nem segítenek a kamarák a KKV-knak ingyenes szolgáltatással a pályázatnál? Ez ígéretként elhangzott az új pályázati ciklus indulásakor, de a gyakorlatban a rendszer nem működik.
- A „start up”-ok pályázását gátolja, ha a teremtendő új munkahelyek száma a pályázatnál fontos feltételnek számít
- A kiscégek számára magas a pályázható összeg alsó határa
- hibás kiírások: például a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal egyik a KKV-knak kiírt innovációs pályázatában a feltételek között az első így hangzott:
  - o az előző évben legalább 100 főt foglalkoztatott.
 Köztudott ugyanakkor, hogy a mikro-és kiscégek 50 fő alatt foglalkoztatnak
- Végül egy kiscég arra hívta fel a figyelmet, hogy a nagyvállalatok úgy kapnak állami támogatást munkavállalói továbbképzésre, hogy a kiscégek munkavállalóit ingyen vagy alacsony összegért szintén tovább képezhetik. Ezt a lehetőséget azonban arra használják, hogy „szemezgetnek” a kiscégek munkavállalói között, és a jókat, magasabb bérért magukhoz csábítják.

Szükséges teendők

- a felmérés alapján a kisvállalkozások többsége nem fér hozzá a pályázati lehetőségekhez. Ezért át kellene gondolni a pályázati feltételeket, és figyelembe venni, hogy a „KKV” megnevezés három nagyon eltérő vállalatcsoportot foglal magában. Közülük a pályázati rendszer leginkább a „közepes méretű” cégeket célozza meg, miközben a mikro- és kisvállalkozói szektor, amelytől egyrészt jelentős innovációt lehetne várni, illetve fontos szolgáltatásokat nyújt, versenyhátrányba kerül és teljesen lemarad.

Közbeszerzésben való részvétel lehetősége

Tipikus problémák

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban általánosan és egybehangzóan negatív vélemények fogalmazódtak meg.

- a kiscégek körében általános vélemény, hogy közbeszerzési lehetőségekhez közvetlenül nem férnek hozzá, általában beszállítóként, nyomott áron akarják csak igénybe venni őket a „fővállalkozók”. Egy vállalkozó így írt:

„Nem indulunk közbeszerzésen, mert „korábban bármikor indultunk, mindig le kellett fizetni valakit, aki aztán felajánlotta, hogy nyomott áron, veszteségesen beszállíthatunk hozzá”

- a korrupcióra utaló megjegyzések gyakoriak a mintában. Egy közbeszerzési referens szerint:

„a közbeszerzések lebonyolítása a legkevésbé sem átlátható és tisztességes”.

Mások így fogalmazzák:

„a közbeszerzések eleve le vannak osztva”, illetve „a még a meghívásos alapon működő közbeszerzés törvényes, addig miről beszélünk?”

- további megjegyzések:
  - o *nem akarok részt venni a „nagy nemzeti csalásban”*
  - o *„nem kívánok fizetni a győzelemért”*
  - o *„politikai kapcsolatok nélkül esélytelenek vagyunk”*
  - o *„a közbeszerzési pályázat arra van kiírva, aki már a kiírás előtt megnyerte”*
- a „nagycégek” alacsony árral indulnak, majd „pótmunkákkal” feltornázzák a vállalkozói díjakat, és ezt a rendszer „tolerálja”. Ezért olyan gyakori, hogy a közbeszerzéses munka végül drágább lesz, mint közbeszerzés nélkül lett volna.

Szükséges teendők

Úgy tűnik, hogy a kisvállalkozások egybehangzó véleménye szerint a rendszer korrupt, és ez az egyik oka annak, hogy a kiscégek nem férnek hozzá. A nagyobb vállalkozások viszont azt jelezték, hogy nem gond számukra – amennyiben rájuk nézve aktuális kiírás – a közbeszerzéshez való hozzáférés. A korrupciós problémákra azonban a nagyok is utaltak.

Ezért:

- többet kellene tenni a korrupció kizárása érdekében
- a kiscégek számára elérhetőbbé kellene tenni a közbeszerzési pályázatokat
- a feltételrendszerben a minőségre, a megbízhatóságra és az újdonságtartalomra kellene a hangsúlyt helyezni
- újra kellene gondolni a „meghívásos rendszer” indokoltságát

A különböző hatóságokról alkotott vállalkozói vélemények

Tipikus problémák

Nyolc szakhatóságról kértünk véleményt, de volt lehetőség arra, hogy további hatóságokat is megnevezzon, és véleményt mondjon róla a vállalkozó. A „szakhatóságok” megnevezése nem mindig pontos, esetenként inkább a végzett ellenőrző tevékenység természete alapján kérdeztünk véleményt, tekintettel a hatóságok nevének, ellenőrzési jogkörének gyakori változásaira. Továbbá állami rendszerekkel kapcsolatban is kértünk véleményt. (pl. oktatási rendszer)

A hatóságokkal kapcsolatos általános megjegyzések:

- többségénél az érezhető, hogy a feladata a „pénzbehajtás”.

Néhány konkrét megjegyzés

- NAV
  - o fölényeskedő, lekezelő hangnem. Érezhető: „büntetni akar”
  - o az ellenőr hazugságra akarja rávenni a dolgozókat
  - o bizalmatlan! „Évek óta napra pontos ÁFA befizető vagyok. Az első alkalommal, amikor nem befizetésem lett volna, azonnal átfogó vizsgálatot indított velem szemben a NAV. (Pedig nem is kértem visszautalást, mert tudtam, hogy legközelebb újra „befizető” leszek.)
  - o egy NAV ellenőr véleménye: „az éppen intézkedő NAV ellenőr utasítása szerint kell eljárni.”
  - o egy „start-up” cégnél egy év után az „firtatta” a NAV, hogy miért nem nyereséges?
  - o van-e joga eltérő elbánásban részesíteni az adózókat a NAV-nak? Ugyanis az un. „jó adózók” esetén gyorsabb ügyintézés és gyorsabb Áfa visszatérítést ígér. Viszont az ügyintézés és Áfa visszatérítés gyorsaságát, amely végső soron a NAV működési hatékonyságát mutatja, nem lenne szabad „fegyelmező eszközként” használni.
- katasztrófavédelem, kéményseprés
  - o egy pékségben a lisztraktárban azt ellenőrizték, hogy van-e olyan ablak, amely megfelelően törik majd, ha felrobban a liszt.
  - o kéményseprésért félévre 60 ezer Ft-ot kértek, de semmit nem ellenőriztek
  - o kéménytisztítás családi házban, ahol a cég székhelye van csupán bejelentve, de minden szolgáltatást a tulajdonos magánemberként fizet: a katasztrófavédelem levélben utasította a kéményseprés „céges megrendelésére” a vállalkozót. Amikor aztán a kéményseprőcég embere kijött, hatalmas összegeket kért a kiszállásért és néhány perces ellenőrzésért. Vélemény: ez egy új adó a kiscégeknek: „kéményadó”.
  - o vizsgálat: ki vannak-e rakva kellő sűrűséggel egy 80 m²-es pékségben a foszforeszkáló piktogramok (5000 Ft/db), nehogy eltévedjen valaki tűz esetén.
  - o a cég 30 éve parapet gázfűtést használ, mégis minden évben jönnek a kéményseprők, pedig minden évben megírja a vállalkozó a kérelmet, hogy töröljék a listájukról.

- **ÁNTSZ/NÉBIH**
  - o azt ellenőrzi, hogy van-e repedés a csempén, mikor volt festés, ki van-e téve a „dohányozni tilos” tábla, van-e dokumentálva, hogy honnan vette a cég a tisztítószereket. De például azt nem ellenőrzi, hogy mekkora az élelmiszer adalékanyag tartalma, vagy a felhasznált gabona növényvédőszer tartalma (pékség megjegyzése)
- Foglalkoztatás felügyelet, munkavédelem
  - o állandóan ellenőrzik az elektromos hálózat tervét, a tűzvédelmi- és villámhárító tervet, amelyeket 2 évente meg kell újítani. Ennek költsége darabonként 50-100000 Ft. Ez túlzottan nagy teher a kiscégeknek.
  - o részletes elemzések arról, hogy ki, mikor, meddig dolgozott.
- Az ellenőrzésekkel kapcsolatos általános vélemény, hogy aránytalanul nagyok - apró hiányosságok esetén is - a büntetések.

Szükséges teendők

- vállalkozóbarátabbá, szolgáltatáscentrikusabbá kellene tenni az ellenőrzési rendszert
- a gyakorlatban továbbra sem érződik, hogy az ellenőr előbb figyelmeztetne, és csak ha annak nincs hatása, akkor büntetne. (Bevett nyugat-európai gyakorlat!) Ezen változtatni kell!
- az aránytalanul nagy büntetéseket, különösen a kisebb cégek esetén, mérsékelni kellene.

Átfedések az ellenőrzések során

Azt vizsgáltuk ezzel a kérdéssel, hogy világos-e a feladat elhatárolás az egyes ellenőrző hatóságok esetén. Ugyanis ha a különböző hatóságok átfedő módon ellenőriznek, az felesleges idő- és költséget jelent a vállalkozások számára.

Tipikus problémák

- jelentési kötelezettségekben van átfedés. (például a környezetvédelmi termékdíj a NÉBIH felé, miközben ez az adat megvan a NAV-nál)
- van átfedés a katasztrófavédelmi és a környezetvédelmi ellenőrzéseknél.

Egy érdekes megjegyzés:

„Gyakori, hogy egy-egy szakhatóság megjelent ellenőrei egymás között vitatkoznak arról, hogy egy adott dolog hogyan helyes.”

- „túellenőrzések”. Példa egy Békés megyei vállalkozótól:

„A nálunk lévő vizet emberi fogyasztásra alkalmatlannak ítélték, holott a mintát a nálunk is használt városi csapvízből vették.”

- munkavédelem és katasztrófavédelem is ellenőrzi az elektromos berendezések érintésvédelmének szabályosságát
- munkaügyi mulasztásért a NAV és a munkaügyi felügyelet is büntetett
- a környezetvédelmi ügyeket legalább 3 szakhatóság vizsgálja

Szükséges teendők

- egyértelműen kellene szabályozni azt ellenőrző szervezetek hatáskörét, hogy teljesen kiszűrhetők legyenek az átfedő – felesleges, és költséges – ellenőrzések.

Vannak-e a kisvállalkozásokat aránytalanul terhelő, számukra indokolatlan többletköltséget jelentő szabályozások, törvények?

Erre a kérdésre a kiscégek többsége igennel válaszolt, és példák sokaságával igazolta, hogy a kiscégek esetén indokolt lenne a szabályok egyszerűsítése.

Tipikus problémák

- a kiscégek számára aránytalan terhet jelent a sokféle kötelező költség, tagsági díj stb. (kamarai tagdíjak, oktatásban való kötelező részvétel, tűzvédelmi tanácsadó alkalmazása, indokolatlanul magas munkavédelmi költségek, üzemorvosi tevékenység költségei, pénztárgépek évenkénti ellenőriztetése, évvégén, pénzért az adatok kiírása, energetikai szakreferens alkalmazás, on-line pénztárgép használat után fizetendő internethasználati díj stb.)
- a HACCP rendszer előírásai, bürokráciája túlzott mértékű. (a Nyugaton alkalmazott rendszerhez képest „túllihegett”)
- a statisztikai adatszolgáltatási igény a kicsik esetén túlzottan nagy. (Ezért aztán „hasra ütéssel tölti ki a cég.”)
- nagyon sok az olyan kisadó, amelynek beszedése állami szinten veszteséges, csak arra jó, hogy a kiscég belefussjon az adminisztrációba. (Pl. környezetvédelmi termékdíj a legkisebb mennyiségre is)
- egy egyszemélyes kiscégnek ugyanazon szabályoknak kell megfelelnie, mint egy multinak
- sok a szabály, de gyakran a hatóságot sem az igazság érdekli, hanem csak az hogy le legyen minden „dokumentálva” (NÉBIH)
- Egységes Környezethasználati Engedély Rendszer (IPPC): a kapcsolódó eljárási díjak, szakértői és egyéb költségek pont ugyanakkorák egy kiscégnek, mint egy multinak. Differenciálni kellene a díjakat!
- egy építési engedéllyel kapcsolatos probléma:
„Építési engedéllynél a Kormányhivatal szakigazgatási szervei az egymás közti levelezést velünk végeztették el. A hatósági ellenőrzésnél miért a cégnek kell az összes már beadott anyagot újra bemutatni, felsorolni, megnevezni?”
- EKÁER-köteles termékek körét felül kellene vizsgálni. Például a zsebkendő, nyakkendő, sál, csokornyakkendő tényleg „jelentős kockázatú terméknek” tekinthető?
- Kockázatelemzés: leszerződött munkabiztonsági szakember csinálja nagy összegért. Ellenőrzésnél csak a meglétét vizsgálják, még senki nem olvasta el. Poroltót már nem elég évente, negyedévente kell ellenőrizni.

- a rengeteg határidő folyamatos stresszhelyzetet teremt tudván, hogy a legkisebb mulasztás is jelentős pénzbírsággal jár.
- Nagyon sok a panasz a pénztárgépekkel kapcsolatban. Néhány tipikus megjegyzés:
  - o *ha kötelezővé teszi az állam, miért nekünk kell fizetnünk az internet használat díját?*
  - o *miért van szükség a taxinál az „éves kiolvasásra”? Hiszen évközben minden adat folyamatosan be megy a NAV-hoz!*
  - o egy kereskedő véleménye: „a rendelt” online pénztárgépe az utolsó napon sem jött meg. Hogy betartsa a szabályt vett egy „gyengébb” minőséget. A gép az első évben háromszor romlott el. Mivel nincs helyben javító, messzire kellett elvinnie javításra, ráadásul az egy év garancia után már csak jelentős díjért javították. (Sok hasonló vélemény fogalmazódott meg.)
- Rengeteg jelentést igényel a NAV.
- Miért nem lehet a sok „kisadót” egy számlaszámra utalni a NAV-nál? Miért kell havonta 9 számlaszámra utalni?
- közüzemi szolgáltatók kedvük szerint módosítják a kiscégeknek a szerződéseket.

Egy vélemény:

„Eljárást indítottak pl. azért, mert alacsonyabb volt az átlagosnál a vízfogyasztásunk. (Családi bölcsi). Ezután a magánszerződést cégessé tették, ezzel duplájára emelkedett a vízdíjunk.”

- általános vélemény, hogy a kötelező kamarai hozzájárulást (5000 Ft) a kiscégek esetén önkéntessé kellene tenni, mivel ma semmit nem szolgáltat ezért a kamara, így a cégek „többletadónak” tekintik ezt a fizetési kötelezettséget.
- meg kellene szüntetni az adóhatóság azon jogosítványát, amely jogerős adóhiány megállapítása előtt lehetővé teszi az adóalany bankszámlájának zárolását, amely akár a cég tönkremenetelét is előidézheti.
- a kezdő, elsősorban önfoglalkoztató cégek esetén a vállalkozást legalább egy évig mentesíteni kellene minden adó- és járulékfizetés alól. Ez ösztönzőleg hatna az innovatív START-UP cégek létrehozására is.
- végül egy megszívlelendő vélemény:

„A kicsiknek gyakorlatilag lehetetlen minden előírt adót és járulékot befizetni. Ha az ember nem akarja, hogy a cég tönkremenjen, akkor „adót kerül”. Ez mentális teher, ami nem hagyja, hogy a menedzsment a valódi feladatra koncentráljon.”

Szükséges teendők

Általános vélemény a túlzott bürokrácia, és az egyes intézmények közötti egyeztetés hiánya miatt a feleslegesen megismételt, illetve párhuzamos adat- és jelentéskérés.

Ezek a problémák sokkal erősebben érintik a kisvállalkozásokat. A nemzetközi gyakorlatra jellemző, hogy a kisvállalkozói szektor, ezen belül is elsősorban a mikrocégek esetén az állam egyszerűsített jelentéseket kér, jelentősen csökkenteni az adózási és a jelentési kötelezettségeket. Ez Magyarországra nem jellemző. Viszont ez a helyzet versenyhátrányt jelent a kiscégeknek. Ezért indokolt lenne a kiscégek esetén

- az adóadminisztráció jelentős csökkentése
- a statisztikai adatszolgáltatás minimalizálása
- az adminisztratív költségek, tagsági, ellenőrzési és egyéb díjak egy részének elengedése, a továbbiak csökkentése. Teljesen egybehangzó javaslat a kötelező kamarai „regisztrációs” díj megszüntetése
- a pénztárgépekkel járó adminisztráció és költségek csökkentése

A bér-, adó- és járulékváltozások hatásai

Tipikus problémák

A nagyobb vállalatok egyetértenek a társasági adó- és szociális járulékcsoökkentéssel. A bérnövekedést kigazdálkodhatónak tartják. A kiscégek azonban problémákra hívták fel a figyelmet:

- a kiscégek számára a társasági adó csökkentés csupán egy százalék volt, ami – a járulékcsoökkentés figyelembe vételével is – kevés a bérnövekedés kompenzálásához ugyanis
  - o a termelékenység növeléséhez beruházniuk kellene, de ehhez nincs forrásuk
  - o árat, főleg a lemaradott régiókban nem tudnak emelni
  - o a fenti két probléma miatt elbocsátásra, illetve részmunkaidős foglalkoztatásra kényszerülhetnek
- a külkapcsolatokkal is rendelkező vállalkozások jelezték, hogy áraikat már „kijárnították” akkorra, amikor a béremelési döntést megtudták. Mivel a „jó partneri kapcsolat” miatt árat nem emelhettek, így csökkenni fog a profitjuk, ami gátolja a fejlesztéseket.

Szükséges teendők

Mivel a béremelés indokolt volt, sőt további béremelésre is szükség lenne, ezért:

- segíteni kellene a kisvállalkozásokat abban, hogy termelékenységnöveléssel, beruházással, digitalizációval csökkentsék a béren kívüli költségeiket
- ingyenes képzést kellene indítani a szakmai kamaráknak a kiscégek menedzselési, szervezési színvonala emelése érdekében

Vélemények az innovációs környezettel kapcsolatban

Tipikus problémák

A válaszokból az derült ki, hogy a vállalkozók egy része nincs tisztában azzal, hogy mit is jelent az innováció. Tipikusan termékinnovációra gondoltak, amellyel kapcsolatban az általános vélemény az volt, hogy

- erre nincs forrás
- nincs hozzá szakember, és
- nincs igényes, fizetőképes hazai piac, amely megfizetné az innovációt.

További megjegyzések:

- akik tudják, hogy a munkafolyamatok átszervezése is nagyon fontos innováció azt jelezték, hogy ilyen innovációkra nem állnak rendelkezésre pályázatok
- az innovációval kapcsolatos pályázatok bonyolultak, és irreális feltételeket tartalmaznak a kiscégek szempontjából
- a bürokrácia és a korrupció gátolja az innovációt
- a már kitalált jó ötlet piacra juttatását nem segíti az innovációs pályázati rendszer
- hiányoznak az innovációs rendszerből az „innovációs angyalok”, akik „hatékony ötletbányászatot” végeznének, és a jó ötleteket gyorsan és hatékonyan segítenék piacra
- az innovációt segítené, ha a „közbeszédben”, a médiában fontos téma lenne az innováció, jó és követendő példaként lennének bemutatva az innovátorok
- nem hatékony a „nemzeti innovációs rendszer”. A pénzek elfolynak, azzal dicsekszenek a vezetők, hogy bizonyos témákra milyen sok pénzt adtak, és nem azzal, hogy ráfordított költségekkel (input) milyen megfogható gazdasági eredmények (outcome) születtek.
- gátolja az innovációt a hazai fizetőképes kereslet szintje, a fogyasztók érzékenysége
- gátolja az innovációt a kiscégek esetén a vezetés színvonala, hozzáállása, képzetlensége
- az állami gazdaságpolitika az összeszerelő üzemek betelepülésének jelentős anyagi támogatásával az innovációtól von el erőforrásokat.

Egy érdekes vélemény egy informatikai start-up cég vezetőjétől:

„Az ötlet egy csecsemő, amivel úgy kell bánni, mint anyának a gyermekével. Számtalanszor kértem a sajtótól nyilvánosságot, hogy legalább ismertséget szerezhessen a már kész fejlesztésem. "Nem lehet, mert az reklám volna" - hangzott a válasz. Ugyanezek a lapok (Index, Origó stb.) tele vannak külföldi találmányokról szóló részletes beszámolókkal, úgy, hogy azért senki nem fizet. Ez a jelenség a sajtó kontraszelekciója. Mint ahogy a csecsemőnek sem kell fizetni az anyatejért, ugyanúgy nem elvárható egy kezdeti szakaszban álló fejlesztéstől sem, hogy önerőből törjön a csillagokig. Például a köztvé adhatna minden új magyar technológiai innovációnak egy ingyenes időkeretet, hogy bemutathassa magát a közvéleménynek, esetleg befektetőre leljen. Ezernyi lehetőség volna az organikusan megnyilvánuló innováció felemelésére.”

Végül egy „sarkos” vélemény:

„Magyarországon a sorból kilógó innovátornak nincs presztízse, vonzereje. Egyébként sem fér bele a bürokrácia kényszerzubonyába”.

Szükséges teendők

Tekintettel arra, hogy innováció nélkül érdemi versenyképesség javulás és fenntartható gazdasági növekedés sem képzelhető el, ezért fontos lenne:

- az innovációt a közbeszéd és a politikai gondolkodás középpontjába állítani
- felül kellene vizsgálni a nemzeti innovációs rendszer működését, javítani kellene annak hatékonyságát azzal, hogy
  - o a teljes innovációs láncra (folyamat innovációra, marketing- piaci-szervezési és vezetési innovációra is) legyenek pályázatok
  - o a felhasznált erőforrások megtérülését, gazdasági- társadalmi hasznosulását mérni kellene
  - o a kisvállalati szektorban rejlő innovációs képességeket „fel kellene szabadítani” a bürokratikus terhek csökkentésével.

Az állami működésről (jogszabályok, szabályozás, kommunikáció) alkotott vélemények

Tipikus problémák

- gyakori és nehezen követhető a jogszabályváltozás, gyakran mielőtt hatályba lépne, vagy kicsivel a hatálybalépés után már módosítják is a jogszabályokat (pl. a gépjármű átalány a munkavállalóknak)
- a hegyközségi törvényt az elfogadás és kihirdetés után körülbelül 80%-ban módosítani kellett (nem volt előzetes egyeztetés a szakmával)
- egy másik érdekes példa: „családi napközit” (1-3 év) váratlanul átnevezték családi bölcsődévé. Ez új honlap, cégtábla, szórólap, logó stb. készítését tette szükségessé. De az is jellemző, hogy rengeteg szakhatósági engedély kell, amelyet helyben nem lehet elintézni, ezért megszerzésük jelentős utánajárást igényel. Ezzel szemben az „állami kommunikáció” így hangzik: „Ha egy nagymama a saját házában 3-4 környékbeli gyermekre napközben vigyáz, az a családi napközi.”
- a cégek működését különösen zavarják a visszamenőleges szabályváltozások (pl. a törzstőke emelés a Kft-k esetén)
- túlzott az állami beavatkozás a gazdasági folyamatokba
- a kiscégekkel szembeni állami magatartás: barátságtalan, lekezelő, „potenciális bűnelkövetőként” tekint az államapparátus a kisvállalkozásokra
- gyakori, hogy az állami alkalmazottak felkészületlenek, ugyanazon szervezetben dolgozók ellentétes információkat adnak, vagy nem tudnak információt adni a változtatásokról. A hivatalnokok nem merik írásba adni a tájékoztatást (Tipikus példa volt az EKAER)
- a hatóságok gyakran meggyéenként eltérően értelmezik a jogszabályokat
- a rengeteg, követhetetlen és kiszámíthatatlan változás akadályozza a cégeknél a hosszabbtávú tervezést
- az online pénztárgépek esetén a jogszabály hatályba lépése után egy hónappal még egyes vállalkozások (pl. pénzváltók, taxisok) esetén nem volt elérhető a számukra alkalmas pénztárgép
- „elszemélytelenedett” az államapparátus, nincs, vagy nehézkes a szóbeli intézkedés, illetve informálódás

- még mindig drága az ügyintézés (pl. az eladott cégautó lízingjének törzskönyvből való törlése bár 2300 Ft, de kell hozzá egy 30 napnál nem régebbi cégkivonat, amelyre a közjegyzői díj 5000 Ft)
- nincsenek hatásvizsgálatok. A jogalkotás és változtatás mögött érezhető az érdekelt lobbikör „ereje” (pl. kamarai regisztráció 5000 Ft-os díja)
- végképp nem működik az az EU-s ajánlás, amely szerint minden egyes jogszabály módosítás, vagy új jogszabályalkotás esetén vizsgálni kellene annak hatását a kisvállalkozásokra
- nem hatékony a kommunikáció. Az a „jog nyelvén” történik, ahelyett, hogy egyértelmű, világos tájékoztatás lenne
- minden levélre kötelező legyen válaszolni
- a hivatalokban legyen jól működő, egyértelmű választ adni tudó ügyfélszolgálat
- keressen az államapparátus nemzetközi „best practice”-eket, és azok figyelembevételével egyszerűsítse a vállalkozás állammal való kapcsolatrendszerét, beleértve az adózás egyszerűsítését, a „salátatörvények” beszüntetését.

Szükséges teendők

Ez a témakör volt az, ahol a különböző méretű cégek – mikroktól a nagyokig – hasonlóan látták a problémákat. Ezért:

- csökkenteni kellene a jogszabályváltozások gyakoriságát, és kellő időt kellene adni a cégeknek arra, hogy megismerjék és alkalmazni tudják az új szabályokat
- a visszamenőlegességet - a nagyon indokolt esetektől eltekintve – meg kellene szüntetni
- hatásvizsgálatokra lenne szükség
- a kiscégekre való hatást külön is elemezni kellene
- előzetesen kellene tesztelni az ellentmondásokat, kiszűrni, többször „megrágni” a tervezett változtatásokat és csak utána „lépni”, de úgy, hogy a szabályok betarthatók legyenek
- ne fordulhasson elő, hogy a részletes végrehajtási utasítás megjelenése előtt érvénybe lépjen a jogszabály
- javítani kellene az államapparátus és a cégek közötti kommunikációt
  - o lehetővé tenni a „kétirányúságot”
  - o egyszerűsíteni és egyértelműsíteni a kommunikáció „nyelvezetét”
  - o ahol az állami „beavatkozásnak” nincs bizonyítható „hozzáadott értéke”, ott hagyni kellene a piac működését

Végül egy középállalati vélemény:

„A jogszabály alkotásnál nem ártana tudni a kapitányi hídon, hogy mi van lenn a gépházban.”

Mit tehetne – a kérdezettek túl - az állam az üzleti környezet javításáért?

A kérdésre nagyon sok és sokféle válasz fogalmazódott meg. A tipikus, valamint különösen érdekes javaslatok a következők:

- több hosszútávú szemléletet az állam- és gazdaságirányításban
- egyszerűbb, kiszámíthatóbb, bürokráciamentesebb környezetet a kiscégeknek
- a hazai cégek erőteljesebb támogatása
- nem lenne szabad megengedni, hogy a tisztességtelen vállalkozó új cégben folytathassa, miután kifizetetlen számlákat, csődbe kergetett alvállalkozókat hagyott maga után
- az uniós forrásokhoz a mikro- és kiscégek is hozzáférhessenek
- nézze át a kormány az önkormányzatok működését: sok a hozzá nem értés és tetemes a felesleges bürokrácia
- az önkormányzatok szemléletének megváltoztatása: *„fizess, hogy itt dolgozhass helyett, támogatunk mert itt teremtess munkahelyet.”*
- induljon program a kiscégek általános továbbképzésére
- javuljon a „hangnem” a kiscégekkel szemben
- a „rendőrtípusú” ellenőrzés helyett segítő típusú, együttműködő ellenőrzés, „ügyfélközpontú” szemlélet
- a rengeteg olyan tagdíj, - amelyért a vállalkozás semmi ellenszolgáltatást nem kap – megszüntetése
- az ellenőrző szervek teljesítményét ne a büntetések mennyiségével mérik
- a kiscégek a foglalkoztatás arányában kapjanak állami támogatást
- a monopolszerű helyzetek felszámolása
- a fekete gazdaság felszámolása
- a külföldi tulajdonú cégek erősebb ellenőrzése
- több párbeszéd az üzleti szférával, beleértve a kiscégeket is
- korszerűsíteni az „e-kormányzás” rendszerét: ma az informatikai és digitális fejlettség nem elég korszerű a közszférában, ezért redundáns és erőforráspazarló a működése
- a vállalkozások családon belüli továbbadásának megkönnyítése
- a NAV „magatartásának” megváltoztatni. Még mindig az érezhető, hogy „muszáj büntetést kiszabni”. Gyakran ez úgy történik, hogy inkább megegyezik az ellenőrökkel a vállalkozó a büntetés összegében, csak hagyják már békén
- önfoglalkoztató taxisnak a személyautó munkaeszköz. Miért nem igényelheti vissza az Áfát?
- hol a „söralátét” adózás?
- értelmes, világos szabályok kellenének. Ne várják el a kiscégektől, hogy jogi végzettségük legyen, vagy jogászt alkalmazzanak az értelmezéshez
- az állam magára nézve is tekintse kötelezőnek a szabályokat. Késés esetén térítse meg a vállalkozó kárát. (Például amikor még egy év múlva sincs válasz egy pályázatra (GINOP 2.1.7))

- felére csökkenteni a bürokraták számát az államapparátusban
- az állam kevésbé szóljon bele az üzleti életbe
- az építőiparnak saját felügyeleti szerv kellene
- az állam nem lehet kevésbé transzparens az állampolgárai számára, mint amekkora transzparenciát tőlük elvár, különben jön a bizalomvesztés, az ügyeskedés
- átgondolni a szakképzési hozzájárulás rendszerét: miért nem dönthet a cég arról, hogy melyik oktatási intézményt támogatja?
- a kiscégek esetén a szakképzési hozzájárulás eltörlése
- visszajelzés adása a vállalkozóknak
- szakmai képzést levinni a legkisebb falvakig („Tanuló Magyarország”)
- a Budapesttel való „kényszerházasság” ma is rengetek hátrányt jelent a Pest megyei vállalkozóknak
- javítani az innovációs légkört
- hazahozni a külföldön dolgozó magyar fiatalokat
- júniusban elfogadott költségvetés után ne legyen teljes adórendszer átalakítás novemberben
- megszüntetni azt az érzetet, hogy azért nem egyértelműek a szabályok, hogy büntetni lehessen
- további járulékcsoökkentés
- „korrupciómentes övezetek” kialakítása
- miért akarja a kormány „megtizedelni” a kisvállalkozásokat? Helyette legyen felelős gazdája a kisvállalkozásoknak, családi cégeknek a kormányban
- szerezzen a kormány a kisvállalkozások valós helyzetéről „Mátyás király álruhában” módon összegyűjtött gyakorlati tapasztalatokat

Szükséges teendők

Sokféle vélemény fogalmazódott meg az üzleti környezet barátságosabbá tételével kapcsolatban. A tipikus közös gondolatok:

- a kiszámíthatóság, tervezhetőség javítása
- az állami szemlélet megváltoztatása a kiscégekkel kapcsolatban
- továbbképzés a kisvállalati szektorban
- az elektronikus ügyintézés rendszerének („e-governance”) jelentős korszerűsítése
- az önkormányzati rendszer vállalkozóbarátabbá tétele
- a kisvállalkozások számukra felesleges költségeinek (pl. kényszer tagdíjak) megszüntetése
- a szakképzési rendszer átalakításával a cégek és az oktatóintézmények szorosabb kapcsolatának megteremtése
- „gazdát” a kiscégeknek a kormányban

Egyéb gondolatok

Végül a kérdőívben lehetőséget adtunk arra, hogy bármilyen ötletet, gondolatot felvethessen a kitöltő. Nézzük a tipikus, eddig még nem említett témákat!

- A „KKV-szektor” kategória felülbírálata. Teljesen eltérő helyzetben van ugyanis egy 1-4 főt foglalkoztató mikrocég, mint egy 249 főt foglalkoztató közepes méretű vállalat, ezért másféle állami hozzáállást is igényelne.
- a kisvállalkozásokat is partnerként kezeljék az intézmények, nagyobb cégek, például bankok. Egy példa:

Egy kisvállalkozási helyzet: egy fiatal elindította vállalkozását a fiatal gazda pályázat keretében. Megtörténtek a kezdeti lépések, de induló vállalkozásként 2016-ban egyetlen banknál sem tudott a gazdaságos üzemmérethez szükséges 6 millió forint hitelhez jutni. Majd meglett a lezárt üzleti év, amelyben kevés jövedelme keletkezett. 2017-ben pedig ezért nem kapott hitelt a vállalkozás. „Ha induló vállalkozás lenne, akkor kaphatna hitelt..., mondta most a bank, szemben azzal, amit tavaly írt, tett, mondott.” - idézi a vállalkozó. „Itt a zsákutca! Az adót fizetni kell, a pályázati vállalásokat meg teljesíteni, mert az ember szeretne tisztességes maradni” – teszi hozzá.

További gondolatok:

- több támogatást a napelemes beruházásokra,
- a hosszú ideje sikeresen működő cégek jobb elismerése,
- színvonalasabb szakmunkásképzés,
- erősebb országmarketing a turizmus sikere érdekében,

Egy érdekes vélemény:

„Aki hasznos, az jókedvűbb, boldogabb és egészségesebb is!” Tehát mindenképpen segítse a kormányzat a szolgáltató kiscégeket, a nyugdíj mellett dolgozó egyszemélyes vállalkozásokat! „Hagyja élni a kormány a mikro-kat, önfoglalkoztókat”. Ezzel is nőhet a várható élettartam!

- ne kössék mestervizsgához a tanulók képzését a vendéglátóknál. Ezzel ártanak a híres magyar vendéglátásnak („menzákká korcsosulnak”). Éppen úgy, mint azzal, hogy szakismeretet követelő munkahelyeken, 4-5 csillagos szállodákban a vendégtérben 8 általános végzettségűek dolgozhatnak.
- tegye a kormány nyilvánossá, hogy az elmúlt 5 évben 50 milliónál nagyobb vissza nem térítendő támogatást kapó cégek hogyan és mennyivel járultak hozzá a gazdaság versenyképességének javulásához, illetve, hogy mennyit fizettek be a költségvetésbe
- tegyen meg a kormány mindent azért, hogy újra legyenek színvonalas, saját tervezésű és gyártású magyar termékek
- legyen egy jövőkép a magyar emberek számára:

„Nagyon szeretném, ha az összes magyar ember újra merne nagyot álmodni és tervezni a jövőt”!

- térjen vissza a becsület az üzleti életbe! Ennek kapcsán két példa:

Az egyik példa:

Az egyik kis könyvkiadó, amelynek nincs saját boltja, az egyik nagy könyvkereskedő cég ellen felszámolást indított, mivel kb. 10 millió Ft-nyi adósságát már hosszú idejenem fizette ki. A bíróság közel egy évig nem reagált a beadványra. Közben a cég átszervezte, részekre bontotta önmagát, arészek külön – külön tulajdonokba kerültek. A kis kiadónak pedig esélye sincs, hogy pénzt valaha még megkapja.

A másik példa:

„Egyik multi megbízott egy erre a célra létrehozott Kft-n keresztül egy helyi építőipari kisvállalkozót egy új műhely betonozási munkáival. A munka elvégzése után a Kft „tönkrement”, és nem fizetett. A nagycég pedig „mosta kezeit”, hogy sajnos semmit nem tud az ügyben tenni. Viszont a kiscég kénytelen volt elbocsátani a munkavállalóit, adósságait pedig családi keretből törleszteni. Majd kiment dolgozni Németországba.”

Végül egy vállalkozói „story”, amely nyívan egyedi eset, mégis érdemes idézni a gondolatait.

Én 1982-ben kezdtem a vállalkozást. A saját cégemben mindig a műszaki fejlesztés, innováció volt a legfontosabb dolog. Eddig 7 EU-s pályázatot valósítottam meg, de valószínűtlen nem fogok pályázni a mérhetetlen állami korrupció miatt. Ami a versenyképességet illeti, Magyarország nem véletlenül van lemaradva. A gond az, hogy nem is látok semmi változást ebben a kérdésben, sőt valódi szándékot sem a politika részéről. Ami ez ügyben történik egyszerű sebtapasz, vagy jó magyar szóval halottnak a puszi.

A kutatás-fejlesztésre fordított összegek nem valósak, mivel az erre a célra kiírt pályázati pénzeket egyszerűen ellopják az úgy mond pályázati cégek. Ez 2012-ben még 15 % volt, ma már ennél lényegesen magasabb. Ezt látszólag törvényes eljárás keretébe bújtatják sikerdíjként meghatározva, de akik nem ezeken a pályázati cégeken keresztül pályáznak egyből kiesnek valamilyen adminisztrációs hibára hivatkozva. Ezen pályázati cégek hatalma, pénzhésgé, arroganciája bicskanyitogató, napi kapcsolatban vannak a pályázati közreműködő hatósággal, előre fel van osztva a pénz, és minden döntés alapja, hogy aki megfizeti az alkotmányos díjat, vagy más néven a harácsot, az kap pénzt, aki nem az nem. Így lehet olyanra több száz milliót kifizetni, mint egy villanyszerelő cégnek helyből felszálló migráns mentő repülőre, vagy legutóbb egy garázs üzemeltető cég kapott sok száz milliót orvosi jellegű kutatás-fejlesztésre.

Mivel az innovációra, kutatás-fejlesztésre szánt pénzek nem a valódi innovációs célok használnak fel, hanem egyszerűen fogalmazva ellopásra, nem is várható valódi lényeges gazdasági fejlődés, Románia is le hagy minket, jelenleg is több megrendelésük van felénk, pedig ez eddig nem volt jellemző.

Sajnos azok a szervezetek, amelyeknek hallatni kellene a hangjukat, pl. kamarák, VOSZ stb. gitt- egyletként működnek, és nem is próbálnak problémákat megoldani.

Jelenleg a havi bankköltség magasabb, mint a könyvelésért fizetett összeg, pedig a könyvelő végez minden napi könyvelést, havi több jogcímen történő bevallást, számolja a havi bért és közterheit, azaz össze sem lehet hasonlítani a munkáját a bank által végzett számlavezetési munkával.

És az egyik legnagyobb vállalkozói sérelem a villamosenergia igénylés esetén fizetendő hálózatfejlesztési díj. Ez jelenleg 3600 Ft+ÁFA amperonként. Mivel mi villamos fűtésű kemencéket gyártunk, látom évtizedek óta, hogy gyakran annyiba kerül a villamosenergia ellátás lehetősége, mint maga a kemence. Nekem most szükségem lenne egy üzem kapcsán 3x300 A energiára, ez azt jelenti, 3 240 000 Ft illetéket kell befizetni az áramszolgáltatónak, és külön az áram bevezetés költségét. Majd mint ingyenesen átadott juttatást lekönyvelni, azaz sem amortizálni, sem egy összegben elszámolni nem lehet, sőt majd a fogyasztáskor fizetem a rendszer használati díjat és egyebeket, ami sokszor több mint az elfogyasztott áram díja. Ha most az kérném, hogy a mellettem lévő ingatlanra kössék át az energia ellátást, akkor újra befizettetik a harácsot, mert a befizetéssel minden további jogot elvesztett mindenki az

üggyel kapcsolatban. A leírtakon kívül, ha nem végtelen időben van szükség az áramra, ami éveket is jelenthet ma nálunk, lehet korrupciós jutalékot adni, az ügymenet meggyorsítása céljából. Vagyis a magyar vállalkozás /és magán személy is/ háromszorosan is megfizeti, hogy villamosenergiához jusson. Pedig villamos energia van, ez nem lehet az eljárások akadálya. Így a fizetendő 3 240 000 Ft a cég részéről olyan, mintha a műhely közepén elégetném egy máglyán.

A multinacionális cégek egymás között féláron adnak-vesznek, de ebben nem tudnak a magyar KKV-k részt venni. Pl. 1 kg ötvözött acélhoz 4 EUR-ért jut hozzá egy KKV, ezt a nagyok 2-2,5 EUR-ért adják-veszik, viszont ha beszállítóként jelentkezik egy cég, mint anyag költséget ezt a kisebb összeget fogadják csak el.

Egyes cégek, pl. DANA Győr, ZT Eger, részletes költség elemzést kérnek a beszállítóktól a termékek előállítására vonatkozóan, az utolsó műveletig lebontva és beköltségelve. Majd elemzik, hogy mit mennyiért fogadnak el, szerintük mi lehet a valós költség, majd ehhez hozzá számolnak mondjuk 5 % nyereséget, és ezt hajlandók fizetni. Ez szerintem tisztán gyarmatosítás, és sok más mellett sérti a vállalkozás szabadságát. Ezzel ez is a legalacsonyabb bérmunkává silányul.

És még nagyon sok érthetetlen és akadályozó dolgot tudnék elmondani, sok esetben nem is pénz kérdéstről, csak józan észről lenne szó a döntések meghozatalához.

Az biztos, egy élhető gazdasági környezetben sokkal nagyobb eredményeket tudnánk elérni mi is, nem mindenki ilyen megátalkodott bozót harcos mint én, de őszintén nagyon elegendő van ebből a szélmalom harcból.

Végül a legnagyobb kár nem is csak a lopás, a korrupció, hanem egy erkölcsi leépülés a társadalomban, mert aki munkával akar boldogulni, elérni valamit az idióta lúzer, lopni csalni, ügyeskedni az a menő.”

Szükséges teendők

Az „egyéb” gondolatokhoz nehéz konkrét teendőket kapcsolni, mivel inkább értékrendbeli észrevételeket fogalmaztak meg a válaszadók. A gondolatokban a jóindulatú javaslatmegfogalmazásra érdemes felfigyelni. A lényegét talán úgy lehetne összefoglalni, hogy „élni és élni hagyni” a magyar gazdaság és társadalom sikeresebb működése érdekében.

VIII. Fókuszcsoportos vizsgálatok

Két fókuszcsoportos vizsgálatra került sor, mindkettő kevésbé fejlett régióban, illetve megyében (Észak-Magyarország, Nógrád megye, Dél-Alföld, Békés megye). Az irányított beszélgetésben mindkét helyen mikro- és kisvállalkozások tulajdonosai vettek részt.

A következő tipikus problémák kerültek felszínre mindkét helyen:

- a kormányzat kevés figyelmet fordít a leszakadt régiók felzárkóztatására
- a kis „lobbi-erejű” régiókba (megyékbe) sokkal kevesebb pénz (támogatás) jut

- a kormányzás mintha nem érzékelné, hogy a regionális fejletlenségből való kitörés legfenntarthatóbb módja a helyi vállalkozások megerősítése lenne
- a bürokratikus eljárások, költségek nagysága különösen erősen sújtja a kevésbé fejlett régiókban (megyékben) működő kisvállalkozásokat
- el kellene engedni a kamarai regisztrációs díjat, és törölni kellene az összes „kisdót”, mert akkor ezeket a pénzeket munkahelyteremtésre lehetne fordítani. Egy általános kisvállalati adócsökkentés is ilyen hatással lenne.
- a kevésbé fejlett régiókban (megyékben) a mezőgazdaság és a feldolgozó élelmiszeripar erőteljes fejlesztése segítené a felzárkózást. Fel kellene támasztani a helyi agrárkultúrát, építeni a hagyományokra
- élénkíteni kellene a magyar-szlovák vállalkozói – gazdasági kapcsolatokat (Nógrád megye)
- az államilag központosított tevékenységek „kiszervezése” rontja a helyi cégek esélyeit, a munkahelyek megőrzésének lehetőségeit (Például a balassagyarmati szociális otthon Kecskeméten mosat)
- Nógrád megyében a foglalkoztatási esélyeket javítaná egy műszaki jellegű főiskola létrehozása
- Nógrádban rendkívül rossz a közlekedési infrastruktúra. Az M2-es útnak végig 2 sávsnak kellene lennie. Ez javítaná az üzleti környezetet, ösztönözné a cégek betelepülését
- jó a sok sportcsarnok, de még jobb lenne, ha rögtön mellette lenne egy „Tudomány és technika háza” is. Ez növelné a fiatalok érdeklődését a műszaki pályák (mérnök, szakmunkás) iránt
- a „tűz- és munkavédelem” a bürokráciáról és „szórszálhasogatásról” szól. Pusztá pénzkiadás a kiscégek esetén
- a fejletlenebb régiók (megyék) el vannak maradva az „e-ügyintézés” területén. Rengeteg a papírmunka (Pl. a munkaidő – és szabadságnylvántartások papíralapon történnek). Túl sok a hivatal, mindenki papírt gyártat és pénzt kér. Az előírások esetenként követhetetlenek, betarthatatlanok, ellenmondásosak és gyakran változnak. Az ügyvédi költségek folyamatosan nőnek. *„Jogértelmezést csak bíróság adhat, vagy a jogszabály megalkotója. A hatóság nem ad felvilágosítást, mert nem jogértelmező, viszont büntet, ha ő másképpen értelmez, mint a vállalkozó.”* (szó szerinti idézet)
- a kevésbé fejlett régiókban (megyékben) egyrészt jóval alacsonyabbak a bérek, másrészt kevesebb a kulturált szórakozási lehetőség. Ezért nehéz ott-tartani a képzett fiatalokat
- a jogrendszert egyszerűsíteni, az ellenőrzést erősíteni kellene
- a belföldi turizmus feltételeit javítani kellene a kevésbé fejlett régiókban, megyékben
- a „fejletlenségi” probléma egyik jó kezelési módja lehetne a „szociális szövetkezetek”, „szociális vállalkozások” létrejöttének állami támogatása
- korszerű iparágakat lehetne/kellene telepíteni a fejletlenebb régiókba (megyékbe) is
- különösen az úgynevezett „tudásalapú munkahelyek” hiányoznak Nógrád megyében
- erősíteni kellene a „lokális öntudatot”, mert ez is „hangulatjavító”, egyben versenyképesség javító tényező (magyarság tudat, nemzeti identitás erősítés)

- a fogyás a fejletlen régiókban még szembetűnőbb. Nemcsak az elvándorlás, hanem a magasabb halálozási statisztika miatt is. Ez ellen tenni kellene valamit! („*Úgy elfogy a magyar, mintha nem lett volna*”)
- az alacsony bérek miatt a vásárlóerő a kevésbé fejlett régiókban és megyékben gyengébb. Ha a beszállítók a béremelések miatt árat emelnek, az tönkretehet helyi kisvállalkozásokat
- az iparűzési adót nem a bevétel, hanem a nyereség alapján kellene kivetni, és figyelembe kellene venni, hogy hány munkahelyet tart fenn a kisvállalkozó, és annak alapján kedvezményt adni neki. Ez nagycégek esetén „bevett gyakorlat” (Békés megye)
- mezőgazdasági tevékenységre nincs pályázati kiírás (Békés megye)
- „*a kiscégek terhei aránytalanul nagyok. Cégünknek több, mint 70 féle költséget kell fizetnie (tagdíjak, igazolások, oktatások, tűzvédelem, munkavédelem, munka alkalmasság)*” (idézet)

IX. Esettanulmányok

Bevezető gondolatok az esettanulmányokról

Jelen fejezet célja, hogy a kérdőíves felmérésben általánosságban felmerülő problémákat konkrét esetekkel is illusztráljuk. Olyan konkrét nehézségeket mutatunk be, amelyek versenyhátrányt jelentenek a mikro-és kisvállalkozások számára, és amelyekben kormányzati intézkedésekkel mód lenne változtatni. A felmérést az Ipartestületek Országos Szövetsége (IPOSZ) végezte 19 megyében és Budapesten. Bár egy-egy konkrét, egyedi példáról van szó, ennek ellenére is tanulsággal szolgálhatnak, sőt esetenként általánosabb problémákat is jelezhetnek. Az esettanulmányok során a leggyakrabban említett témakörök a következők voltak:

- Elektronikus ügyintézés
- Bürokratikus akadályok
- A piaci verseny tisztasága
- Pályázati források hozzáférése
- Jogszabályok átláthatósága, követhetősége
- Hatóságok, ellenőrző szervek működése
- Oktatás
- Kisvállalkozásokat érintő magas többletköltség

Általános észrevételek

Az eseteket elmesélők általános véleménye, hogy mivel a kkv szektor nagyban hozzájárul az ország gazdasági működéséhez, ezért nagyobb figyelmet kellene fordítani ezen vállalkozói körre. Gyakran lehet hallani a középvállalkozások fejlesztési törekvéseinek állami támogatásáról, ugyanakkor a válaszadók nagyobb hangsúlyt helyeznének a mikrovállalkozásokra. A konkrét esetpéldák mellett nagy gyakorisággal fordultak elő olyan általános megállapítások, hogy az államnak csökkentenie kell a bürokratikus akadályokat, a korrupció mértékét és meg kellene szüntetni a feketegazdaságot.

Kiemelt problémaként kezelik a pályázati forrásokhoz való nehéz hozzájutást. A kezdeti bizakodás sajnos a pályázatok folyamatos megjelenésével egyre inkább alábbhagyott. Ahogy folyamatosan jelentek meg a kiírások, egyre többen érezték úgy, hogy ezeket a pályázatokat nem ezen vállalkozói kör részére hirdették meg. Sajnos a bizakodás mára már teljesen szertefoszlott. Noha a kormány kommunikációjában előszeretettel használja a pályázat kedvezményezettjei megnevezésben a mikro-, kis és középvállalkozás jelzőt, ez nem felel meg a valóságnak. Olyanok a pályázatok „belépő” feltételei, amiket a hazai mikro vállalkozások nem tudnak teljesíteni. (Pl. a pályázható minimális összeg nagysága, az önerő, vagy a tevékenység jellege miatt.)

További nehézségként emelték ki az esettanulmányok a magas terheket, költségeket és regisztrációs díjakat. A vállalkozók számára az egyik legnagyobb nehézséget a fentiekén túl a jogszabályok átláthatatlansága, gyakori változása és nehéz értelmezhetősége okozza. Az említettekén kívül nagy gyakorisággal szerepelt az esettanulmányokban a nem csak a jelent, hanem a jövőt is befolyásoló munkaerő- és megfelelő képzettség - hiány is. Súlyos problémaként említették a megkérdezettek a szakképzések és a gyakorlat nem kellő összehangoltságát, ami - a vállalkozók véleménye szerint - szakmák kihalásához is vezethet.

Végül pedig egy általánosabb, az adózásra vonatkozó „karcos” vélemény:

„Rövidtávú szemléletre vall a vállalkozások fojtogatása online pénztárgépekkel, adó traffipaxszal és egyéb más félelemkeltő eszközzel, hogy még többet kisajtoljanak belőlük a gazdaság "kifehérités" címén, hogy azután a kisajtott pénzt gyakran indokolatlan, soha meg nem térülő beruházásokra költsek. A gazdaság megkíván némi rugalmasságot is. Gyakran úgy tud egy vállalkozó áthidalni nehéz időszakokat, hogy kényszerűségből kevesebbet vall be. A kormány ma már többet költ ellenőrző eszközökre és apparátusokra, mint amennyit azzal ki tud sajtolni az agyonadóztatott vállalkozókból. Akkor most mi a cél? Netán a kiscégek tönkretétele?

Az általánosan megfogalmazott problémákra a vállalkozások konkrét esetpéldákat, velük megtörtént történeteket említettek. Némelyikben visszaköszönnek a kérdőíves felmérésben megfogalmazott gondolatok.

Esettanulmányok: néhány konkrét példa

Bürokratikus akadályok

1. Egy vállalkozás fejlesztéséhez egy új üzem építése volt a terv. Ehhez rengeteg engedélyeztetés szükséges: előzetes, építési, használatvételi stb. Az engedélyek megszerzéséhez nagyon sok adatszolgáltatásra volt szükség, eljárásokat kellett végig járni és mindez összesen 5 hónapot vett igénybe. Többször kellett ugyanazokat az adatokat benyújtani más-más hatóságokhoz. Miután az összes eljárás megtörtént, minden adatot beadott a vállalkozás, megkapta az építési engedélyt és elkezdte az építkezést. Az üzem felépítése 8 hónapot vett igénybe. Az építést követően a használatbavételi engedély megadása újabb 2 hónapba, egyéb engedélyek megszerzése 1 hónapba telt. Így összességében az engedélyeztetés és az építkezés ugyanannyi időt (8-8 hónapot) vett igénybe.
2. Egy gyógymasször egyéni vállalkozó látása 2016 június hónapban súlyosan sérült trombózis miatt. Kórházi kezelésre szorult 1 hónapig, de látása ezalatt sem javult. Könyvelőjének a táppénzes papírjait július elején elvitte, aki táppénzigénylést nyújtott be a megfelelő hatóság felé. Az igénylés benyújtása személyesen történt 2016. július 12-én. A vállalkozó 2016. augusztus 15-én megkereste könyvelőjét azzal a problémával, hogy még mindig nem kapott táppénzt. Együttesen felkeresték az Egészségbiztosítót, ahol azt az információt kapták, hogy ők már három hete utalták azt az egyéni vállalkozó bankszámlájára. Tanácsolták a pénzügyintézet felkeresését. Ezután elmentek az illetékes bankhoz, ahol kiderült, hogy sem a vállalkozó bankszámlájára nem történt jóváírás, sem úgynevezett függő számlán sincs ilyen összeg. Visszamentek a hivatalba, ahol egy másik ügyintézőhöz kerültek, aki kb. 1 órás telefonálás után kiderítette, hogy a táppénzt a vállalkozó egy kb. 15 éve megszűnt bankszámlájára utalták, holott a táppénz kérelemben nem ez szerepelt. Közölték, hogy menjenek vissza a bankba és próbálják „visszaszerezni” a pénzt. A könyvelő jelezte, hogy ők hibát nem követtek el, tehát nem az ő feladatuk lenne a táppénz után „futni”. Amíg ez a beszélgetés zajlott kiderült az is, hogy a bank visszautasította a megbízást és a Biztosító már régen visszakapta az utalt összeget. 2 napon belül a vállalkozó megkapta a jogos ellátását.

Elektronikus ügyintézés

1. Zavaró, és bizonytalanságot okoz, hogy nem egyértelműek a kitöltési utasítások és az ügyintéző sem tudja, hogy mit kell pontosan csinálni. Még rosszabb helyzet, és tovább rontja az üzleti morált, ha két ügyintéző egymásnak ellentmondó felvilágosítást ad ugyanabban a témában. Pl. az ügyfél a PK 142-es nyomtatványt időben online feltöltötte az Országos Bírói Hivatalba. Amikor a Hivatal frissítette a verziót, a régit lezárta, ahonnan nem lehetett visszanyerni az addig feltöltött adatokat. Tizenkét nyomtatványt kellett újra kitölteni, amely rengeteg időt és energiát vett el.
2. Az elektronikus ügyintézői felületeken egy gyakorlott könyvelőnek gyorsabb egy kérvény kitöltése, de magának az igazolásnak a megérkezése hosszú időt vesz

igénybe. Nagy előrelépés lenne, ha az elektronikus ügyintézői felületektől egyből (esetleg igen rövid határidővel) kapna választ a vállalkozó pl. egy nullás adóigazolás esetében is.

Piaci verseny tisztasága

1. A helyi építőipari vállalkozások teljes körű számításokat tartalmazó árajánlatot adnak a pályázkor. A pályázatok elbírálói inkább az „ismerős”, nem helyi, látszólag talán a legjobbnak tűnő ajánlatot választják, de nem néznek utána, hogy az árajánlat tartalmaz-e minden költséget. A helyi vállalkozásoknak ebből adódóan más városban kell keresniük munkákat, ami jelentősen megemeli, a vállalkozás költségét, hiszen a munkavállalókat szállítani kell az adott munkaterületre. A város a helyi adókat beszedi, de nem ad egyenlő esélyeket a munkavállaláshoz. A vállalkozás gondolkodik, hogy áteszi a telephelyét más területre, ahol több munkát kap és akkor ott fizeti az iparüzési adót. A vállalat véleménye szerint a városok vezetésének azon az elven kellene működniük, hogy a helyi vállalkozásokat részesítik előnyben azért, hogy a bevételeiket helyben költsék el, és a helyi munkavállalókat alkalmazzanak.
2. Építőipari vállalkozó elkészíti a költségvetést, szerződést köt, majd a szerződés megíúsul. Az ok: illegálisan dolgozó „kontár” elvállalja alacsonyabb áron a munkát. A feketén működő vállalkozás nem fizet közterheket, nem ellenőrzik, így olcsóbban tud dolgozni.
3. Éveken keresztül hiába hadakoztak szervezeten vállalatok egyes áruházláncok (például a DM, Rossmann) túlzottan alacsony árai miatt, a termelői ár alatti termékeikkel ki tudtak szorítani kiscégeket a piacról, illetve meg tudták akadályozni újabbak piacra lépését.
4. Igazságtalannak érzik a vállalkozók, hogy bizonyos szabályok, mint pl. környezetvédelem, ezen belül az IPPC engedély rendszer eljárási díjai is a multiknak kedveznek, mivel ugyanannyit fizet eljárási díjra egy milliárdokat forgalmazó óriás cég, mint a hasonló területen dolgozó, de sokkal kisebb magyar vállalkozás.
5. Ha a feketekereskedelem nem virágozna ennyire, akkor a vállalat a bevételét vissza tudná fordítani bővítésre, fejlesztésre. Sajnos azonban minimál árakon kell dolgoznia, így nem marad pénz fejlesztésre. 2017-ben 10%-os árcsökkentést kellett végrehajtani, mert újabb nem-tisztességes piaci szereplők jelentek meg. Neten feketén árulnak, nincs adószámuk, nincs címük, az árakat pedig lenyomják.

Hatósági ellenőrzések

1. A kisvállalkozást 2012-ben kőműves szakmában gyakorlati képzés folytatására jogosult szervezetek nyilvántartásába bejegyezte a Kamara. 2014-ben kőműves és hidegburkoló lett a szakma elnevezése, a Kamara ismét jött és ellenőrzött, de szerencsére mindent rendben talált. 2016-ban ismét kőműves lett a szakma hivatalos megnevezése és a Kamara ismét jött ellenőrizni és megint mindent rendben talált. Az ellenőrzéseknél jelen kell lennie a Kamara, az Iskola és a gyakorlati képzőhely képviselőjének ez minimum 4 óra elfoglaltságot jelent.
2. Egy fodrászüzletben egyik alkalommal 4-5 vendég várakozott előre megbeszélte időpontra. Bejött egy hölgy, és megkérdezte, hogy tudná-e a fodrász fogadni egy hajfestésre. A fodrász mondta a hölgynek, hogy kb. három óra múlva lesz ideje. Percnyi pontossággal délután visszament a hölgy. A haj készítése közben jól elbeszélgettek, még tanácsokat is adott a fodrász, hogy hogyan kezelje a haját. Amikor végeztek, a hölgy felállt a székből és még gyorsan, hadarva megkérdezte mivel tartozik. A fodrász megmondta az összeget, a hölgy gyorsan kifizette. A fizetés után a vállalkozó mondta, hogy várjon és ment, hogy kitöltse a számlát, de a hölgy már sietett is ki az ajtón, mert várta a társa. Itt követte el a hibát a fodrász, hogy nem szólt utána, hogy várjon, amíg kiállítja a készpénzes számlát. Ahogy becsukódott az ajtó, már nyílt ki újból és a hölgy a társával együtt visszajött. Elővették az igazolványukat, hogy ők NAV ellenőrök, és nem kapott a hölgy számlát. Amíg várakozott láthatta, hogy az előző vendégnek kiállította fodrász a számlát, de ez nem érdekelte. A vállalkozó úgy érzi, azért sietett ki az ellenőr az üzletből, mert büntetni akart. Hibázott a fodrász, hogy nem kiabált a hölgy után, de mégsem tartja korrektnek az ellenőrzés módját, és a kiszabott 360 ezer Ft büntetést indokolatlanul magasnak tartja.
3. Egy építőiparban működő vállalat előzetes terveit megvizsgálta és jóváhagyta a katasztrófavédelem, majd a műszaki átadásnál sem jelezte, hogy bármilyen problémát észlelne. Amikor azonban üzembe helyezésre került a sor, mégsem adták meg az engedélyt és hiánypótlásra szólították fel a vállalatot. Ez azonban így sokkal több pénzbe került, mintha a korábbi ellenőrzések során tették volna szóvá a problémát.

Jogszabályok változása, értelmezése

1. A családi vállalkozás tulajdonosai úgy döntöttek, hogy két benzinkút üzemeltetésének gazdaságosabbá tételéhez pályázatot adnak be. A pályázat feltétele volt, hogy innovatív technológiát is alkalmazni kellett. A pályázat műszaki tartalma a kutak felújítása, kút oszlopok kicserélése és két mobilkút beüzemelése volt. A pályázati támogatás értéke kb. 30 millió Ft-ot tett ki. A pályázati anyag nyert. Elkezdődött a beruházás és a mobil kutak beszerzése. Mire azonban a sokféle és hosszadalmas ellenőrzés után engedélyezték a mobil kutak beüzemelését, addigra a kormány a benzinkutakat is bevonta a kötelező online pénztárgép használatba. Több kísérlet,

telefonálás, utánajárás után kiderült, hogy a mobil kút nem működik az online pénztárgéppel és nem is lehet megoldani, hogy működni tudjon.

2. A klimatechnika területén dolgozó vállalkozás számára jelenleg lakossági munkákból is elegendő megrendelés áll rendelkezésre. Ennek az oka azonban az, hogy a szakma nagy részét ellehetetlenítették az utóbbi évek jogszabályi változásai. Új képzettség megszerzéséhez kötötték a munkavégzést, ennek a képzésnek a megszervezésével pedig megbízták a Nemzeti Klímavédelmi Hivatalt. A hivatal ezt a képzést azonban csak 1 év késéssel indította be, és maga a képzés egyéves lett. A vállalkozás ezt a képzést szerencsére Szlovákiában 3 nap alatt el tudta végezni és így továbbra is jogosult maradt a munka folytatására, de sokan emiatt a szakma befejezésére kényszerültek. Majd ezt követően előírtak egy kötelező szerszámlistát, amivel rendelkezni kell, ennek értéke nagyjából 3 millió forint. Ekkora beruházást nem mindenki tudott vállalni, és így tovább szűkült azoknak a köre, akik megfelelnek a kormányrendeletbe foglalt feltételeknek. Szerepel néhány olyan eszköz is a listán, amit évente talán egyszer kell használni a lakossági szerelésben egy ilyen kis cégnek, de mégis be kellett szerezni, pl. elektromos szivárgáskereső, lefejtőkészülék. A kisebb vállalkozások számára nehézséget jelent a kormányrendelettel előírt nagy értékű eszközök beszerzése. Egy mikrovállalkozás a lakossági szolgáltatásban ezeket nem tudja kihasználni, és a munkát ezek nélkül is el tudja végezni.
3. Az épületgépészet területén a jogszabályi változások befolyásolják a piaci szereplők versenyhelyzetét, egyik napról a másikra veszíthet el egy vállalkozás piaci pozíciót (és nyeri meg egy másik vállalkozás). Pl. 2016. március 1-től a 30/2009. (XI.26.) NFGM rendelet szerint gázszerelő mestervizsgával már nem lehet 70 kW teljesítmény felett felülvizsgálni technológiai célú gázellátó rendszereket. A rendeletváltozás a gázszerelő mesterektől egy tollvonással elvette ezt a piacot és átadta a technikusoknak és a mérnököknek. Ugyancsak a fenti rendelet módosítása alapján 2016. március 1-től a gázfogyasztóberendezés- és csőhálózat szerelő mestervizsgával és a gázvezeték-és készülék szerelő mestervizsgával rendelkezők nem jogosultak a készülékszerelésre és javításra, ami eddig a napi munkájuk és megélhetésük része volt. Továbbá a 266/2013. (VII. 11.) Korm. Rendelet megszüntette a mestervizsgával rendelkező szakemberek felelős műszaki vezetői, valamint a technikusok műszaki ellenőri jogosultságát, amivel korábban rendelkeztek.
4. Megyénkben több autószerelőnek (TEÁOR 45.20 szerinti gépjármű javítási, karbantartási tevékenység) gondot okozott az online pénztárgép bevezetésével kapcsolatos törvény értelmezése.
  - a. Voltak, akik 2016-ban, a rendelet első megjelenése után, támogatás nélkül megvették a pénztárgépet. Nekik lehetőségük volt 2017-ben az 50 000 Ft támogatást utólagosan megigényelni.

- b. Mások a Magyar Közlöny 2016. szeptember 27-i számában megjelent pénztárgépes rendelet módosítása alapján - mely szerint valamennyi pénztárgép használatára újonnan kötelezettek 2017. január 1-jétől kell online pénztárgépet üzemeltetnie- 2016 decemberében vették meg a pénztárgépet az 50 000 Ft-os támogatás azonnali felhasználásával.
  - c. A harmadik csoport nem vett pénztárgépet és élt azzal a lehetőséggel, hogy a kiállított számlákat havonta jelenti (vagy saját maga, vagy a könyvelője) a NAV által rendszeresített PTGSZLAH nyomtatványon olyan formában, hogy a számlakibocsátás napját, a számlaszámot, a vevő nevét, címét és a számla végösszegét feltünteti, illetve megküldi.
5. A KATA bevezetése sok vállalkozóban reményeket ébresztett, ugyanakkor később derült ki, hogy a hátrányairól nem mindenki tájékozódott kellő mértékben. Ott jelentkezik a probléma, hogy a TB ellátások számításának alapja nem 129 000 Ft vagy 161000 Ft, hanem csak 81 300 Ft. Igaz, fizethet magasabb összeget havonta, az ellátások alapja akkor is csak havi 136 250 Ft lesz. Ezt nem tudták a vállalkozók. Ha a vállalkozó beteg lesz, és csak egy napig dolgozik a hónapban, akkor is meg kell fizetnie az 50 000 Ft-ot. Továbbá a KATA alany nem számít 8 órás dolgozónak. Ez a „nők 40 év” kedvezményes nyugdíj idejének számításakor nagy csalódás lesz a hölgy vállalkozóknak.

A KATA adózást választó vállalkozó, ha tanulóval szeretne foglalkozni nem érvényesítheti a szakképzési támogatást. Nem igényelheti vissza a képzési támogatásokat.

6. A 2017.január 1. után kötelezően bevezetésre kerülő online pénztárgép kapcsán az egyik hátrányos helyzetű masször ipartestületi tag segítségért fordult az Ipartestület elnökéhez, hogy egyedi elbírálás alapján felmentést, vagy mentességet kérjen az Ipartestület az Adóhatóságtól, miután saját maga nem kapott érdemi segítséget. Végül nem történt érdemi előrelépés, csak a szokásos lehetőségek közül választhatnak, mint bárki más.
- Online pénztárgép vagy
  - Számlázás manuális módon és összesített havi adatszolgáltatás elektronikus adathordozón keresztül.

A Vakok és Gyengénlátók Szövetsége is kért állásfoglalást a pénztárgépek ügyében, bár a tájékoztató korrekt és pontos volt, a TEÁOR besorolásról illetve a fent említett lehetőségről szólt. 2017 decemberében az ipartestületi tag kérelmét javaslatával megküldte az ipartestület a Nemzetgazdasági Minisztérium részére, valamint a Megyei Adóhatóságnak, hogy egyedi elbírálás alapján felmentést kaphasson az Online Pénztárgép beszerzése alól. Mindeközben megkeresték a pénztárgépeket értékesítő

legnagyobb céget, hogy van-e lehetőség vakok, gyengén látók számára olyan készüléket beszerezni, amellyel teljesíthetik kötelezettségüket. A cég képviselője elmondta, hogy ilyen berendezés nincs és nem érkezett igény sem a kifejlesztésére. A Hatóságoktól megérkezett válasz tartalmában csak megerősítette az előző álláspontot. Nincs lehetőség egyedi elbírálásra és mentességet sem kaphat senki.

Hiába létezik tehát egyfelől a hátrányos helyzetűek segítéséről szóló törvény, ha a jogalkotó egyes intézkedéseivel azokat zárja el az egyenlő munkához jutástól, akiknek a támogatásáról korábban törvényben rendelkezett.

Pályázatokhoz való hozzájutás

1. A vállalkozás egy pályázatot adott be 2016 tavaszán (energiatakarékossági témában) felújítási munkákra (szigetelés, ajtó, ablak csere stb). Az elbírálási határidőt a kiíró nem tartotta be (2016 nyár közepe), hanem 2017 év elején hirdetett eredményt. A Kiíró a beadott pályázatokban leírtak minden részletéhez (határidők, anyagok stb.) ragaszkodik, változtatást nem engedélyezett. A későbbi eredményhirdetés miatt azonban a pályázathoz beadott árajánlatok már érvényüket veszítették, a bekerülési költség, a minimálbér emelése és az anyagárak növekedése miatt 20%-al magasabb lett.
2. Mindenképpen versenyhátrányként élik meg a vállalatok, hogy amíg a szektorban működő nagy cégek alkalmazottjaik képzését pályázati forrásból meg tudják oldani, addig erre nekik nincs lehetőségük.

Oktatás, utánpótlásképzés

1. A fodrász szakképzéssel kapcsolatban a jelenlegi oktatási rendszer nincs jól átgondolva. A három éves fodrász képzési időből 495 óra smink/kozmetika, 195 óra manikűr és csak a fennmaradó idő jut ténylegesen a szakmára. 1996-ban az Országos Szakbizottság egy tervezetet készített az Oktatási Minisztérium számára, amely még ma is életszerű lenne. Eszerint valaki akkor lehet vállalkozó, ha a következőket teljesíti:

Sikeresszakképzés vizsgát tesz (3év)

- Ötéves gyakorlatot teljesít
  - Sikeres mestervizsgát tesz
  - Iparüzési engedélyt vált ki, továbbá ajánlott belemenni az Ipartestületbe
  - A mester oktathat két tanulót és alkalmazottként még egyet, ha a feltételeket biztosítani tudja (gyakorlatban ez öt székes munkahelyeket jelent)
2. A piaci versenyszférában a szobafestő- mázoló- tapétázó szakmákban újfajta igények jelentek meg, amit az oktatási rendszernek követnie kellene. 2013-ban az új OKJ-ból kikerült az Építményszigetelő képzés, és különféle szakképesítésekhez lett csatolva. Az elmúlt időszakban a kőműves szakmát terhelték a burkoló szakmával és a

hőszigeteléssel. Ebből mára már a hidegburkolót törölték. A hőszigetelés a kőműves szakképesítéshez lett csatolva, ami új építésű háznál érhető, de felmerül az utólagos hőszigetelés kérdése is. Az utólagos hőszigetelés egyre fontosabb lesz, viszont a jelenlegi munkaerőpiac erre nincs felkészülve. A szakmai érdekképviselő szerint átképzéssel a festő szakemberek képesek elvégezni szakszerűen ezt a munkafázist, és természetesen utána a megfelelő festést, színezést. Javaslatuk az, hogy tekintettel arra, hogy a festő szakmai kompetenciák közel azonosak (felületképzés) a hőszigetelő szakmai kompetenciákkal, a festő szakképesítéssel rendelkezők, egy „B” körös tanúsítvány megszerzése után, legyenek jogosultak utólagos hőszigetelés kivitelezésére. Ezzel elősegítve a növekvő utólagos szigetelési igények kielégíthetőségét.

3. Az épületgépész szakképesítések rendszerében nagy a szakmunkásképzéssel kapcsolatos folyamatos rendeletváltozások miatt, valamint a szakképesítések és mester képzések elnevezésében, szakmai tartalmában kialakult bizonytalanságok miatt. A szakember utánpótlás hiány legfőbb oka, hogy a szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeit, a mestervizsga szakmai és vizsgakövetelményeit és a jogosultságokat (munkavállalást) szabályozó három miniszteri rendelet nincs összhangban egymással. Úgy változnak nagy gyakorisággal ezek a rendeletek, hogy a rendeletmódosítást előkészítők nem ismerik a kapcsolódó rendeletet. Így fordulhat elő, hogy például ahhoz, hogy egy fiatal iskolarendszerű képzésben gázkészülék szerelővé váljon és önállóan munkát vállalhasson, - a fent említett rendeletek nem kellő összehangoltsága miatt - 9 évig kell várnia.
4. Naponta kerülnek szembe az építőiparban a vállalkozások azzal a problémával, hogy a középfokú és a felsőfokú szakképzésből kevesebb fiatal lép ki, mint amennyire szükség lenne, akik pedig kilépnek, a szakképzés rendszerbeli problémái miatt nem rendelkeznek megfelelő gyakorlattal. Elmondható a mérnökök és technikusok esetében is, hogy nem rendelkeznek megfelelő kivitelezői gyakorlattal. Ma a művezetést vagy szakmunkások vagy mérnökök végzik. De erre a feladatra alig lehet megfelelő emberttalálni. A kivitelezést konkrétan szolgáló gyakorlat a felsőfokú képzésben is minimális. A mesterképzés jelentősége az építőiparban szinte teljesen megszűnt. Azt is meg kell említeni, hogy ma már a 3-5 éves egyetemi tanulmányokat mód van elnyújtott képzés keretében 5-6 év alatt elvégezni, ami nem előnyös az építőipar számára.

Kisvállalkozásokat érintő magas többletköltség

1. A gazdasági kamarával kapcsolatban az az általános vélemény, hogy főleg a közép és nagyvállalatokat segítik jobban, a kicsiket kevésbé. Úgy vélik, hogy az évi 5000 forintos regisztrációs díjért a kisvállalkozások semmit nem kapnak. Továbbá nagyon sok kamarai szolgáltatás csak elektronikusan úton vehető igénybe, és ezt a kiscégek még nem nagyon veszik igénybe.

2. Magasak az élők munkát terhelő adók, járulékok. Pl. hiába csökkent 5%-kal a szociális hozzájárulási adó, a minimálbér kötelező emelkedésével, erőteljesen nőtt a többletterhek.
3. A cégeknek nem ingyenes a kéményseprés, **fizetni kell érte még akkor is, ha a családi házban vagy lakásban van bejegyezve a cég székhelye vagy telephelye.** Mint ismeretes, a lakossági szektorban a katasztrófavédelem vette át a kéményseprési feladatokat, azokon a területeken, ahol a feladatot a megyei jogú város önkormányzata nem vállalta. Egy konvektor ellenőrzése körülbelül egy percig tartott, egy papír került aláírásra és mindez 6153 forintba került.
4. Egy kőműves-burkoló munkaviszony mellett tevékenykedő egyéni vállalkozó 2012. évben egy Győrhöz közeli, 1700 fős lakosú községben építőipari részmunkákat vállalt közeli hozzátartozója részére. Mivel az adott községben nem rendelkezett sem telephellyel sem székhellyel így a munka megkezdése előtt az önkormányzat előadójánál érdeklődött az iparüzési adóval kapcsolatos dolgokról. Az ügyintéző tájékoztatta, hogy nincs tennivalója, mivel az általa végzett munka 7 napot vesz igénybe. Az elvégzett munkáért ellenszolgáltatást nem kért, mivel hozzátartozójának végezte. A munka fürdőszoba kialakítása, burkolása volt, melyet főállása miatt nem folyamatos munkarendben, hanem alkalmanként, több nap alatt végezte el. Több évvel a munkák elvégzése után a községbe új jegyző került, aki a lakosságot és a kivitelezőket megkérdezve utólag érdeklődött az esetleges iparüzési adót érintő építőipari kivitelezési tevékenységekről. Mivel az egész építkezéssel kötelező volt építési naplót vezetni, ezért nevezett vállalkozó egy hónapon belüli 7 napja is szerepelt benne. Mivel a napló nyitása 2012. augusztus 15.-én történt, a végleges lezárása pedig 2015. január 12.-ig húzódott el, ezen időszak alapján (139 nap – 30 nap) 109 napra 545.000 Ft bírságot szabtak ki számára. A vállalkozó a helyi önkormányzatnál ezt megfellebbezte, melyet elutasítottak. Másodfokon a Győri Építési Hatóságnál megtámadta a határozatot, ahol eltörölték a kiszabott bírságot.
5. Egyszemélyes autójavító vállalat, ha csak egy fő alkalmazottat foglalkoztatna, a műhely fenntartási költsége körülbelül megháromszorozódna. A különböző autójavításhoz szükséges anyagokat már máshogy kellene tárolnia, az alkalmazott számára külön öltözőt kellene kialakítani, a műhelyben ki kellene alakítani a munkavégzés helyét, és nőnének az adminisztrációs és könyvelési terhek is.

X. Az interjúk összefoglalása

Hazai interjúk

Nagyvállalati és egyéb interjúk

Összesen 11 mélyinterjú készült. Ebből 8 nagyvállalati vezetővel, egy kutatóintézeti vezetővel, és egy kamarai vezetővel. A nagyvállalatok között 5 volt külföldi nagycég, 2

magyar tulajdonú vállalat és egy tőzsdén lévő magyar vezetésű nagyvállalat. Továbbá készült egy interjú egy önkormányzati vezetővel arról, hogy hogyan lehet jó munkahelyeket teremtő cégeket betelepülésre ösztönözni. Tevékenységi körüket tekintve hét termelő, egy kereskedő, egy kutató, egy szakmai-érdekképviselői szervezet és egy önkormányzat szerepelt a mintában. Az interjúalanyok minden esetben „anonimitást” kértek.

A nagyvállalatok pozitívan értékelték az adócsökkentést, a bürokrácia mérséklésében elért eredményeket, és a pályázati lehetőségek egyszerűsödését. Általában nagyon meg vannak elégedve a magyar munkaerő képességeivel. Egy cégvezető így fogalmazott: *„a magyarok olcsóbban és jobban csinálják meg a munkát, így nagyon jó a cégek számára a helyi munkaerőre vetített „költség-érték arány”*. Viszont nem voltak megelégedve a K+F+I pályázati rendszer szakmai tartalmával és működési hatékonyságával, és javasolták a rendszer felülvizsgálatát, beleértve a kiscégek számára a hozzáférés javítását is. Többen is említették, hogy az innováció ösztönzése területén sürgős teendőket látnak. Az egyik kutatás-fejlesztésben erősen érdekelt cég vezetője így fogalmazott: *„Az innovációs pályázatok kiírása nem túl professzionális”, továbbá nem érződik az eredményorientáltság, a „sikerre segítő szándék”, illetve az a szemlélet, hogy a költségekkel takarékoskodni, a gazdasági-társadalmi hatást pedig maximalizálni kellene.”*

Az egyik cégvezető így fogalmazott: *„Nincs párbeszéd az illetékes állami szervezetek és a gazdaság szereplői között az innovációról. Ezen a téren a Kereskedelmi és Iparkamara sem tölti be a szerepét.”*

Minden cégnél felmerült problémaként a növekvő munkaerőhiány. Ezzel kapcsolatban a hazai munkaerőtartalék mobilizálása mellett az EU-n kívüli munkaerő „importját” javasolták a külföldi nagyvállalatok. Szóba került a felsőoktatás is, amelynek kapcsán egyes vezetők „jelentős minőségromlásra” panaszkodtak. Többen említették azonban azt is, hogy a cégeknek is többet kellene tenniük a munkavállalók megtartása érdekében. Például javítani kell a cégeknél a menedzsment és a munkavállalók közötti kapcsolatot, jobban oda kell figyelni a munkavállalók véleményére, és segíteni kell őket problémáik megoldásában. Az egyik amerikai cég vezetője azt mondta, hogy – szerinte - nemcsak bérproblémák miatt mennek el a szakemberek Magyarországról. Szerinte a mindennapok „hülyeségei”, a felesleges sorbanállások (orvos, posta, kormányhivatal stb.) bosszantják az embereket, elveszik idejüket, amit értelmesebben tudnának hasznosítani. Megjegyezte továbbá, hogy azt tapasztalja, hogy az emberek egyre elégedetlenebbek az oktatás és az egészségügy színvonalával. (Ezt a kérdőíves felmérés is bizonyította). A humán tőke megtartásához ezért javítani kellene az oktatás és az egészségügy helyzetét. Ez a vélemény a kérdőíves felmérésnél, a bizalmi index értékekben is tükröződött. A vezető így zárta gondolatait: *„Jókedvűvé kellene tenni az országot”*.

Elsősorban az amerikai cégek említették meg azt, hogy előnytelen a gazdaságnak az alacsony szintű diverzifikáltság. Ezért meg kellene szüntetni az erős „egy ágazatos függőséget”.

Általános vélemény volt, hogy erősíteni kellene a felsőoktatási intézmények és a vállalkozások kapcsolatát, ösztönözni az együttműködést. Ennek egyik eszközeként javasolták, hogy a szakképzési hozzájárulást a cégek ismét saját döntés alapján adhassák

annak az oktatási intézménynek amellyel együtt akarnak működni. De azt is felvetették, hogy az ún. „Triple Helix” rendszer, azaz a cégek, az egyetemek és kutatóintézetek, illetve az állam együttműködése a kutatás valamint az innováció területén azért sem működik, mivel a felsőoktatási intézmények általában nem rendelkeznek az alapfunkcióik minőségi ellátásához szükséges forrásokkal, azokat pályázatok útján kell megszerezniük, ami rengeteg felesleges energiát köt le.

A kisvállalati szektorral ellentétben a nagyvállalatok nem panaszkodtak az erős adóbürokráciára, illetve az adózás magas költség- és időigényére. Okként azt említették, hogy egyrészt nekik megvan az apparátusuk az adózás menedzselésére, másrésztől annak költségei számukra nem jelentenek komoly terhet.

A bürokrácia további csökkentését az „e-kormányzás” rendszerének bővítésével, az átfedések kiküszöbölésével és a rendszer hatékonyságának javításával javasolják megoldani.

A „közszolgák” mentalitásával kapcsolatban is felmerültek problémák. A cégek közül többen is említették, hogy a közszolgák mentalitására az jellemző, hogy nem megoldásokat keresnek, problémákat gyorsan és hatékonyan rendezni akarnak, hanem inkább „felelősséget hárítanak”, arra vigyáznak, hogy ne hibázzanak. Vagyis mintha nem lennének érdekelté téve a gyors, olcsó és hatékony megoldások keresésében.

Ettől függetlenül a nagyobb cégek azért könnyen megoldják ezt a problémát, mert „erős a lobbijük”, és elérik, ha szükséges, a „nagyembereket” is. Ugyanakkor a gazdaságban jelenlévő, a vállalkozások normális működését zavaró korrupcióra is többen utaltak.

Konkrétumként került szóba, hogy az elektronikus ügyintézésnél probléma, hogy ha egy dokumentum eltűnik az elektronikus ügyintézés során, akkor nem bizonyítható annak elküldése. Így a cég joghátrányba kerülhet a meg nem érkezett dokumentum miatt, például bírósági bejegyzés esetén.

Egyik vállalatvezető a következőt javasolta: *„megfontolnám a nyereségadó pályázatok ismételt kiírását, azaz a nyertes visszatárhathatná a támogatás összegét a különböző Áfa és nyereségadó befizetésekből. Ez a támogatási rendszer kiveszett az évek során.”*

A nagyvállalatok is panaszkodtak a pályázati kiírások problémáira. Például: *„Nehézkes a szerződések aláírása, saját tapasztalat, hogy decemberre tolódott egy szerződés aláírása, ami már februárban megtörténhetett volna”. „A piac pedig nem vár”* – jegyezte meg a vállalati vezető.

Érdekes megjegyzés volt, hogy nincs nálunk elegendő kultúrája az ipari formatervezésnek, pedig az értéknövelő tevékenység lenne. A vezető szerint ezen a területen jóval lemaradtunk pl. a csehek és a lengyelek mögött.

Fontos gondolat, amelyet többen is szóba hoztak, hogy a támogatási rendszer valójában piacellenes, nem a legjobbakat segíteni sikerre, hanem – esetleg – azokat a cégeket, amelyeknek „hátszele” van. Úgyis lehetne fogalmazni, hogy nem a piacon, a vevőkért küzdenek a cégek, hanem a kapcsolatokért, a pályázati és közbeszerzési pénzekért. (Piaci

verseny helyett támogatási verseny). Ennél határozottabban fogalmazott az egyik vezető a pályázati és közbeszerzési rendszerrel kapcsolatban általában: azt mondta, hogy valójában ez „*puha költségvetési rendszert*” jelent, amelyben nincsenek valós teljesítmény elvárások, számonkérések és ezért rendkívül alacsony a végzett munka termelékenység és hatékonysága egyaránt. Ez pedig hosszú távon óriási károkat okoz: elszoktat a kemény és minőségi munkától. Továbbá vonzza a munkaerőt is a kisebb követelményeket támogató cégekhez, amelyek megengedhetik maguknak, hogy ha rosszul szervezik, irányítják a munkát, és ezért költségesebb lesz, akkor többlet pénzt kérjenek. Itt elsősorban az építőipari projekteket említették meg példaként.

Volt véleményük a magáncégeknek az állami vállalatok menedzsmentjéről is. A lényeg így foglalható össze:

Az állami cégek sokkal többet engedhetnek meg maguknak. Egy interjúalany úgy fogalmazott, hogy ha egy magáncéget úgy menedzselnék, mint az állami cégeket, akkor nagyon gyorsan csődbe menne. A kérdést azért vetették fel, mert ezzel arra akartak rámutatni, hogy – üzleti vélemény szerint - jelentős pocsékolás zajlik az állami cégeknél, amely rontja az állami költségvetés pozícióját, és gátolja, hogy a Kormány csökkentse a magáncégek adó terheit. Erre a problémára egyébként a feldolgozott irodalomnál idézett ÁSZ jelentések is rámutattak.

A versenyképesség javítás esélyeit minden cég a humán tőke erősítésében, az oktatásban és továbbképzésben, az erőteljesebb innováció ösztönzésben és a környezet kiszámíthatóbbá, rugalmasabbá és korrupciómentessé tételében látja. Egyik nagyvállalati vezető arra figyelmeztet, hogy a jóindulatú kislépésekkel semmit nem lehet elérni. Így fogalmazott: *a versenyképesség felé vezető úton ma ott van egy hatalmas kőakadály. A mostani lépésekkel hol az akadály egyik csücskéből, hol a másiktól vésünk le egy kis darabot ahelyett, hogy az egész nagy kőkockát elhengergetnénk az útból*”.

Az innovációs környezettel kapcsolatban a kutatóintézeti vezető a következőket vetette fel:

- A K+F+I-re rendelkezésre álló források odaítélésénél jobb összhangot kellene teremteni a különböző gazdasági fejlesztési programokkal (pl. Irinyi terv)
- A pályázati rendszerrel nem kellene a teljes időszakra előre odaítélni a finanszírozási összeget. Mérföldkövezni kellene a kutatás-fejlesztési-innovációs munkát, és annak első, már valamilyen eredményt felmutató szakaszát kellene csak pályázatból finanszírozni. A megszülető eredmények ismeretében pedig a teljes befejezésig (megvalósításig) szükséges összeget már nem pályáztatni kellene, hanem pl. „állami részesedésként” kezelve kellene rendelkezésre bocsátani.
- Jelentősen csökkenteni kellene a pályázattal elosztott fejlesztési források nagyságát. Viszont általánosabbá kellene tenni a K+F+I adókedvezményrel való ösztönzését.

Az interjúalany továbbá megemlítette, hogy kevésbé kellene a rendelkezésre álló összegeket „szétteríteni”, hiszen az ország gazdasági ereje nem teszi azt lehetővé, hogy túl sok területen úgy végezzünk jelentős kutatás-fejlesztést, hogy azok eredményeit a piaci sikerig véve finanszírozni lehessen. Az viszont nem feltétlenül a legjobb megoldás, ha a szellemi

eredményeinket eladjuk, és a piaci sikert, a tartós piaci bevételeket pedig átengedjük a szellemi terméket megvásárlónak.

Végül interjú-készítőként nem lehetett nem észrevenni a külföldi cégek, illetve a nagyvállalatok és az „átlagos magyar vállalat” közötti különbséget. Az előbbi csoportnál a rendkívül korszerű informatikai rendszereket, a külföldi, elsősorban fiatal munkaerő jelenlétét, a biztonsági rendszereket, az utóbbiaknál pedig a technológiai lemaradottságot, a beruházások hiányát.

Interjú egy önkormányzati vezetővel

Interjúalany: egy nagyváros egyik alpolgármestere

Kérdés: Miért települnek szívesen a cégek ebbe a városba?

Válaszok röviden:

- jól képzett, bár erősen fogyó munkaerő,
- kulturált város, szép környezet, színes kulturális élet (színház, mozik, múzeumok, kultúrcsoportok)
- már ott lévő vállalkozások vonzereje,
- közbiztonság,
- jó kórházi ellátás és
- sokféle (állami, magán, egyházi) jó színvonalú oktatási intézmény.

A már ott lévő cégek vonzerejével kapcsolatban az interjú alany kiemelte, hogy a tevékenységi kör és méret szempontjából sokféle cég szívesen van „egymás közelségében”. Ez az úgynevezett „Szilíciumvölgy effektus”! Hiába javasolja az Önkormányzat az újonnan jelentkező cégeknek, hogy a közeli kisvárosokban kiváló lehetőségek, például ipari parkok vannak, a nagyvárosban viszont elfogyóban van a munkaerő, mégis oda akarnak települni: együttműködni egymással, tanulni egymástól, és – esetenként – elcsábítani egymástól a jól képzett munkaerőt.

Nemzetközi interjúk

Cseh Köztársaság

Az interjúk tapasztalatai:

- Alapvető különbség, hogy a cseh állam kisebb szerepet játszik a gazdaság működtetésében, illetve kevésbé befolyásolja a piac működését, a piaci verseny alakulását. Az állami szervezetek működési hatékonysága, üzleti környezetet támogató vagy akadályozó attitűdje és hozzáállása nem sokban tér el az itthon tapasztaltaktól. Az állami intézmények magatartása itt is inkább innováció-gátló tényező, de a kisebb állami beavatkozásból adódóan sokkal jobban érvényesül a piaci verseny innováció-serkentő (kikényszerítő) és azon keresztül technológia-fejlesztő hatása.

- A cseh vállalatok sokkal kevésbé támaszkodnak közvetlen állami támogatásokra. Ezzel szemben az erősebb piaci verseny következtében nagyobb hangsúlyt kap az innováció, a fogyasztó- és ügyfélközpontúság, valamint a hosszú távú üzleti partnerség kiépítése, mint piaci sikerfeltétel.

- Csehországban nincs a gazdaságpolitikai célok központjában az Európai Unió támogatások minél nagyobb mértékű felhasználása. A vissza nem térítendő támogatások felhasználását, a vállalkozások saját pénzből megvalósított fejlesztéseinek hosszú távú hatásaival összevetve, nem tartják elég hatékonynak. Sőt, a túlzott mértékű támogatás-központúság szerintük könnyen függőséget okoz, valamint torzítja a versenyt, és piaci kontraszelekcióhoz vezet, mivel könnyen előfordulhat, hogy a piaci versenyben a jobb kapcsolatokkal rendelkező, és ezért Európai Unió vagy egyéb állami támogatásokhoz könnyebben hozzáférő vállalkozás kiszoríthatja a piacról az egyébként hatékonyabb, innovatívabb, de „ingyen pénzhez” hozzá nem jutó vállalkozásokat.

- Az Európai Unió pályázatok operatív programjait vizsgálva eltérést találunk abban, hogyis, hogy hangsúlyozottabban jelenik meg a célok között a kutatás-fejlesztési és innovációs eredmények elterjesztésének, piaci és KKV-szektorbeli megjelenésének, általában a technológia- és eljárás-diffúzióknak, valamint az információtechnológia alkalmazásának támogatása. Ezzel összhangban kevésbé vannak jelen a közvetlen termelési-kapacitásnövelési támogatások.

- A hatóságok 5 évvel a projekt lezárása után szigorú ellenőrzést hajtanak végre, amelyben megvizsgálják, hogy a vállalt eredményt, hatást valóban sikerült-e elérni.

- Nagyobb a verseny a tőkepiacon, a bankszektorban (kevesebb állami teher és bürokrácia), s a lakosság jobban keresi az innovatív befektetési lehetőségeket. Ezért nagyon olcsón lehet tőkepiaci forrásokhoz jutni, ezért nincs szükség állami támogatású konstrukciókra.

- A kevesebb bürokratikus koordináció mellett az állam magasabb mértékű jövedelem-újraelosztást működtet a régiók és a társadalmi rétegek között. Ennek következtében a vásárlóerő-hiánya nem jelentkezik sehol innováció-gátló tényezőként, a régiós értékesítési lehetőségek között nincsen jelentős különbség, azaz Csehországban nem határozza meg döntően egy vállalkozás jövőbeni lehetőségét, sorsát, pályáját az, hogy „hova születik”.

- Az exporttámogatási-rendszer hasonló elemekből áll össze, mint nálunk, de kiforrottabban működik. A Kereskedőházak például képzési programokat, előadásokat (például jó export-gyakorlatokról) tartanak a vállalkozások számára, emellett rendszeresen adnak ki átfogó területi elemzéseket az export célországairól. A külföldi piacra jutás támogatásában komoly szerepet játszanak a kamaráknak is.

- Minden jogszabály-alkotási folyamatnak kötelező keresztülmenni a „*Regulatory Impact Assessment*” eljáráson, amely során a hatásvizsgálati tényezők között az egyik vizsgált pont a tervezett jogszabály KKV-kra gyakorolt várható hatása.

- Csehországban a jogalkotási folyamat során az állami szervek sokkal nyitottabbak a kommunikációra. A szakmai kamarák, illetve a kisvállalkozások érdekvédelmi szervezete

egyaránt részt vehet az egyeztetéseken, továbbá 8 héttel a törvényhozási folyamat lezárulta előtt meg is kapják a jogszabály-tervezetet.

- Irányelv, hogy olyan jogszabály, amely a KKV szektor működését is érinti, csak adott év január elsején vagy július elsején léphet hatályba.

- A jogszabály-változások kommunikációjában, az érintettek kiértékelésében jóval nagyobb szerepet játszanak a különböző nem kormányzati szervek, szakmai kamarák, ágazati honlapok.

- A kamarai rendszer is a piaci versenyhez igazodik. Az állam nem tartatja el bürokratikus módon (kötelező kamarai hozzájárulással) a kamarákat és vállalkozói érdekvédelmi szervezeteket, hanem azoknak saját magukat kell fenntartaniuk az önkéntes tagság tagdíjából, különböző piaci szereplők (pl.: kereskedelmi bankok) önkéntes támogatásaiból, pályázati pénzekből. Ez csak úgy lehetséges, hogy ezen szervezetek valós ellenszolgáltatásokat nyújtanak a tagjaik és támogatóik számára. Folyamatosan megkérdezik véleményüket és képviselik azt a különböző tárgyalásokon, továbbá ismertetik velük a jogszabály-változásokat, folyamatosan tartanak ingyenes képzéseket, programokat, megszervezik és pénzügyileg támogatják a tagok külföldi kapcsolatfelvételét, export- vagy befektetési tevékenységét.

- A cseh vállalkozások természetesnek veszik az erős piaci versenyt, és az ebből adódó fejlesztési- és innovációs-kényszert. Profitjuk döntő részét folyamatosan visszaforgatják fejlesztésekbe. Az erős verseny és exportorientáltság következtében természetes elvárásként kezelik az erős on-line jelenlétet és az on-line marketing eszközök alkalmazását. Ezen a területen például jóval az EU átlag felett teljesítenek, holott erre nem állt rendelkezésre külön állami támogatás.

- A vállalkozások a napi profitérdekeknél fontosabbnak tartják a hosszú távú kapcsolat kialakítását (más hazai vállalkozásokkal, bankokkal, transznacionális vállalatokkal, exportpartnerekkel). A gazdaság szereplői sokkal inkább partnerként, mint ellenségként tekintenek egymásra. A társadalmi bizalom tehát erősebb, ami javítja a versenyképességet.

- A vállalkozások jóval nyitottabbak más gazdaságokban, országokban bevált módszerek alkalmazására.

Szlovákia

Az interjúk tapasztalatai:

A szlovák kisvállalkozások is hasonló problémákkal szembesülnek, mint a magyar vállalkozások. A pályázati rendszer túl bonyolult, rendkívül sok adminisztrációt igényel, ami elveszi a kedvet a pályázatok benyújtásától. A szlovák állam sem nyújt – a vállalkozók véleménye szerint – elegendő segítséget a pályázati rendszerben történő eligazodáshoz. A közbeszerzésekkel kapcsolatban is hasonló problémák vetődnek fel. A megkérdezett cégek véleménye szerint a közbeszerzési rendszer elsősorban a nagyvállalatoknak kedvez.

Tipikus probléma a lánc tartozás, a nagyvállalkozások gyakran késve fizetnek, ami rontja az üzleti környezetet, hiszen csökkenti az általános bizalmi szintet. A nagyvállalkozásokkal kapcsolatban komoly problémát jelent Szlovákiában, hogy méretükből kifolyólag hatással tudnak lenni a törvényhozásra. Ez pedig ahhoz vezet, hogy a jogalkotók elsősorban a nagyvállalatok érdekeit tartják szem előtt.

A vállalkozók a Szlovákiában működő kamarai rendszert gyengének tartják, amelynek megerősítését szorgalmazzák, hiszen a kamaráknak egyrészt felügyeleti, másrészt segítő-támogató szerepet kellene betölteniük. Kötelező kamarai tagság nincs Szlovákiában.

A lineáris vagy progresszív adórendszer kérdése megosztotta a vállalkozókat. Vannak, akik szerint a magyar egykulcsos társasági és személyi jövedelemadó rendszer követendő példa lehetne Szlovákia számára is, mivel ez egyszerűbb rendszer és jobban motivál vállalkozás alapítására és fejlesztésre. Ugyanakkor vannak olyan cégek is, amelyek jobbnak tartanak progresszív adórendszert, mert ezzel a magasabb jövedelemmel vagy nyereséggel rendelkezők nagyobb arányban járulnának hozzá a közteherviseléshez. Hozzá kell tenni, hogy a lineáris, egykulcsos adórendszerrel kapcsolatban a vállalkozók elsősorban annak egyszerűségét emelik ki. A szlovák vállalkozók komoly problémaként érzékelik a diverzifikáció hiányát, a nagyvállalatoktól való függést és véleményük szerint ez Magyarországon is komoly problémát jelent. Rámutatnak, hogy Szlovákiában éppen most kezd kibontakozni egy irányzat, mely szerint a helyi termékeket előnyben kellene részesíteni az importtal szemben. A vállalkozók ezt helyes irányznak ítélik meg, hiszen a helyi termék a helyi gazdaságot erősíti.

Hozzá tették, hogy a Visegrádi Négyek közötti gazdasági együttműködés erősítésére lenne szükség, hiszen ezen országok hasonló gazdasági szerkezettel, mentalitással és kultúrával rendelkeznek, ezért könnyen lehetne közös fejlesztéseket és államközi együttműködések megvalósítani.

Vannak olyan területek is, ahol Magyarországot követendő példaként említik. Ez elsősorban a szakképzés területén mutatkozott meg, ugyanis a Magyarországon működő duális képzés, valamint a hiányszakmákban tanulók ösztöndíjjal való támogatása véleményük szerint jó példa lehet Szlovákia számára is.

Jó gyakorlat Szlovákiában az a közelmúltban bevezetett rendszer, amelynek keretében az elmaradt köztartozás befizetési kötelezettségéről SMS-ben tájékoztatják a vállalkozót. Ezt rendkívül fontosnak tartották az interjúalanyok, hiszen saját bevallásuk szerint az elmaradást leggyakrabban csak feledékenység okozza.

Az online ügyintézés általában is jobban elterjedt a szlovák közigazgatásban, mert a hatóságok törekednek a vállalkozók működésének és bevallási kötelezettségének egyszerűsítésére.

Szlovákiában is probléma a nem megfelelő munkavégzés kellően elrettentő szankcionálása. Példaként az építőipart említették, ahol – általános vélemény szerint - egy nem megfelelően kivitelezett építkezés esetén a vállalkozás tulajdonosát/vezető tisztségviselőjét el kellene tiltani a további építőipari tevékenységtől/tisztségviselőtől.

Szintén gond az évközi jogszabályváltozások nagy száma, ami rontja a cégeknél az előrelátást, a tervezhetőséget. Ezért – a cégek szerint – maximálni kellene az éves változtatások számát.

Végül a helyi problémákra mutattak rá az olyan javaslatok, mint hogy a helyi terméket kellene – például adópolitikával - előnyben részesíteni az importtal szemben, illetve, hogy erősíteni kellene a családi vállalkozásokat erősíteni kell, mivel sok munkahelyet tartanak fenn, helyben költik el a nyereséget, valamint megvan bennük a „gazdasági diverzifikáció” lehetősége.

Lengyelország

Az interjúk tapasztalatai:

A lengyel vállalkozók is panaszkodnak a nagy állami bürokráciára, különösen az adózás területén. Viszont kiderült, hogy a különböző adók száma maximum 20 Lengyelországban, ami lényegesen kevesebb, mint a magyarországi adók száma. Nem jellemző, hogy az adóhivatal naponta többször – mint ahogyan az nálunk, a kisvállalkozásoknál, gyakran előfordul -, ellenőrizne. Jellemzően a különböző hatóságok maximum évente egyszer ellenőriznek, de akkor is inkább előbb figyelmeztetnek, és nem büntetnek azonnal. Pozitívum, hogy a kezdő vállalkozások két évig különböző kedvezményeket kaphatnak. Például saját maguk után minimális nagyságú járulékot kell fizetniük.

Az EU-s pénzek felhasználási lehetősége decentralizáltabb, és sokkal inkább a helyi problémák megoldására irányul, mint nálunk. A pályázati kiírások előtt a régiókkal többkörös egyeztetés zajlik, amelynek célja a helyi igények felmérése. A pályázati kiírás pedig a helyi igények figyelembe vételével történik. Így jutott például a fejlett Malopolska régióban (ahol Krakkó is van) 85 %-os EU-s pályázati finanszírozáshoz egy bölcsődét nyitó fiatal vállalkozó, ugyanis az újonnan nyitott bölcsöde segítségével a környéken lakó és a munkából hosszabb időre kiesett kismamák térhettek vissza a munkaerőpiacra.

Általában is jellemző, hogy a helyi kisvállalkozások könnyen nyernek az EU-s pályázatokon. A feltétel egy nem túl hosszú üzleti terv elkészítése, amely bizonyítja, hogy az adott vállalkozás a pályázott tevékenységgel a helyi célok elérését segíti. Az eredmények értékelése viszont nagyon szigorú: ha a beígért eredmények a vállalkozó hibájából elmaradnak, akkor akár a teljes pályázati összeget is vissza kell térítenie. Ugyancsak általános vélemény volt, hogy ha egy kisvállalkozásnak jó minőségű, jó referenciákkal rendelkező terméke vagy szolgáltatása van, akkor nem nehéz közbeszerzés keretében az állam beszállítójává válnia. Hangsúlyozták, hogy a feltételek között nem a legalacsonyabb ár, sokkal inkább a jó minőség, az innovatív tartalom és az általános megbízhatóság a legfontosabb szempont. Külön érdekes a számunkra, hogy erősebbnek látszik a fizetési fegyelem: az állam szinte azonnal fizet. Ha viszont a vállalkozó alvállalkozóként dolgozik, akkor 30 napos fizetési határidő van, amit többnyire be is tart a fővállalkozó. A vállalkozásokra nem jellemző, hogy kényszervállalkozások lennének. A családon belül a vállalkozást gyakran folytatják a fiatalok. Például az egyik interjúalany, egy asztalosipari vállalkozó, elmondta, hogy a cég 1972 óta létezik, azaz 45 éves: a tulajdon ugyanis nagyapáról, apára, majd fiúra szállt. Ez arra is utal, hogy Lengyelországban már a rendszerváltás előtt is lehetőség volt magánvállalkozások működtetésére.

Nagyon feltűnő volt, hogy az üzleti életben, de általában is nagyobb a bizalom, mint nálunk. Erre érdekes példa, hogy nincsenek „zöld rendszámok” az elektromos autókon, de a buszsávot ott is használhatják. Ugyanis feltételezik, hogy az emberek nem csalnak. Ha viszont egy rendőri ellenőrzés során kiderül, hogy az autóvezető csalt, jogtalanul használta a buszsávot, akkor kemény büntetésre számíthat. Úgy tűnik a fizetési fegyelemmel, a pályázati rendszerrel, a cégek közötti kapcsolatokkal és általában a társadalmi értékrenddel összefüggő tapasztalatok alapján, hogy nem az állandó gyanakvás miatti túlszabályozás a jellemző (mint – esetenként - nálunk), hanem az „élni és élni hagyni” szemlélet vezényli a kapcsolatokat. Viszont ha a szereplők bármely területen megsértik a normákat, akkor számíthatnak az indokolt nagyságú büntetésre. Ezzel függhet össze az is, hogy az állam, bár sok területen jelen van, mégis hagyja a cégeket a piacon működni, minőség és szolgáltatási színvonal alapján boldogulni. Valamennyi vállalkozó szívesen végezte a munkáját, érezhető volt a vállalkozási szellem, az innovativitásra és kockázatvállalásra való hajlam. Ez arra enged következtetni, hogy a cégek eredményessége, piaci sikeressége nagymértékben függ saját képességeiktől, stratégiájuktól. (Mintha kisebb lenne a „kapcsolati tőke” szerepe).

Ezt az erős vállalkozói szellemmel kapcsolatos tapasztalatot egyébként a korábbiakban ismertetett GEM kutatás is igazolta. Érdekes továbbá felfigyelni arra, hogy a kisvállalkozási szektor munkaerő utánpótlását részben a magyar IPOSZ-nak megfelelő szervezet végzi, amelynek szakiskolája van több, mint száz tanulóval. Ott sem könnyű a szakma felé irányítani a fiatalokat, viszont a „meggyőzést” nem állami szervek, minisztériumok vállalják magukra, hanem rábízzák azt a munkájukra büszke, azt megmutatni tudó és akaró szakmunkásokra, kisvállalkozásokra, akik egyébként tanítanak és vizsgáztatnak is, és fogadnak is diákokat a cégükhöz gyakorlatra. Érdekes az új oktatási rendszer is, amelyben a 8 általános iskola elvégzése után háromféle kimenet van: egy adott szakmára felkészítő szakmunkás képzés (ez 3 éves), komolyabb műszaki ismereteket adó, technikumszerű iskola (ez 5 éves), és az un. líceum, ami a mi gimnáziumunknak felel meg. (Ez 4 éves). Az utóbbi két képzési forma érettségivel zárul. A szakmunkásképző után további két év tanulással lehet érettségit tenni. Végül két megfigyelés: nagy a becsülete a jó szakmunkának, és - egy kivételével - valamennyi vállalkozó beszélt angolul, és ugyanez jellemezte az interjúkat szervező intézmény munkatársait is.

További nemzetközi felmérések

A minél szélesebb körű tapasztalat szerzés érdekében még két további vizsgálatot is elvégeztünk: Litvániában és Székelyföldön.³⁶

Litvánia

Telefonos illetve e-mailes interjú készült hét eltérő méretű cégben dolgozó litván vállalkozóval. A hétből három mikro, három kicsi, egy közepes, és egy nagyvállalat volt.

Az interjúk tapasztalatai

---

³⁶A felmérést Tánccos Levente-József, egyetemi tanársegéd (Sapiientia Tudományegyetem) készítette.

A litván vállalkozók a magyar vállalkozókhoz hasonlóan túlságosan bonyolultnak, sok adminisztrációt igénylőnek tartják az EU-s pályázati rendszert. Több esetben nem elég hatékonynak, következetesnek ítélik meg a pályázati források szétszétását. Emellett elismerik, hogy az EU támogatásával megvalósult infrastrukturális fejlesztéseknek köszönhetően jelentősen javultak az üzleti vállalkozások működési feltételei is.

A pályázati forrásokhoz való hozzáférés könnyűsége megítélésében megoszlottak a vélemények: a megkérdezettek egy része nagyon nehéznek, a másik részük pedig könnyűnek tartja. Ez a vállalkozás tevékenységi körétől is függ. Egy pályázatírással foglalkozó cég képviselője szerint a tanácsadás- és tervezés fejlesztéséhez szükséges kisebb összegű (4000-10000 euró) pályázati forrásokhoz könnyebben lehet hozzáférni, de a termelés fejlesztését szolgáló nagyobb összegű pályázati források meglehetősen nehezen érhetőek el. A kicsi és fiatal vállalkozások számára is nehezen teljesíthetők a pályázati előírások: például a tapasztalat igazolása, vagy a műszaki dokumentáció előkészítése. Van olyan vélemény is, mely szerint a litván kormány leginkább a nagyobb vállalkozásokat juttatja hozzá az EU-s pályázati forrásokhoz. Továbbá rossz a pályázati források allokációja amiatt is, hogy jellemzően a nagyobb városok, és nem pedig a kisebb települések vállalkozásai nyerik el a pályázati pénzeket.

A vállalkozók egy része úgy véli, hogy a közbeszerzési pályázatokat a konkrét cégekre „szabják”, a cégek egy része eleve „ki van zárva” a közbeszerzésből. Maga a közbeszerzési rendszer az egyes megkérdezettek szerint megfelelően működik: minden fontos információ online elérhető, a rendszer használata biztonságos. Egy új vállalkozás azonban csak nagyon kicsi eséllyel indulhat a közbeszerzési pályázaton, hiszen sok esetben elő van írva valamelyik speciális területen szerzett szakmai tapasztalat. Mivel a közbeszerzési eljárás során a legelőnyösebb ajánlat kiválasztása a legalacsonyabb ár, illetve a legalacsonyabb költség alapján történik, nagyon gyakori az árak/költségek alultervezése.

A kisvállalkozások az általános szabályok szerint adóznak: társasági nyereségadó (15%), osztalékadó (15%), áfa (21%) stb. A mikrovállalkozások (10 fő alatti dolgozói létszám) esetében a társasági adó mértéke: 5%.

Litvániában vannak a vállalkozói kedv ösztönzését, valamint az e-üzleti megoldások bevezetését szolgáló támogatási lehetőségek. Léteznek továbbá a kisvállalkozások működési hatékonyságát javító állami és EU-s finanszírozású programok illetve programokat szervező intézmények. Ilyen például a „Versli Lietuva”, a „Lithuanian Innovation Center”, az „Invest Lithuania”, az „Enterprise Lithuania”, a „StartupLithuania”, a „StartUpHighway”, az „Investing in forestry technology”, a „Process LT”, az „E-Business LT”.

Végül néhány figyelemre érdemes jó gyakorlat:

1. Az elmaradt köztartozás befizetéséről, illetve a jogszabályváltozásokról SMS-ben tájékoztatják a vállalkozókat.
2. A „Versli Lietuva” állami tulajdonú társaság ingyenes konzultációs lehetőségeket biztosít az állami szabályozással kapcsolatos kérdésekben a kisvállalkozások részére.

3. A litván állam a vállalatok számára előnyösebbé teszi a fiatalok alkalmazását azzal, hogy átvállalja a bérük egy részét a munkaadóktól.
4. A kisvállalkozások beruházásainak finanszírozásánál a litván vállalkozók említik az „üzleti angyalokat” – nyilvános befektetési vállalkozásokat, kockázatitőke-társaságokat, amelyek tőzsdén nem jegyzett társaságokba fektetnek be saját tőkét –, bár hozzátesszik, hogy a litván vállalkozók jobban bíznak a „hagyományos” banki finanszírozásban, mint az üzleti angyalokban.
5. Mióta az önkormányzatok részére kötelezővé tették a közbeszerzést, a kisvállalkozások nagyobb eséllyel pályázhatnak a közbeszerzési munkákra, megrendelésekre.

Székelyföldi minta: a vállalkozások üzleti környezetének elemzése

A vizsgálat a Magyarországon használt kérdőív alapján történt. A minta 12 vállalkozást tartalmazott különböző területekről. A cégek átlagos életkora 13,5 év.

A vállalkozók 1 és 5 közötti skálán értékelték az üzleti környezetüket, illetve adták meg a piaci verseny tisztességéről alkotott véleményüket. A kapott eredmények átlaga 3 volt mindkét esetben. Vagyis átlagosnak ítélik meg az üzleti környezetet és a piaci verseny tisztességességét is. A piaci versenyt torzító tényezőkként a következőket említették: a versenytársak egy része szakfelügyeleti engedély nélkül, vagy feketén működik, erőteljes és nem feltétlenül tisztességes az árháború, jellemzők az előre elintézett licitek, a politikai korrupció, az információs aszimmetria, az állami kapcsolatok túlzott fontossága.

Arra kérdésre, hogy könnyedén hozzá lehet-e férni pályázati forrásokhoz a megkérdezettek fele válaszolt igennel, ami a jelenlegi EU-s és országos pályázati kínálat jelentősége ismeretében nem túl jó eredmény. A nemmel válaszolók indokai a következők voltak: egy KKV számára túl komplikált a pályázati adminisztráció; az önrész nagysága. Jelentős népszerűsége jelenleg a Startup pályázatoknak van (amelyek hatékonysága azonban kérdéses). Kevés azonban a KKV-k versenyképességének javítását célzottan segítő pályázati kiírás.

A következő vizsgált témakör a közbeszerzések területe volt, az első kérdésre, hogy indult-e a vállalkozása közbeszerzési pályázaton öt vállalkozó válaszolt igennel, akik pedig nem indultak a következő okokat sorolták fel: nincs rá fölös kapacitás; mert a bukaresti vállalkozások által vállalt árral lehetetlen versenyezni; főként külföldi ügyfeleknek dolgozunk; nem szereztünk tudomást a kiírásokról; nem célcsoport számunkra a közszféra. Mind az öt induló vállalkozás nyert is már közbeszerzési pályázatot, azonban nem könnyen. Az 1 és 5 közötti skálán, ahol az 5 jelentette a „nagyon könnyen”-t, 2 és 3 értékeket adtak, ami átlagos vagy az alatti értéket jelöl.

A cégeknél az elmúlt 3 évben a legtöbb ellenőrzést az adóhatóság, a munkaügy és a fogyasztó- védelem végezte. Elmondható, hogy ez nemcsak a mintára igaz, hanem Székelyföldön általában és országosan is ez a három hatóság végez leggyakrabban ellenőrzéseket.

A leggyakrabban ellenőrzött témakörök: az adóbevallás, ÁFA fizetés, pénztárnyilvántartás, munkalapok, munkaköri leírások, munkavédelmi felszerelések és eljárások, szakengedélyek megléte, használt gumiabroncs nyilvántartása, ügyfél tájékoztatás és termék ár feltüntetés.

A kisvállalkozások bizonyos törvény, hatósági szabályozás teljesítése alól való mentesítés témájában is megoszlottak a vélemények. A vállalkozók fele mondta azt, hogy lennének olyan törvények, elvárások, amelyek esetén más kategóriába kellene essenek a kisvállalkozások, mint a nagycégek. (Például ilyenek a különböző a hatósági ellenőrzéseket, a bonyolult számviteli beszámoló kötelezettségek, a rugalmatlan munkaidő szabályozás, a kintlévőségek után fizetendő adó, vagy a túl szigorú RAR (Román Autófelügyelet) engedélyeztetési rendszer.)

A vállalkozók szinte egyöntetű véleménye (10 igen) az volt, hogy vannak innovációt gátló tényezők az üzleti környezetben. Ezek a tényezők az adminisztráció lassúsága, a nagy bürokrácia, a hatóságok hozzánemértése, valamint, hogy nincsenek igazán innovációt támogató programok, gyatra a szellemi tulajdon védelme, de megfelelő szakemberek és tőke sincs az innovációhoz.

A vállalkozók nagyon rosszra értékelték az állami működés vállalkozásokat érintő tevékenységét. Az 1 és 5 közötti skálán, ahol az 1 jelenti azt, hogy akadályozza az állam működése a vállalkozások hatékony működését, az öt kategóriára adott válaszok együttes átlaga 1,65, és csupán egy kategória átlaga haladja meg a 2-t. Ez a minta természetesen nem reprezentatív a vállalkozások összességére, de azért figyelemre érdemes információt jelent.

A vállalkozók néhány okot is felsoroltak: túlcentralizáltság, nem követhető, részrehajló döntéshozatal, olyan emberek alkotják a szabályokat, akiknek nincs vállalkozói tapasztalatuk, az adóhatóság nem képes magyarázatot adni bizonyos törvények értelmezésére, rossz vagy teljesen hiányzó kommunikáció az állami szervek között, a vállalkozó hordozza a papírokat két intézmény között, újra-meg újra meg kell adni ugyanazokat az adatokat, a megfelelő kommunikáció, informálás hiánya a hatóságok részéről, az adott szabályt az egyik hatóság így értelmezi, a másik meg úgy.

A kis számú válaszadó ellenére, nagyon sok javaslat fogalmazódott meg arról, hogy mit tehetne az állam az üzleti környezet kiszámíthatóságának javítása érdekében. Ezek a következők: a kormányváltás, vagy személyi változás (miniszter, államtitkár) ne hozzon gyökeres változásokat az elődök munkájának teljes semmibevételével, legalább irányokban legyen folytonosság, továbbá jelentős decentralizálás, a különböző engedélyeztetések feltételrendszerének egyszerűsítése, stabilabb törvénykezés, infrastruktúra fejlesztések, bonyolítás helyett egyszerűsítsék a folyamatokat, az ellenőrzésekre fordított energiák jelentős részét fordítsák a hatóságok a fekete gazdaság felszámolására, a stabilitás érzésének megteremtése az üzleti környezetben, adózási feltételek javítása, a munka értékének megbecsülése, következetesebb, érthetőbb kommunikáció, a megfelelő, hosszabbtűrelmi idő a változások bevezetésére, a különböző hatóságok rendszereinek összehangolása, az ellentmondások kiszűrése.

Az állam szerepének nem túl biztató megítélése a bizalomra vonatkozó kérdésnél is igazolódott. A kérdőív 1 és 5 között skálán mérte, hogy egy adott gazdasági szereplőben mennyire bíznak meg a vállalkozók, (5 jelentette a nagy bizalmat). A mintában az utolsó két helyen - 2 pont körüli átlaggal - a minisztériumok és a kormány területi közigazgatási szervei (prefektúrák) végeztek.

A bizalmi skálán jónak mondható helyezést a közvetlen üzleti partnerek (beszállítók és vevők) érték el, mindkét esetben az átlagos megítélés 4-s fölé. Az ok valószínűleg az, hogy ezek a kapcsolatok alapvetők az üzleti folyamatok sikeressége szempontjából, továbbá ezen a területen van a vállalkozónak a legnagyobb esélye arra, hogy maga válogassa meg a partnereit.

A többi szereplő viszont átlag alatti értékelést kapott. A kereskedelmi kamarába vetett bizalom szintje például csak 2,18 pont. De az oktatási rendszerbe vetett bizalom sem túl magas, mindössze 2,42-s átlagot ért el.

Összességében az mondható el, hogy a megkérdezett vállalkozók nem ítélik támogatónak, vonzónak az üzleti környezetet, és főként rossz véleménnyel vannak az állami szerepvállalásról, annak gazdasági környezetre gyakorolt hatásairól. Nem bíznak túlságosan a különböző hatóságokban, inkább gátlónak értékelik a tevékenységüket, döntéseiket, mintsem a KKV-k fejlődését támogatónak.

A nemzetközi elemzések összefoglaló tanulságai

A 15.táblázatban összefoglaljuk az átvehetőnek talált V4-es tapasztalatokat, illetve rámutatunk a jellemző különbségekre. A nemzetközi versenyképességi rangsorokon az utóbbi években a többi V4 ország rendre jobban teljesít, mint Magyarország. A tapasztalt jó gyakorlatok illetve a magyartól eltérő megoldások tanulmányozása és a magyar viszonyokra alkalmazása hozzájárulhat a magyar versenyképesség javításához.

15.táblázat. A nemzetközi tapasztalatok összefoglalása

KIEMELT KÜLFÖLDI JÓ GYAKORLATOK

- Minden jogszabály-alkotási folyamatnak kötelező keresztülmenni a „Regulatory Impact Assessment”-eljáráson, amely során a hatásvizsgálati tényezők között az egyik vizsgált pont a tervezett jogszabály KKV-kra gyakorolt várható hatása.
- A KKV-szektor működését is érintő jogszabályok csak adott év január elsején vagy július elsején léphetnek hatályba, ezzel korlátozva van a jogszabályváltozások száma, és könnyebb - elsősorban a kiscégek számára - a változásokhoz való alkalmazkodás.
- Az elmaradt köztartozás befizetési kötelezettségéről SMS-ben tájékoztatják a vállalkozót.
- Jellemzően a különböző hatóságok maximum évente egyszer ellenőriznek, de akkor is inkább előbb figyelmeztetnek, és nem büntetnek azonnal.
- A kezdő vállalkozások két évig különböző kedvezményeket kaphatnak, például saját maguk után minimális nagyságú járulékot kell fizetniük.
- Az EU-s források felhasználási lehetősége sokkal decentralizáltabb és sokkal inkább a

helyi problémák megoldására irányul.

- A hatóságok szigorúan ellenőrzik a pályázati forrásból megvalósult projektek eredményét.
- A vállalkozói kedv ösztönzésére, valamint az e-üzleti megoldások bevezetését szolgáló támogatási lehetőségek ismertetésére nagyobb hangsúlyt fektetnek.
- Ingyenes konzultációs lehetőségek biztosítása az állami szabályozással kapcsolatos kérdésekben a kisvállalkozások részére.

KÜLÖNBSÉGEK A HAZAI ÉS KÜLFÖLDI ÜZLETI KÖRNYEZET KÖZÖTT

- Nagyobb a verseny a tőkepiacon, a bankszektorban, ezért nagyon olcsón lehet tőkepiaci forrásokhoz jutni, így nincs szükség állami támogatású konstrukciókra.
- A jogalkotási folyamat során az állami szervek sokkal nyitottabbak a kommunikációra. Vagyis jellemzőbb a kétirányú kommunikáció a vállalkozókkal.
- Fejlett exporttámogatási rendszert építettek ki, a Kereskedőházak például képzési programokat, előadásokat (például jó export-gyakorlatokról) tartanak a vállalkozások számára, emellett rendszeresen adnak ki átfogó területi elemzéseket az export célországairól.
- Általában a közbeszerzési eljárás során a legelőnyösebb ajánlat kiválasztása a legalacsonyabb ár, illetve a legalacsonyabb költség alapján történik, ezért gyakori az árak/költségek alultervezése. Kivétel Lengyelországban, ahol a minőségnek, minőségre törekvésnek nagyobb jelentősége van mint az árnak.
- Általában az állam kisebb szerepet játszik a gazdaság irányításában, így kevésbé gátolja a valós piaci verseny működését, és a cégek teljesítmény és versenyképesség alapján való előrejutását. Jellemzőbb a bizalomra építő együttműködés, mint a mindenre kiterjedő szabályozásra. Az erősebb bizalom, erősebb társadalmi tőke segíti a stratégiai együttműködést a cégek között, és hozzájárul a versenyképesség növeléséhez.
- A vállalatok sokkal kevésbé függenek a közvetlen állami és EU-s támogatásoktól, ezért jobban figyelnek a vevők, a piac igényeire. Természetesnek veszik az erős piaci versenyt, és az ebből adódó fejlesztési- és innovációs-kényszert. Profitjuk döntő részét folyamatosan visszaforgatják fejlesztésekbe.
- Az állam magasabb mértékű jövedelem-újraelosztást működtet a régiók és a társadalmi rétegek között, ezzel a regionális különbségek csökkennek.
- A jogszabály-változások kommunikációjában, az érintettek kiértékelésében jóval nagyobb szerepet játszanak a különböző nem kormányzati szervek, szakmai kamarák, ágazati honlapok.
- Az EU-s források felhasználási lehetősége sokkal decentralizáltabb és sokkal inkább a helyi problémák megoldására irányul.

Végül egy egyéb szakmai kapcsolaton keresztül szerzett tapasztalat:

Az USA-ban a kormány mellett működik egy szervezet „SBA U.S. Small Business Administration” névvel³⁷. A szervezet feladata a kisvállalkozási szektor segítése. Az „SBA”,

³⁷ A honlap elérhetősége: <https://www.sba.gov>

amely a „Small Business Administration” kezdőbetűiből tevődik össze, még a szervezet működési elveire is utal. „Smart, Bold, Accessible”, vagyis: okos, bátor és elérhető, vagyis mindenben hasznos tanácsokat ad, bátorítja a vállalkozást és minden kiscég számára költségmentes. Például segít abban, hogy a kiscégek minél több közbeszerzési lehetőséghez, továbbá a számukra rendelkezésre álló kedvezményes hitelhez jussanak hozzá. Például létezik „vészhelyzet hitel”. Ez olyan, nagyon alacsony kamatozású hitel, amely a csődközeli helyzetbe került kiscégek túlélését, azaz a „második esélyhez jutást” teszi lehetővé.

De talán ami a legfigyelemreméltóbb, az a nagyszámú, teljesen ingyenes e-learninges oktatási anyag, amelyet a szervezet a kiscégeknek kínál. Ezek keretében valamennyi menedzsment témában – a stratégiai tervezésből a pénzügyi és marketing tervezésig – képzést vagy továbbképzést kaphat a kisvállalkozás. De segíti a szervezet a kisvállalkozás elindulását és a partnerkeresést is.

XI. Összefoglalás és javaslatok

A kutatás célja volt az üzleti környezet sok szempont szerinti átfogó elemzése, és javaslatok megfogalmazása a versenyképesség javulását eredményező állami lépésekre, döntésekre. Ezeket a „Vezetői összefoglalásban” ismertettük. Ugyanakkor a környezetben beindult, jelentős gazdasági átalakulást hozó változásokra is rá akartunk mutatni azért, hogy a gazdaság és a társadalom ezekre időben felkészülve haszonélvezője lehessen ezeknek a változásoknak. Ezzel összefüggésben a kutatás során összegyűjtött információt, véleményeket abból a szempontból is értékeltük, hogy mennyire felkészült a magyar kisvállalati szektor az un. „negyedik ipari forradalomra”, elsősorban a digitális technológiák hasznosítására. Ezt azért is fontosnak tartottuk, mert az EU korábban bemutatott „DESI indexe” szerint a digitalizáció alacsony szintű üzleti alkalmazása a magyar gazdaság egyik gyenge pontja. A digitalizáció gyorsuló terjedése a termelékenység növelését teszi lehetővé, ezért mielőbbi hasznosítására a magyar vállalkozásoknak is fel kell készülniük. Felkészülésüket pedig az állam, például az üzleti környezet ösztönző alakításával tudja segíteni. Amely vállalatok lemaradnak ezen a területen, azok hosszabb távon kiszorulhatnak a piacról, hiszen nem lesznek képesek versenyképes áron, versenyképes tudás tartalmú termékeket és szolgáltatásokat kínálni. A digitalizáció kiszorítja az olcsó munkaerőt, mint versenyképességi tényezőt, és az új, innovatív üzleti megoldásokhoz, új szervezeti struktúrákhoz, új menedzsment módszerekhez képzett szakembereket fog igényelni. Ezért megnő a képzés szerepe a versenyképesség növelésben. A képzésben az államnak és a cégeknek is komoly szerepet kell vállalniuk. A digitalizáció minden szektorban erősíteni fogja a versenyt, és lehetővé teszi majd a vállalatoknak, hogy fő tevékenységi körüket elhagyva, vagy amellel új, gyorsan növekvő piacokra lépjenek be. Az innovátorok, a technológiai vezetők és a követők, lemaradók között gyorsan fog nőni a szakadék minden ágazatban, ami egy adott ország esetén nagy hatással lesz az elérhető életszínvonalra és életminőségre egyaránt.

Arra is fel kell hívnunk a figyelmet, hogy a magyar iparban a globális értékláncok összeszerelő szakasza van tipikusan jelen, ami pedig a várható robotizáció miatt jelent veszélyhelyzetet. Nem véletlen, hogy a témakörben 2017 májusában megjelent Moody's

jelentés kiemeli a kelet-közép-európai térség, ezen belül is Csehország, Magyarország és Szlovákia sérülékenységet, veszélyeztetettségét. A McKinsey szaktanácsadó cég pedig a 2017 januárjában az automatizáció várható hatásairól készített átfogó jelentésében a cseh gazdaság esetén emeli ki, hogy az nagyon nagy automatizálhatósági lehetőséget kínál, ami a munkahelyek 52%-át is megszüntetheti. A magyar helyzetet nem vizsgálja a tanulmány, de gazdasági szerkezetünk, világgazdasági helyünk és a nemzetközi értékláncban elfoglalt szerepünk hasonlóságából adódóan nálunk is hasonló érték állhat fenn. Az állam egyik fontos szerepe a technológiai forradalomra való felkészüléssel kapcsolatban az, hogy újra kell gondolnia az oktatás és képzés rendszerét. Nem a jelen munkaköreire kell képzési programokat kialakítani, hanem a humán tőkét mielőbb a jövő által igényelt tudással kell felvértezni. A növekvő tudáshiányt egyébként - felmérésünk és az interjúk tapasztalatai alapján - a nagy és kisebb cégek egyaránt már most is érzékelik. A digitalizáció, automatizáció több agilitást és innovativitást igényel az államtól és a cégektől egyaránt. A nemzetközi felméréseink azt mutatták, hogy a cseh és lengyel vállalkozások sokkal nyitottabbak, vállalkozószelleműbbek, mint a magyarok. Ennek oka lehet a már említett erősebb piaci verseny, valamint a kisebb függés az állami támogatástól, közbeszerzésektől és pályázatoktól. A cseh és lengyel vállalkozások az erős versenyben hozzászoktak a folyamatos innovációhoz, a legújabb technológiák alkalmazásához, ezért könnyebb lehet nekik az újabb változásokhoz való alkalmazkodás is. Az államnak ezért fontos teendője egyrészt a felesleges bürokratikus és egyéb akadályok elhárítása az innovációra képes cégek útjából, mérettől függetlenül, másrészt a tisztas piaci verseny működését segítő szabályozási és ellenőrző mechanizmusok működtetése a gazdaság dinamizálása, az üzleti agilitás fokozása érdekében. Szem előtt kell tartani azt is, hogy a változások jelentős termelékenység növeléssel járnak majd együtt, ami nem a hagyományos értelemben vett „dolgozzunk gyorsabban és többet” típusú, hanem a „dolgozzunk okosabban és korszerűbb körülmények között” típusú termelékenység növekedés lesz. Ezt a termelékenységet „total factor productivity”-nek (soktényezős termelékenységnek) nevezi a szakirodalom. Magyarországon ezt a termelékenységi szintet még nem mérik, de a nemzetközi elemzésekben található közelítések szerint ennek értéke nálunk rosszabb, mint a többi V4 országban. Az alapvető ok az egyszerű összeszerelő munka nagy aránya mellett a gyenge innováció, a technológiák elmaradottsága és a vezetési-szervezési színvonal korszerűtlensége. A sok- tényezős termelékenység növelése ezért az innováció gátjainak leépítését, a technológiák és a tudásszint korszerűsítését igényli. Erre ezért nagyobb hangsúlyt kell fektetni a pályázatok kiírásánál, de a külföldi tőkebefektetéseket ösztönző kritériumrendszerek kialakításánál is. Ezzel növelhetjük a magyar gazdaság komplexitását, a bonyolultabb, nagyobb tudást és újdonságot tartalmazó termékek és szolgáltatások arányát a gazdaságban. Mindehhez azonban olyan változások szükségesek az üzleti ökoszisztémában, az állam, az önkormányzatok és a vállalkozások kapcsolatrendszerében, amelyek egyrésztől elgördítenek minden akadályt az innovativitás, a megújulási kezdeményezések, a gazdasági dinamizmus útjából, másrésztől pedig ösztönzik a hosszútávú, de ugyanakkor rugalmas (agilis) vállalati magatartást, befektetői szemléletet.

Ehhez pedig a kormányzásnak is innovatívabbá, agilisabbá és rugalmasabbá kell válnia.